

”Monopoliien ja kollektivismien puristuksessa”

SMP:n puolue-eliitin poliittinen argumentointi EEC-vapaakauppasopimuksesta *Suomen Uutisissa* 1971–1974

Oulun yliopisto Historiatieteet

Historian pro gradu -tutkielma

27.4.2020

Tomi Nissinen

Sisällys

Johdanto	3
1 Vastustus heikkenee neuvottelujen aikana	18
1.1 EEC ei innosta.....	19
1.2 Pitkin hampain hyväksyväälle kannalle	25
2 Taistelu Kekkosen jatkoa vastaan	32
2.1 Täystyrmäys poikkeusmenettelyille	33
2.2 Vallan keskittyminen ja sisäiset ristiriidat.....	36
2.3 Tappio poikkeuslaissa, uudet taistelut suojalaeista.....	40
3 Sopimus – kahdesta pahasta pienempi	50
3.1 ”Talouspoliittinen jymäytys”	51
3.2 Suojalaitkaan eivät lopulta este	56
3.3 ”Hallitus ottaa hyödyn itselleen”	69
Loppulause	80
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	83

Johdanto

Euroopan integraatioksi kutsutaan kehitystä, jossa toisen maailmansodan jälkeen Euroopan valtiot ovat lisänneet monikansallista taloudellista ja poliittista yhteistyötä luomalla yhteisiä poliittisia instituutioita.¹ Se on monimutkainen ilmiö, jonka lisääminen on jakanut kansoja paljon, muun muassa asiasta järjestetyissä kansanäänestyksissä.² Sen on katsottu tuovan rauhaa ja vakautta mantereelle, joka 1900-luvun alussa toimi pää näyttämönä ihmiskunnan historian vakavimmille konflikteille³. Toisaalta sen on nähty kaventavan kansallista päätäntävaltaa ja luovan Eurooppaan valtakeskittymää, joka on byrokraattinen eliitin projekti ja täten epädemokraattinen⁴. Poliittiset puolueet ovat omassa retoriikassaan painottaneet innokkaasti kumpaakin näkemystä, ja Iso-Britanniassa jälkimmäinen kanta osoittautui vahvemmaksi 2016, kun kansanäänestyksen tulos oli ero Euroopan unionista (tästedes EU). Tämä kehitys tekee tutkimuksen aiheesta erityisen ajankohtaisen, koska suomalaisetkin puolueet ovat vuosikymmenien saatossa esittäneet kriittisiä näkökantoja integraatiokehityksestä ja Suomen kuulumisesta nykyisenlaiseen unioniin.

Euroopan talousyhteisö, eli EEC luotiin Rooman sopimuksella 1957. Sen pohjana oli vuonna 1952 kuuden Länsi-Euroopan maan, eli Belgian, Alankomaiden, Luxemburgin, Länsi-Saksan, Ranskan ja Italian muodostama Euroopan hiili ja -teräsyhteisö. Tiivistyvän yhteistyön tarkoitus oli selkeä: luomalla taloudellista riippuvuutta Euroopan valtioiden välille voitiin tehdä maiden välinen sodankäynti osapuolille kannattamattomaksi.⁵ Useampi valtio tahtoi liittyä EEC:hen 1960-luvun aikana, mutta Ranskan presidentti Charles de Gaullen kielteinen suhtautuminen laajentumiseen ja etenkin Iso-Britannian mukaantuloon esti liittymisprosessien maaliin pääsyn. Vasta kun de Gaulle erosi virastaan 1969 mahdollistui yhteisön laajentuminen ja Suomen EEC-vapaakauppasopimus.⁶ Iso-Britannia, Irlanti ja Tanska liittyivät jäseniksi 1.1.1973, ja Suomen vapaakauppasopimus astui

---

¹ Diez & Wiener 2009, 4–6.

² European Election Database: Finland 1994: Referendum on Accession to the European Union, Sweden: Referendum on the Accession to the European Union, 1994, Norway: Referendum on the Accession to the European Union 1994.

³ Geary 2012, verkkoartikkeli.

⁴ Perussuomalaiset 2019, 2–3.

⁵ Phinnemore, 2016, 12–15.

⁶ Phinnemore 2016, 17.

voimaan 1.1.1974. 1980-luvulla EEC jatkoi laajenemistaan Etelä-Eurooppaan, ottaen vuonna 1981 mukaan Kreikan ja vuonna 1986 Espanjan ja Portugalin. Rautaesiripun katoaminen Euroopan yltä loi Eurooppaan uuden tilanteen, ja näin Euroopan Unioniksi muuttuva EEC pystyi ottamaan täysjäseniksi myös Itävallan, Ruotsin ja Suomen vuonna 1995.⁷

Suomen Maaseudun Puolue (SMP) vastusti 1990-luvulla Suomen EU-jäsenyyttä⁸. Siksi on tärkeää tarkastella, miten puolueessa aiemmin suhtauduttiin Euroopan integraatioon. Suomen tämän hetkistä eduskuntapuolueista vain perussuomalaiset on esittänyt toiveita EU:n purkautumisesta⁹, mikä on tyypillistä nykyajan oikeistopopulistisille puolueille ympäri Eurooppaa. Tällaiset puolueet saattavat esimerkiksi hyväksyä eurooppalaisten yhteisen kulttuuriperimän ja nähdä taloudellisen yhteistyön hyvänä asiana, mutta nykyinen EU nähdään vääränlaisena tapana toteuttaa tätä yhteistyötä.¹⁰ Tarkoituksena tässä tutkielmassa ei kuitenkaan ole tutkia perussuomalaisten suhdetta oikeistopopulismiin tai nykypäivän käsityksiä Euroopan integraatiosta, vaan kartoittaa niiden käsitysten historiaa Suomessa ja erityisesti SMP:ssä. Sitten SMP:n kantoja verrataan samaan aikaan vaikuttaneiden oikeistopopulististen liikkeiden kanssa sen selvittämiseksi, mitä eroja ja yhtäläisyyksiä niillä oli.

Tutkimustehtävä ja keskeiset käsitteet

Tarkemmin tämän pro gradu -tutkielman aiheena on SMP:n¹¹ lehdessä *Suomen Uutiset*¹² (tästä eteenpäin *SU*, kun kirjoitettu perusmuodossa) esiintynyt poliittinen argumentointi Suomen EEC-vapaakauppasopimuksesta joulukuusta 1971 tammikuuhun 1974. Tutkimuksessa on kaksi pääkysymystä. Näistä ensimmäinen on: millaista oli puolue-elii-
tin lehdessä esittämä poliittinen argumentointi vapaakauppasopimuksesta? Tälle kysymykselle alakysymyksiä ovat: ketkä esittivät argumentteja, millaisia retorisia keinoja käytettiin, oliko lehdessä näkyvissä useita kilpailevia linjoja aiheesta ja korostuiko argumenteissa jokin tietty teema, kuten talous, turvallisuus tai jokin muu. Puolue-eliitillä tar-

⁷ Juncos & Pérez-Solórzano Borragán, 228–229.

⁸ Virtanen 2018, 330.

⁹ Perussuomalaiset 2019, 2.

¹⁰ Vasilopoulou 2011, 233–234.

¹¹ Huomautus: vuosina 1959–1961 Suomen Pientalonpoikain Puolue.

¹² Huomautus: 1959–1961 Pientalonpoika.

koitan puolueen puheenjohtajistoa, puoluesihteerii, kansanedustajia ja lehden toimistusta, koska näen heidät siksi merkittäväksi ryhmäksi, joka ohjasi puolueen argumentointia. Toinen pääkysymys on puolestaan: miten SMP:n argumentointi sopii Cas Müdden määritelmään populistisesta radikaalioikeistosta? Tutkimuskirjallisuuden perusteella on perusteltua esittää vertailua ainakin Ranskan kansalliseen rintamaan¹³ (*Front National*, lyhenne FN)¹⁴, Itävallan vapauspuolueeseen (Freiheitliche Partei Österreichs, FPÖ)¹⁵ ja Tanskan edistyspuolueeseen (Fremskridtspartiet)¹⁶, jotka kaikki vaikuttivat myös 1970-luvulla.

Ensiksi tutkielmassa oli tarkoitus tarkastella integraatiokehitykseen suhtautumista laajemmin lähtemällä liikkeelle Suomen EFTA¹⁷-sopimuksesta käydystä keskustelusta ja sen lopputulemasta, eli Suomen EFTA-liittäjäjäsenyydestä vuonna 1961.¹⁸ Osoittautui kuitenkin, että *Pientalonpoika*-lehdessä aiheesta kirjoitettiin hyvin vähän, vain yksittäisiä lyhyitä tekstejä helmi-huhtikuussa 1961.¹⁹ Sen keskustelun mukaan ottaminen tähän tutkielmaan ei tarjoa tarpeeksi mielekästä materiaalia pro gradu -laajuiseen työhön.

Tutkielma jakautuu kolmeen päälukuun vapaakauppasopimuksen ympärillä käytyjen keskustelujen mukaan. Neuvotteluprosessin aikana keväällä 1972 oli itse sopimus keskustelujen keskiössä. Sitten siihen kuitenkin liitettiin poikkeuslaki Kekkosen toimikauden jatkamisesta ja niin kutsutut suojalait. Nämä teemat muodostavat luontevasti tutkimuksen rungon. Tutkielma etenee kronologisessa järjestyksessä, paitsi luvun 2.2 kohdalla, joka on tarpeellista erottaa omaksi tiiviiksi osiokseen selkeyden vuoksi. Lisäksi on selkeämpää niputtaa saman henkilön kirjoituksia parin viikon ajalta yhteen, koska ne voidaan näin analysoida samassa kappaleessa. Työn otsikko ”monopoliin ja kollektivismiin puristuksessa” tulee *Suomen Uutisissa* käytetystä ”aihetunnisteesta”, joka oli usein lehdessä jotakin eduskunnan tekemää talouspoliittista ratkaisua kritisoivan otsikon yläpuolella.²⁰ Se oli mukana myös suoraan tähän tutkimukseen liittyvissä kirjoituksissa.²¹ Fraasi kuvaa

¹³ Huomautus: vuodesta 2018 lähtien nimi ollut Rassemblement National (RN).

¹⁴ Jokisalo 2016, 71–73.

¹⁵ Jokisalo 2016, 79–89.

¹⁶ Josakilo 2016, 103–105.

¹⁷ Huomautus: Euroopan vapaakauppajärjestö, European Free Trade Association

¹⁸ Seppinen 2001, 438.

¹⁹ *Pientalonpoika* 1.2.1961–8.4.1961, huom. *Pientalonpoika* oli *Suomen Uutisten* edellinen nimi.

²⁰ Esim. SU 2.10.1973 ja 18.12.1973.

²¹ Esim. SU 9.10.1973 ja SU 29.1.1974.

hyvin puolueessa esiintynyttä suhtautumista sopimukseen ja siihen liittyviin lakeihin, joista enemmän käsittelyluvuissa.

Politiikan tutkija Cas Müdde on luonut käsitteen ”populistinen radikaalioikeisto”, jota hän käyttää keskustellakseen tietynlaisten puolueiden ryhmästä.²² Koska käsite on kolmiosainen, on jokainen sen sana avattava täyden määritelmän esittämiseksi. Populismien käsitteen Müdde ymmärtää ”järjestelmävastaisuudeksi”, jossa vallitseva poliittinen järjestys kyseenalaistetaan. Tätä voivat tehdä puolueet niin vasemmalla kuin oikeallakin.²³ Oikeisto on populistisen radikaalioikeiston kohdalla haastava käsite määritellä, sillä Müdden mukaan perinteinen talouspoliittinen vasemmisto-oikeisto-jako ei ole tässä pätevä, koska talouspolitiikka ei ole populistisen radikaalioikeiston puolueille keskeistä. Siksi Müdde käyttää mieluummin määritelmää, jossa oikeistoon kuulumisen selitetään eriarvoisuuteen suhtautumisella: vasemmiston mielestä eriarvoisuus on keinotekoisia ja valtion on siihen puututtava. Oikeiston mielipide puolestaan on, että erot ovat luonnollisia ja valtion ei tulisi pyrkiä niitä korjaamaan.²⁴

Viimeisenä on vielä esitettävä Müdden radikaalin määritelmä. Hän esittää, että lähes jokaisessa olemassa olevassa puolueessa esiintyy jollain tasolla nationalismia. Nationalismi ei siis voi olla populistisen radikaalioikeiston mittari. Mutta kun nationalismiin liitetään muukalaisvastaisuus, on kyseessä nativismi. Hän perustelee nativismin käsitteen käyttöä esimerkiksi maahanmuuttovastaisuuden sijaan sillä, ettei se tee puolueista yhden asian liikkeitä. Vasta nativistisia puolueita voidaan alkaa ottaa populistisen radikaalioikeiston kategoriaan. Nativismi pohjaa käsitteenä antropologiaan, jossa sillä tarkoitetaan kolonisoidun kansan vallan palauttamista tälle kansalle. Müdde kuitenkin tiivistää siitä politiikan tutkimukseen sopivan version: se on ideologia, jonka mukaan valtioiden pitäisi olla yksittäisen kansan asuttamia ja tähän kansaan kuulumattomat elementit ovat uhka yhtenäiselle kansallisvaltiolle.²⁵ Tämä ajattelutapa on Müdden määritelmän mukaan radikaalia, kun se johtaa poliittisen pluralismin ja vähemmistöjen oikeuksien suojan

---

²² Müdde 2007, 24.

²³ Müdde 2007, 29–30.

²⁴ Müdde 2007, 25–26.

²⁵ Müdde 2007, 19.

kyseenalaistamiseen.²⁶ Nativismi on hänen mukaansa se minimimääritelmä, joka mahdollistaa sellaisesta puolueperheestä kuin populistinen radikaalioikeisto -puhumisen.²⁷ Tässä tutkielmassa lähdetään vertaamaan Müdden määritelmään SMP:n edustajien kirjoituksia niiltä osin kuin ne EEC-asian ympäriltä soveltuvat vertailuun.

Historiantutkija Jouko Jokisalo puolestaan käyttää radikaalia oikeistoa yläkäsitteenä, jonka alle hän sijoittaa niin uusfasistiset ryhmittymät kuin oikeistopopulistitkin. Hän tunnustaa, että näiden liikkeiden luokittelu samaan ryhmään kuitenkin häivyttää eroja niiden taustoissa ja ideologioissa luoden ”äärioikeistomössön” ja siksi hän luokittelee niitä lisäksi alakategorioihin. Jokisalo käyttää käsitettä ”ultranationalismi”, joka on vastaava käsite kuin Müdden nativismi: Sen perustana on kansallinen koheesio, jonka ultranationalistit näkevät olevan uhattuna kansakunnan ulkopuolisten voimien toimesta.²⁸ Tässä tutkielmassa käytetään kuitenkin Müdden luomaa käsitettä, koska se on teoreettisesti tarkemmin määritelty. Müdde jättää populistisen radikaalioikeiston ulkopuolelle joitakin puolueita, joita Jokisalo tahtoo käsitellä radikaalioikeiston käsitteen alla. Jokisalo ajoittaa oikeistopopulismien synnyn 1970-luvulle Tanskan edistyspuolueeseen²⁹, joka on erityisen hyvä verrokki SMP:lle sen takia, että molemmat puolueet menestyivät samoihin aikoihin. Müdde puolestaan määritteli Tanskan edistyspuolueen ”ei-radikaalisti” oikeistopopulistiseksi sen perusteella, että uusliberalistisuus oli keskeistä sen ideologialle, ei nativismi.³⁰ Tässä tutkielmassa ”populistinen radikaalioikeisto” tarkoittaa siis tiukasti Müdden määritelmän mukaista ideologiaa, jossa nativismi on keskiössä ja oikeistopopulismi tarkoittaa laajempaa kategoriaa, jossa nativismi ei välttämättä ole kaikilla puolueille keskiössä, mutta yhdistäviä tekijöitä löytyy populismista ja talouspolitiikasta. Näin SMP:lle on verrokkeja niin Müdden kategoriaan sopivissa kuin sen ulkopuolelle jäävissä puolueissa.

Tässä tutkielmassa on tarpeellista käsitellä populismia myös irrallaan Müdden esittämästä määritelmästä ja siksi on hyödyllistä etsiä populismille tarkempaa määritelmää kuin pelkkä ”järjestelmänvastaisuus”. Poliittisen historian tutkijan Jan-Werner Müllerin

---

²⁶ Müdde 2007, 24–25.

²⁷ Müdde 2007, 18–20.

²⁸ Jokisalo 2016, 7–9.

²⁹ Jokisalo 2016, 103–104.

³⁰ Müdde 2007, 47

teoksessa *Mitä on populismi* (alkup. 2016, käännös 2017) populismin määritelmä tiivistyy teoksen lopussa seitsemään teesiin, joissa populismiin otetaan hyvin monisäikeinen tulkinta: populismi on esiintymistä kansan todellisena edustajana ja siihen kuuluu ajatus, että oikea poliittinen suunta voi tulla vain kansalta. Tätä kautta populismiin kuuluu antielitismiä ja muut puolueet poissulkevuutta. Toisaalta populismi voi myös tuoda esiin kansanjoukkoja ja mielipiteitä, joita todella poliittisessa järjestelmässä ei edusteta³¹, Vennamon kielessä siis ”unohdettua kansaa”.³² Müdden käyttämä populismin käsite on melko samansisältöinen, mutta kansan käsitteen mukaan ottaminen on SMP:n kohdalla erityisen sopivaa, olihan yksi Vennamon lentäviä lauseita ”kyllä kansa tietää!”.³³

Lähteet ja metodi

Lähteenä tutkielmassa on siis *Suomen Uutiset*. Sitä julkaistiin säännöllisesti 24.3.1959–23.3.1995.³⁴ Lehden sisällä tutkimuksen rajaukseen kuuluvat vain puolueen ”eliitin” tuottama materiaali, eli en esimerkiksi tutki yleisönosastolla julkaistuja tai muilta lehdistä tai uutistoimistoilta suoraan poimittuja kirjoituksia. Erityisesti tutkielmassa havainnoidaan miten puolueaktiivien ja puolue-elinten mielipiteet muokkautuivat vuosien saatossa ja miten mielipiteitä esitettiin. Keskeisin henkilö tutkimuksessa on puolueen perustaja ja silloinen puheenjohtaja Veikko Vennamo. Vennamon tärkeydestä kertoo, että hän sai jokaisesta lehdestä huomattavan suuren palstatilan, ikään kuin sen pääkirjoituksen paikan. Päätoimittajan asemasta lehdessä antaa viitteitä se, että hänen palstansa oli lähes aina lehden viimeisellä sivulla puoluesihteerin palstan kyljessä. Analyysiin otetaan mukaan myös heidät ja puolueen kansanedustajat. Näiden henkilöiden lehdelle tekemät kirjoitukset luokitellaan tässä tutkielmassa kolumneiksi. *SU* julkaisi myös joitain edustajien pitämiä puheita lehdessään, joten ne luokitellaan uutisiksi, joissa kuitenkin puheen pitänyt henkilö on nimellisesti kirjoittaja. Tällöin alaviitteessä on selkeää kenen mielipidettä käsitellään. Näiden lisäksi uutisiksi luokitellaan tekstejä, joissa lehden toimitus nimemättä kirjoittajaa kertoi jostain tapahtumasta, esimerkiksi eduskunnan istunnossa

---

³¹ Müller 2017, 115–117.

³² Virtanen 2018, 89.

³³ Parkkinen 2005, verkkoartikkeli.

³⁴ Suomen lehdistön historia 7, 67.

esitetystä puheenvuoroista. Joitain päivänpolitiikasta irrallisempia tekstejä on luokitellaan artikkeleiksi, ja lisäksi lehdessä on joitakin lyhyitä puolue-elinten mielipiteenilmaisuja, jotka luokitellaan ilmoituksiksi.

Tutkielma lähtee liikkeelle EEC-sopimuksen neuvottelujen aloitusajankohdasta joulukuussa 1971³⁵, ja päättyy ensimmäiseen kuukauteen sopimuksen voimaantulosta tammikuussa 1974, jotta voidaan havainnoida reaktioita sopimuksen voimaantumiseen. Tutkielma voisi alkaa aiemmastakin ajankohdasta; jo 1970 EEC:n laajentumishalut saivat valtiojohtajien aikaan pelkoja Suomen tärkeiden kauppakumppanuuksien hiipumisesta³⁶. Alustavan lähdeaineiston tarkastelun jälkeen kuitenkin tuli selväksi, että kirjoitusten tiheys laskee niin merkittävästi, että relevantin materiaalin seulominen niistä yksi lehti kerrallaan on turhan suuritöinen projekti pro gradu -tutkielmaa varten.

Suomen Uutisten päätoimittajana tutkimusajankohtana oli Reijo Enävaara (päätoimittajana 1969–1984). Puolueen voimien päivinä 1970-luvun alulla lehti ilmestyi kolmesti viikossa ja sen levikki ylitti 40 000.³⁷ Vertailun vuoksi maan suurimman puolueen SDP:n lehti *Suomen Sosialidemokraatti* oli levikiltään aivan samaa luokkaa tutkimusajankohdana.³⁸ On siis perusteltua pitää *Suomen Uutisia* merkittävänä argumentoinnin kanavana suomalaisessa poliittisessä kentässä 1970-luvulla. Vuoden 1975 vaalien huono tulos palautti lehden ilmestymään kerran viikossa, jota se teki loppuunsa saakka.³⁹

Koska tutkielma on lehdistöhistoriaa, on syytä tarkastella hieman sen alan tutkimuksen traditioita. Lehdistöhistoria on havaittu kaksiahaaraiseksi: toisaalta on tutkittu lehdistön organisaatioiden historiaa, joissa oleellisia tietoja ovat levikit, työntekijät ja paperikoot, ja toisaalta on tutkittu lehtien sisältöjä, ”sanomaa” ja miten ne pyrkivät vaikuttamaan ympäröivään maailmaan⁴⁰. Tässä tutkielmassa painoarvo on selvästi tällä sisällöllä. Sisältöjä on 1950-luvulta lähtien tutkittu sosiologisilla sisällönanalyysin menetelmillä, ja lehdistön käyttö poliittisen historian tutkimuksessa alkoi 1960-luvulla. 1990-luvulla mukaan

---

³⁵ Kallentautio 2005, 331.

³⁶ Seppinen, 528–529.

³⁷ Suomen lehdistön historia 7, 67.

³⁸ Suomen lehdistön historia 7, 64.

³⁹ Suomen lehdistön historia 7, 67.

⁴⁰ Vuorio 2009, 82.

astuivat diskurssianalyttiset menetelmät.⁴¹ Tämä tutkielma pohjaa tälle traditiolle siirtyen kuitenkin diskurssianalyysistä erityisesti retoriikan havainnointiin.

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, joka käy kaikkien laadulliseen tutkimukseen. Perusetenemistapa on aineiston keruu, jossa tutkimukselle oleellinen data eritellään lähdemateriaalista. Kun aineisto on kerätty se luokitellaan, teemoitellaan ja/tai tyyppitellään, jonka jälkeen kirjoitetaan yhteenveto. Tämä on se peruskaava, jota tämäkin tutkielma noudattaa. Ensin aineisto luokitellaan kategorioihin sen perusteella, kuka tekstin on kirjoittanut. Suurin osa kirjoituksista on yksittäisten kirjoittajien poliittisia kannanottoja, tai sitten ”uutisia”, joissa tapahtumia esitetään puolueen näkökulmasta. Sitten luokittelen aineiston sen mukaan, mikä on kirjoituksen pääasiallinen aihe: onko niissä keskeisintä itse EEC, suojalait, poikkeuslait vai jokin muu aiheeseen liittyvä kokonaisuus, kuten ulkomaankauppa tai ulosheitot. Tutkielmassa keskitytään pääasiassa ensimmäisiin kolmeen kategoriaan, mutta joissain kohdin tarvitaan myös niiden ulkopuolelta kirjoituksia. Luokittelun jälkeen on helppo alkaa tehdä havainnointia: millaista kunkin kirjoittajan argumentointi kustakin aiheesta on ollut.⁴²

Sisällönanalyysissä tutkielmassa hyödynnetään aineistolähtöistä näkökulmaa. Tavoitteena on, että työtä ohjaa paljon se, millaista lehden kirjoittelu oli. Ennakkokäsityksenä tutkielmassa on, että SMP:n eliitti näki Euroopan integraatioon liittyvät ongelmat ja hyödyt suurilta osin samalla tavalla kuin historian yleisesityksissä on esitetty. Siksi kommentit kansallisesta turvallisuudesta ja suvereniteetista, taloudesta ja etenkin maataloudesta ovat niitä, joita teksteistä lähdetään havainnoimaan. Muillakin aiheilla on tilaa nousta mukaan analyysiin, eikä etukäteen jotain aihe-aluetta rajata ulkopuolelle. Koska analyysi nousee aineistosta, mutta pohjautuu joihinkin ennakkokäsityksiin, on se teoria-ohjaavaa analyysiä. SMP:n vertailussa muihin aikansa puolueisiin taas käytetään teorialähtöistä analyysiä: Cas Müdden teoriaa populistisesta radikaalioikeistosta. Müdde on auktoriteetti johon tutkielma nojaa, ja hänen käsitteidensä kautta tarkastellaan, miten tutkimuskohde soveltuu populistisen radikaalioikeiston malliin.⁴³

---

⁴¹ Vuorio 2009, 23–24.

⁴² Tuomi & Sarajärvi 2018, 78–79.

⁴³ Tuomi & Sarajärvi 2018, 81–82.

Kun lopulta tekstit on saatu järjestettyä ja niistä kerättyä olennaiset tiedot, analysoidaan niitä retoriikan analyysin avulla. Sen teoreettiset lähtökohdat pohjaavat diskurssianalyysin perusoletukseen, että kielenkäyttö rakentaa sosiaalista todellisuutta.⁴⁴ Tarkkaan tutkimuksen kohde on poliittinen retoriikka, jota SMP:n jäsenet käyttävät puhuessaan vapaakauppasopimuksen puolesta tai vastaan. Retoriikan analyysi soveltuu erityisen hyvin poliitikkojen puheiden ja kirjoitusta analysoimiseen. Vaikuttavassa retoriikassa pyritään asemoitumaan tietyn kannan taakse argumentoimalla. Argumentoinnissa on aina tärkeää konteksti, jotta argumentit ovat ymmärrettäviä ja edistävät keskustelua. Argumentointi pyrkii yleisön sitouttamisen esitettyyn argumenttiin erilaisten retoristen keinojen kautta.⁴⁵

Retorisia keinoja on laaja kirjo. Yksi tapa on käyttää argumentteja, jotka liittyvät argumentin esittäjään: Asia voidaan esimerkiksi etäännyttää omista intresseistä, eli esittää ettei itse saavuta etua ja olevansa näin objektiivinen. Voidaan myös vedota auktoriteettiin (professorien/lääkärien asiantuntijoiden mukaan...).⁴⁶ Yleisöä voidaan näiden lisäksi pyrkiä vakuuttamaan yksityiskohtaisilla kertomuksilla, jotka tuovat asian ymmärrettäväksi ja lähelle. Tarinoihin läheisesti liittyvät myös metaforat, joissa asia voidaan esittää ymmärrettävämmin, kun ei käytetä kirjaimellisia ilmaisuja. Asioiden mittasuhteita ja merkittävyyttä voidaan muuttaa määrällistämällä, eli esimerkiksi sillä kuvataanko koddittomia olevan ”vain” sata, vai ”jopa” sata. Määrällistämiseen liittyvät myös ääri-ilmaisut, joilla asian voi saada näyttämään ehdottomalta tai vääjäämättömältä. Tähän sopivat ilmaisut kuten ”aina”, ”ikuisesti” ja ”täydellisesti”.⁴⁷ Tutkielmassa tarkastellaan siis, käyttivätkö SMP:n edustajat tällaisia retorisia keinoja omassa argumentoinnissaan, ja pyrkimyksenä on vertailla kansainvälisestä kirjallisuudesta ovatko käytetyt retoriset keinot vastaavia kuin oikeistopopulistisilla puolueilla.

Haasteena tutkielmassa on, että kyseessä on puoluelehti. Tällaisia lehtiä tulee katsoa hieman eri tavalla kuin esimerkiksi Helsingin Sanomia, joka ei virallisesti 1970-luvulla ollut asettunut minkään puolueen taakse, ja siksi on pohdittava voiko niihin soveltaa täy-

---

⁴⁴ Jokinen, Juhila, Suoninen 2016, 21.

⁴⁵ Jokinen 2016, 273–274.

⁴⁶ Jokinen 2016, 276–282.

⁴⁷ Jokinen 2016, 282–297.

sin samoja metodeja. Historiantutkija Timo Mikkilä on omassa tutkimuksessaan keskustan pää-äänenkannattaja *Suomenmaasta* sitä mieltä, että ”että poliittinen sanansaattajakin on journalistinen tuote” ja täten tutkittavissa samoin metodein.⁴⁸ Aiemman lehdistöntutkimuksen esimerkkien perusteella vahvistui käsitys, että tämän tutkielman menetelmät kelpaavat yhtä hyvin kuin aiemmassa tutkimuksessa käytetyt. Minun objektiiviselle suhtautumiselleni materiaaliin on eduksi, etten ole ollut työsuhteessa lehteen, jota tässä tutkimuksessa käsitellään. Tämä on asian laita esimerkiksi Mikkilän ja *Uutta Suomea* tutkineen Jyrki Vesikansan kohdalla.⁴⁹

Tutkimuskirjallisuus ja tutkimustilanne

Hyvin tätä tutkielmaa lähellä oleva tutkimus on Hannu Tikkalan pro gradu -työ *Sydänkohtausvaalit: SMP:n vuoden 1970 vaaliretoriikka ja oululaislehtien suhtautuminen nousuvaan populistipuolueeseen*. (2013). Tikkala tutki erityisesti SMP:n retoriikkaa ja väittää, että puolue oli ”ytimiään myöten populistinen”. Esimerkiksi hän nostaa sen, miten puolue esitti työttömyyden hallituksen tietoisena toimintana, ja lupasi poistaa sen kolmessa kuukaudessa.⁵⁰ Tämä sopii hyvin Wernerin määritelmään populismista antielitisminä.⁵¹ Tikkala nimeää puolueohjelman, *Suomen Uutisten* ja puoluekirjallisuuden sanoman ”vennamolaiseksi retoriikaksi”. Kaikin puolin tutkimuksesta tulee sellainen kuva, että SMP:n toimijat olivat retorisesti taitavia ja siitä oli heille suuri poliittinen hyöty.⁵² Varsinaisesti puolueen kantoja Euroopan integraatioon ei vaikuta kuitenkaan tutkineen yksikään aiempi tutkija.

Veikko Vennamon elämää valottaa tuore Aarni Virtasen kirjoittama teos *Vennamo: Mies ja hänen puolueensa* (2018). Kirja on Vennamon poliittinen elämäkerta ja ensimmäinen sellainen laatuaan. Sen pyrkimys on luoda katsaus hänen uraansa poliittisten tapahtumien kautta, joihin SMP ja tutkimukseni aihe tiiviisti kuuluvat. Vennamo oli aktiivinen politiikassa heti sotien jälkeen ja aina 1990-luvulle asti. Hän perusti SMP:n, johti sitä ja

---

⁴⁸ Mikkilä 2008, 16.

⁴⁹ Vuorio 2009, 15.

⁵⁰ Tikkala, 2013 103–104.

⁵¹ Müller 2017, 115–117.

⁵² Tikkala, 2013 102–105.

seurasi läheltä myös sen tuhon.⁵³ Hän on todennäköisesti kirjoittanut *Suomen Uutisiin* kaikkein eniten ja toimi lehden johtokunnan puheenjohtajana vuoteen 1982⁵⁴.

Laajemman historiallisen kontekstin työlle antavat Jukka Seppisen *Mahdottomasta mahdollinen – Suomen tie Euroopan Unionin jäseneksi* (2001) ja Jorma Kallenaution *Suomi kylmän rauhan maailmassa* (2005). Niissä käydään kattavasti läpi jokainen vaihe, jotka ovat tälle tutkielmalle olennaisia. EEC-ratkaisua kontekstoi myös Urho Kekkosesta tehdyt tutkimukset, koska hän oli tässä ratkaisussa mitä keskeisin henkilö.⁵⁵ Käytän Juhani Suomen Kekkosen elämäkertasarjan osia *Taistelu puolueettomuudesta* (1996) ja *Liennytyksen akanvirrassa* (1998).

Kekkosen ja Vennamon henkilöitä käsittelevän kirjallisuuden, Virtasen yleisteoksen ja Tikkanen hyvin spesifin työn lisäksi SMP:stä löytyy vähän tutkimusta. Riku Keski-Rauska esittää kirjoittamassaan G.C. Ehrnroothin elämäkerrassa, että Vennamo on Ehrnroothin tavoin jäänyt historiantutkimuksen paitsioon, koska suomalaisessa politiikassa vallitsi aikoinaan niin vahva kekkosmielinen konsensus, ”yksi totuus”.⁵⁶ Virtanen selittää tätä sillä, että Vennamo pyrittiin muiden puolueiden toimesta pitämään poissa hallituksesta ja näin keskeisimmiltä vaikuttamisen paikoilta. Vasta Timo Soinin Suomen politiikan huipulle nostama perussuomalaiset on herättänyt tutkijoissa uuden kiinnostuksen myös Vennamoa kohtaan.⁵⁷ Tutkielman pyrkimys on, ettei se olisi niin ”vennamokeskeinen” kuin aiempi tutkimus, vaan tarkastelisi muitakin puolueessa esiintyneitä äänenpainoja. *SU* on lisäksi vähän tutkittua aineistoa, lähinnä Vennamoa käsittelevässä kirjallisuudessa käytettyä, joten tutkielmassa päästään siinäkin mielessä uuden äärelle.

Äärioikeistoa ja oikeistopopulismia ymmärtääkseen tarvitaan laaja annos kirjallisuutta. Historiantutkija Jouko Jokisalon *Euroopan radikaali oikeisto* on tuore ja kattava historia-teos aiheesta. SMP:tä sivutaan valtiotieteellisen yhdistyksen teoksessa *The new radical right in Finland* (1999), joka auttaa sijoittamaan SMP:tä Suomen poliittisella kartalla. Poliitikantutkijat Emilia Palonen ja Tuija Saresma toimittivat vastikään teoksen perussuomalaisten retoriikasta, nimeltään *Jätkät ja Jytkyt* (2017). Tässä tutkielmassa ei syvemmin

---

⁵³ Virtanen 2018, 9.

⁵⁴ Suomen lehdistön historia 7, 68.

⁵⁵ Suomi 1998, 34–36.

⁵⁶ Keski-Rauska 2015, 420.

⁵⁷ Virtanen, 2018, 10–11.

vertailla SMP:n ja perussuomalaisten retoriikkaa, mutta Palosen ja Saresman teoksessa tuodaan esiin myös populismin historiaan liittyviä seikkoja. Oikeistopopulismien keskeinen asiantuntija on alankomaalainen politiikantutkija Cas Müdde, jonka teos on merkittävä erityisesti tämän tutkielman käsitteiden määrittelyssä. Hänen määritelmänsä populistisesta radikaalioikeistosta on se, johon SMP:n retoriikkaa peilataan. Lisäksi syvyyttä alan tuntemukseen on haettu politiikantutkijoiden Sofia Vasipouloun ja Paul Taggartin tutkimuksista, joista jälkimmäinen kirjoittanut myös SMP:stä.

Historiallinen konteksti

SMP oli suomalainen populistinen agraaripuolue. SMP perustettiin vuonna 1959, kun kansanedustaja Veikko Vennamo päätti irtautua maalaisliitosta (vuosina 1965-1988 Keskustapuolue, nykyinen Suomen Keskusta).⁵⁸ Vennamo johti puoluetta vuoteen 1979, jolloin hänen seuraajakseen puheenjohtajana astui hänen poikansa Pekka Vennamo.⁵⁹

Puolue saavutti merkittävää menestystä 1970-luvulla, kun se voitti kaksissa peräkkäisissä vaaleissa 18 paikkaa Suomen eduskunnan kahdesta sadasta paikasta.⁶⁰ Puolue saavutti vielä merkittävää menestystä vuoden 1983 vaaleissa⁶¹ ja pääsi viimein hallitukseen, Kalevi Sorsan (SDP) neljänteen.⁶² Hallitusvastuu kuitenkin painoi puolueen kannatusta, ja oltuaan mukana kahdessa peräkkäisessä hallituksessa puolue siirtyi oppositioon vuonna 1990 Holkerin hallituksen sisäisten erimielisyyksien myötä.⁶³ Hallituksesta lähtö ei kuitenkaan enää pelastanut puolueen kannatusta. Lopulta vuoden 1995 eduskuntavaalit olivat katastrofaaliset puolueelle, sen saadessa vain yhden paikan ja hukkuen miljoonien markkojen velkoihin. Puolue julistettiin konkurssiin 17. toukokuuta 1995. Puolueen vanhat toimijat perustivat samana vuonna uuden puolueen, perussuomalaiset, jonka kansanedustajaksi ainoan SMP:n paikan voittanut Raimo Vistbacka siirtyi.⁶⁴

EEC-prosessin aika oli SMP:lle vuoristorataa. Maaliskuussa 1970 järjestetyissä eduskuntavaaleissa se saavutti ensimmäisen merkittävän vaalivoittonsa, nostaen kertaheitolla edustajiensa määrän yhdestä kahdeksaantoista. Tämä oli shokki vanhoille puolueille,

---

⁵⁸ Virtanen 2018, 95.

⁵⁹ Virtanen 2018, 258.

⁶⁰ Virtanen 2018, 143 & 179.

⁶¹ Virtanen 2018, 267.

⁶² Virtanen 2018, 285.

⁶³ Virtanen 2018, 325.

⁶⁴ Virtanen 2018, 334-336.

hieman kuten perussuomalaisten ”jytty” vuonna 2011. Menestyksen syiksi on esitetty nukkuvien äänestäjien heräämistä ja protestimielialaa, joka ennen Mauno Koiviston (SDP) kansanrintamallitusta oli ohjautunut SKDL:lle. SMP oli lähes ainoa tapa esittää protesti nykyämenoa ja presidentti Kekkonen vastaan.⁶⁵ SMP:n menestystä ei kuitenkaan paljattu ministerinsalkuilla, vaikka neuvotteluja käytiinkin vakavasti niin SKDL:n kuin keskustapuolueen kanssa.⁶⁶

SMP jäi oppositioon vuoden 1972 vaaleihin asti, joissa se onnistui pitämään asemansa, mutta samalla puolueen eduskuntaryhmä lähti hajoamaan kahteen leiriin.⁶⁷ Lopulta noin vuoden sisällä 1972 vaaleista 13 kansanedustajaa oli jättänyt ryhmän, muodostaen uuden eduskuntaryhmän nimeltään Suomen Kansan Yhtenäisyyden Puolue (SKYP), jättäen SMP:lle vain viisi kansanedustajaa.⁶⁸ SKYP oli lopulta ratkaisevassa asemassa äänestämässä Kekkonen presidenttikautta jatkavan poikkeuslain puolesta. SMP:n vaikutusvalta oli romahtanut juuri ennen tätä ratkaisua, jota Vennamo verisesti vastusti, ja tilanne vaikutti myös äänestyksiin suojalaeista ja vapaakauppasopimuksesta.⁶⁹

Suomea hallitsi 1970-luvulla presidentti Urho Kekkonen ja SDP:n ja keskustapuolueen johtamat hallituskoalitiot (niin kutsuttu punamulta, tai kansanrintama, jos SKDL oli mukana). Näin oli myös tämän tutkimuksen ajanjaksolla. Vuoden 1970-vaalit olivat etenkin keskustapuolueelle valtava järkytys, kun se menetti 13 paikkaa kokoomuksen, SMP:n saavuttaessa merkittävät voitot. SDP hävisi paikkoja, mutta oli silti selvästi suurin puolue 52 edustajalla. Kokoomus oli kakkonen 37 edustajalla, ja keskustapuolue ja Suomen Kansan Demokraattinen Liitto (SKDL) saivat molemmat 36 edustajaa. Muutos vuoden 1966 vaaleihin oli jyrkkä, ja oikeisto näytti selvästi vievän jalansijaa vasemmistolta.⁷⁰ Hallituksen muodostamisesta tuli tuskaa. Lyhyen Teuvo Auran virkamieshallituksen kauden jälkeen syntyi Neuvostoliiton myötävaikutuksella uusi Ahti Karjalaisen (kesk.) johtama kansanrintamahallitus. Tähän ratkaisuun painetta toivat niin neuvottelut YYA-sopimuksen muuttamisesta, kuin NL:n tukema vallankumouksellinen toiminta Suomessa.⁷¹

---

⁶⁵ Virtanen 2018, 143–147.

⁶⁶ Virtanen 2018, 168–171.

⁶⁷ Virtanen 2018, 186–187.

⁶⁸ Virtanen 2018, 205.

⁶⁹ Virtanen 2018, 215.

⁷⁰ Virtanen 2018, 144–147.

⁷¹ Seppinen 2001 542–545.

Karjalaisen hallitus jäi kuitenkin lyhytikäiseksi. Kansainvälisen talouden lama ajoi hallituksen tekemään tiukkaa talouspolitiikkaa, joka hiersi hallituspuolueiden välejä. SKDL hylkäsi hallituksen jo maaliskuussa 1971⁷². Hallitus yritti jatkaa ilman SKDL:ää, mutta tämä kaiheri mieliä Neuvostoliitossa, samoin kuin Veikko Vennamon toimet, jotka tulattiin Kremlissä ystävyysuhteiden vaarantamiseksi.⁷³ Hallitus erosi lopulta lokakuussa 1971, ja presidentti Kekkonen määräsi vaalit jo tammikuun 1972 alkuun.⁷⁴ Syitä sille, että Kekkonen valitsi tämän ajankohdan, on arvailtu paljon. Seppinen esittää, että syinä olivat Karjalainen ja Vennamo, joita molempia Kekkonen halusi heikentää.⁷⁵ Juhani Suomi ei kuitenkaan Kekkosen elämäkerrassaan yhdy näihin käsityksiin, vaan kuvaa, että Kekkonen aavisti hallituksen kaatuvan joka tapauksessa keväällä 1972 ajaen Suomen poliittiseen kriisiin ja uusiin vaaleihin huonoimmalla mahdollisella hetkellä maatalous- ja tulopoliittisten neuvottelujen, sekä Euroopan turvallisuuskonferenssista käytävien neuvottelujen keskellä. Siksi hän vaati eron mieluummin aikaisin kuin viime tipassa.⁷⁶

Hallituksen muodostamisesta ei tullut tammikuun 1972 vaalienkaan jälkeen helppoa. SDP ja SKDL kasvattivat hieman kannatustaan ja paikkamääriään, keskustapuolueen ja kokoomuksen hieman heiketessä. SMP säilytti paikkamääränsä, eli jos pyrkimys oli puolueen heikentäminen ei sekään onnistunut. Merkittävä nousija oli Suomen Kristillinen Liitto, joka kasvatti paikkamääränsä yhdestä neljään ollessaan vaaliliitossa SMP:n kanssa. Vaikeat hallitusneuvottelut johtivat lopulta siihen, että SDP muodosti yksin vähemmistöhallituksen Rafael Paasion johdolla.⁷⁷ Hallituksesta ei edes odotettu pitkäikäistä; Kekkonen sanoi jo sitä nimittäessään, että ratkaisun on tarkoitus olla väliaikainen. Kesään mennessä hallitus oli jo erinäisissä kriiseissä, ja Kekkonen oli jo yrittänyt taustalla luoda pohjaa enemmistöhallitukselle.⁷⁸ Heinäkuussa hallitus sitten erosi, ja ero liittyi EEC-sopimukseen syistä, joita esittelen tarkemmin ensimmäisessä käsittelyluvussa.⁷⁹ Lopulta työn ja tuskan jälkeen muodostettiin Sorsan I hallitus, johon kuuluivat SDP, keskustapuolue, ruotsalainen kansanpuolue (RKP) ja Liberaalinen Kansanpuolue.

---

⁷² Virtanen 2018, 175.

⁷³ Seppinen 555–566.

⁷⁴ Virtanen 2018, 175.

⁷⁵ Seppinen 555–566.

⁷⁶ Suomi 1996, 573–577.

⁷⁷ Virtanen 177–185.

⁷⁸ Suomi 1998, 29–30.

⁷⁹ Suomi 1998, 33–34.

(LKP)⁸⁰ Kekkonen piti tätä kokoonpanoa parhaana, koska uskoi että EEC-asiassa nämä puolueet löytäisivät parhaiten yhteisen sävelen.⁸¹ Lopulta tämän hallituksen kaudella EEC-asia ajettiin maaliin.

Suomen vapaakauppasopimus EEC:n kanssa astui siis voimaan alkuvuodesta 1974.⁸² Sitä edeltänyt prosessi kesti lähes neljä vuotta, joiden aikana Suomen länsi-integraation saralla ehti tapahtua paljon: EEC:n laajentumishalu kaatoi neuvottelut Pohjoismaiden talousyhteisö Nordekista, koska etenkin Tanska ja Norja toivoivat viimein pääsevänsä EEC:hen.⁸³ Neuvostoliitto kyseenalaisti EEC-prosessin aikana Suomen puolueettomuuden, koska näki EEC:n sopimuksella pyrkivän poliittisesti ottamaan Suomea lähemmäksi itseään. Tämän seurauksena vuonna 1972 EEC-ratkaisu kytkeytyi poikkeuslakiin Kekkonen presidenttikauden jatkamisesta. Kekkonen nähtiin niin Suomessa kuin Neuvostoliitossa takeena vanhan ulkopoliittisen linjan jatkuvuudesta uudessa tilanteessa. Alkuvuodesta 1973 poikkeuslaki syntyikin, ja Kekkosen kautta jatkettiin vuoteen 1978.⁸⁴ EEC-ratkaisuun liittyivät myös niin kutsutut suojalait, jotka SDP kytki ehdokseen sopimuksen hyväksymiseksi.⁸⁵ Kaikesta tästä huolimatta ratkaisevassa äänestyksessä 16.11.1973 vain 36 SKDL:n kansanedustajaa äänesti sopimusta vastaan ja se hyväksyttiin⁸⁶. Konsensus sopimuksen tarpeesta on ollut selkeä.

---

⁸⁰ Suomi 1998, 62.

⁸¹ Suomi 1998, 51.

⁸² Kallernautio 2005, 351.

⁸³ Kallernautio 2005, 327–329.

⁸⁴ Kallernautio 2005, 343–347.

⁸⁵ Kallernautio 2005, 342–343.

⁸⁶ Seppinen 2001, 596.

1 Vastustus heikkenee neuvottelujen aikana

Suomen EEC-prosessin alkupisteenä voidaan pitää kevättä 1970, jolloin silloinen ulkoministeri Ahti Karjalainen teki poliittisia tunnusteluja EEC:n suuntaan, ja presidentti Urho Kekkonen piti valtiopäivien avajaisissa puheen aiheesta. Kekkonen sanoi, että EEC:n laajentuminen oli ajanut Suomen tilanteeseen, joka voi vaatia uudenlaisia kauppapoliittisia ratkaisuja kilpailukyvyn säilyttämiseksi. Sitten kesällä nimitetty Karjalaisen II hallitus aloitti Suomen viralliset EEC-neuvottelut Kekkosen luottomiehen Olavi J. Mattilan (ammattiministeri) johdolla.⁸⁷ Suomen neuvottelutavoitteet lyötiin lukkoon presidentinlinnassa 27.8.1970, jolloin Kekkonen, pääministeri Karjalainen, ulkoministeri Väinö Leskinen, kansliaministeri Mattila ja ulkoministeriön virkamiehet kokoontuivat. Sovittiin, että puolueettomuusaseman säilyttämiseksi Suomi ei tavoittele jäsenyyttä, vaan pyrkii ”puhtaasti kaupalliseen ratkaisuun”. Lisäksi Neuvostoliiton kaupan oli jatkuttava normaalisti.⁸⁸ Ennen kuin näillä tavoitteilla kuitenkaan päästiin neuvottelemaan, oli Karjalaisen hallitus jo hajonnut.

Varsinaisesti vapaakauppasopimusneuvotteluja pääsi siis aloittamaan Teuvo Auran (ammattiministeri) toinen hallitus⁸⁹ ja niitä jatkoivat 1972 vaalien jälkeen nimitetty Rafael Paasion (SDP) hallitus, joka oli SDP:n yksin muodostama vähemmistöhallitus. Päävastuussa neuvotteluista oli ulkomaankauppaministeri Jussi Linnamo (SDP). Kuitenkin juuri kun sopimus kesällä 1972 valmistui allekirjoitettavaksi, Paasion hallitus erosi.⁹⁰ Keskeiseksi syyksi erolle ilmoitettiin sopimuksen valmistuminen: ”Hallitus on asettunut sille kannalle, että vain eduskunnan enemmistöön nojaava hallitus voi esittää Tasavallan Presidentille sopimuksen allekirjoittamista.” Tärkeänä motiivina erolle oli myös todennäköisesti kiistelty eläkepaketti, jonka SDP pelkäsi murentavan hallituksen kannatusta.⁹¹ Joka tapauksessa EEC-sopimuksen allekirjoittamisessa jouduttiin ottamaan aikalisä, ja se oli lopulta myös presidentille sopiva ratkaisu. Kekkonen oli keväällä 1972 tulkinut, ettei

---

⁸⁷ Kallentautio 2005 329–331.

⁸⁸ Suomi 1996, 475–477.

⁸⁹ Suomi 1996, 574.

⁹⁰ Seppinen 2001, 577–578.

⁹¹ Suomi 1998, 32–33.

Neuvostoliitto halua puuttua Suomen sopimukseen⁹², mutta heinäkuussa hän sai Neuvostoliiton edustajilta toisenlaista viestiä, joka lopulta sai hänet epäröimään sopimuksen allekirjoittamista. Tiedot epäröinnistä levisivät nopeasti ja toimivat yhtenä syynä sille, ettei Paasion hallitus yrittänytkaan viedä sopimusta eduskunnan läpi.⁹³

Tieto allekirjoituksen lykkäysaikeista järkytti ulkoministeriön virkamiehiä: he pelkäsivät, että Suomen puolueettomuus kyseenalaistuu lännen puolelta ja Suomi menettää maineensa länsimaiden silmissä. Islanti, Itävalta, Portugali, Ruotsi ja Sveitsi allekirjoittivat omat erityissopimuksensa 22.7.1972 Suomea odottelematta.⁹⁴ Neuvostoliiton painostus ja sisäpoliittinen epävarmuus saivat Suomen kuitenkin ottamaan lähes kahden vuoden aikalisän sopimuksen hyväksymiselle, ja tähän aikaan kuuluivat dramaattiset poikkeus- ja suojalakivaiheet. Lähden kuitenkin tässä ensimmäisessä luvussa käsittelemään sitä, miten *Suomen Uutisissa* kirjoitetaan neuvotteluvaiheesta joulukuusta 1971 kesään 1972.

1.1 EEC ei innosta

SU näki Suomen kauppataseen vajeen (tuonti ylittää viennin) merkittäväksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi, johon viitattiin hyvin tiheään tahtiin tutkimusajankohtana.⁹⁵ EEC-neuvottelujen alkaessa *Suomen Uutisissa* ei kuitenkaan oltu kovin innoissaan länsikaupan lisäämisestä. Uutisen muodossa julkaistussa puolueen poliittisia kantoja selventävässä artikkelissa ”SMP kannattaa kansamme edun mukaista ulkomaankauppaa” kirjoittaja toi esiin, miten länsikaupan kasvaessa idänkaupan suhteellinen osuus oli 1970-luvulle tullessa romahtanut:

”On hämmästyttävää, että samaan aikaan kun EEC:tä laajennetaan – puolueettomuusasemamme estää Suomea liittymästä tähän – on kauppamme suhteellista osuutta paisutettu länteen, mutta idänkauppamme Neuvosto-

---

⁹² Suomi 1996, 679.

⁹³ Suomi 1998, 43–49.

⁹⁴ Suomi 1998, 48–50.

⁹⁵ Mm. *SU* 18.12.1971, *SU* 3.5.1972, 30.11.1972, 3.7.1973.

liiton kanssa päästetty alenemaan – Kauppasuhteemme EEC:hen on järjestettävä niin, että koko Suomesta Etelä-Suomi ja Helsinki mukaan luettuna ei tule EEC:n tyhjenevää ja autioituvaa laita-aluetta.”⁹⁶

Siinä, ettei Suomesta kirjoittajan mielestä voinut tulla EEC:n jäsen ei ole mitään yllättävää. Olihan se ollut jo ainakin vuoden ajan Suomen neuvottelutavoitteisiin kirjattu.⁹⁷ Liittyminen tuskin olisi sopinut Neuvostoliitolle, koska vapaakauppasopimuksen kohdallakin oli omat vaikeutensa, joihin pääsen myöhemmin tässä luvussa. Sen lisäksi että liittyminen EEC:hen nähtiin ulkopoliittisesti mahdottomana, oli se epätoivottua myös Suomen mahdollisen periferia-aseman vuoksi. Maaseudun puolustajana esiintyvältä puolueelta olikin luonnollista esittää reuna-alueita puolustelemaa retoriikkaa: kun koko Suomen asema rinnastettiin tyhjenevään maaseutuun, tuli varmasti etenkin maaseudun äänestäjille mielikuva, että EEC:ssä sitä vasta oltaisiin syrjässä. Samanlaista retoriikkaa EEC-sopimuksesta käytti myös keskustapuolue, joten sitä ei voida liittää erityisesti oikeistopopulismiin, vaan ennemmin SMP:n agraaripuolueen perinteeseen.⁹⁸

Erityisen ongelmalliseksi kirjoituksessa nähtiin, että maahan tuotiin ”roskatavaraa”, jota ei sen tarkemmin määritelty. Helppo ratkaisu kauppavajeen poistoon olisi ollut niiden tuonnin lopettaminen. Neuvostoliiton kaupan lisäämisellä kauppataaseen puolestaan uskottiin paranevan, todennäköisesti koska siellä ei valmistettu samalla tapaa luksushyödykkeitä. Tähän suuntaukseen syynä saattoi kuitenkin olla myös se, että puolue näyttäisi Neuvostoliiton silmissä luotettavammalta. Vennamon suuri ongelma oli, että hän ja puolue nähtiin Neuvostoliitossa osana Suomen oikeistolaistuvaa suuntaa. Hän yrittikin vuoden 1970-vaalien jälkeen päästä SKDL:n suosioon, jotta suhteet Neuvostoliittoon paranisivat.⁹⁹ Jutussa ei mainittu kirjoittajaa, mutta siinä viitattiin Oulun kesän 1971 puoluekokouksen kansainvälispoliittiseen julkilausumaan, joten kannat olivat todennäköisesti johdettu siitä.

⁹⁶ ”SMP kannattaa kansamme edun mukaista ulkomaankauppaa” (artikkeli). SU 18.12.1971.

⁹⁷ Suomi 1996, 476–477.

⁹⁸ Ristola 2009, tiivistelmä.

⁹⁹ Virtanen 2018, 165–168.

Ennen uutta vuotta julkaistussa lehdessä tämä julkilausuma esitettiin kokonaisuudessaan. Julkilausuman esille tuontia perusteltiin tammikuun 1972 eduskuntavaaleilla: *Suomen Uutisten* mukaan muut puolueet pyrkivät maalaamaan SMP:stä Neuvostoliiton vihollista ja virallisen ulkopoliitiikan haastajaa. Julkilausuma esitettiin todisteeksi päinvastaisesta: SMP oli sen mukaan aina tukenut hyvien suhteiden pitämistä Neuvostoliittoon, eli niin kutsuttua Paasikiven linjaa. Tässä jatkui siis se teema, että puolueen eliitissä halettiin näyttää Neuvostoliiton suuntaan luotettavalta. Julkilausumassa tuotiin lisäksi esiin lisää kannanottoja EEC:tä koskien:

”SMP kannattaa eurooppalaista taloudellista ja muuta yhteistyötä. Kehitystä haittaava tarpeeton jännitys on poistettava Euroopasta – Kansamme ei kuitenkaan saa alistaa taloudelliseen riippuvaisuussuhteeseen ulkopuolisista voimista, vaan meidän on säilytettävä taloudellinen liikkuvapautemme ja itsenäisyytemme. Suomi ei voi olla EEC:n jäsen – SMP kannattaa kansainvälisen kaupan esteiden poistamista ja vastustaa suljettuja talous- ja sotilasliittoja.”¹⁰⁰

SMP halusi siis päästä eroon Eurooppaa jakavista blokeista ja lisätä yhteistyötä yli ideologisten rajojen. Tämä retoriikka korosti puolueen asemaa poliittisessa keskustassa, mutta varsinaiset keinot näiden tavoitteiden saavuttamiseksi jäivät hämärän peittoon. Huomioitavaa on myös riippumattomuuden korostaminen, joka on selkeä yhteys populistisen radikaalioikeiston liikkeisiin. Kansallisen päätäntävällän korostaminen ja vallan siirtäminen EU:lta takaisin kansallisiin käsiin on ollut yksi keskeisimpiä populistisen radikaalioikeiston puolueiden agendoja myöhemmin.¹⁰¹ SMP:n retoriikka ei kuitenkaan erityisesti korostanut nativistista oman kansan hyötyä ajavaa agenda, vaan keskeisempiä näyttävät olleen puolueettomuuspolitiikan ylläpito ja jännitteen vähentäminen Euroopassa. Näin puolue ei vielä ainakaan tämän perusteella sovi Müdden luokitteluun radikaaleista oikeistopopulisteista.

Tammikuun 1972 vaalien jälkeen vastaava puoluesihteerä Urpo Leppänen otti myös kantaa EEC-vapaakauppasopimukseen, toistaen edelliset huolet Suomen joutumisesta ”ta-

¹⁰⁰ ”Rehellinen ulkopoliittikka voittaa – Rauha ja luottamus päämäärämme” (ilmoitus). SU 28.12.1971.

¹⁰¹ Vasilopoulou 2011, 232.

kamaaksi” ja ”keski-Euroopan keskusten raaka-ainetuottajaksi”. Leppänen pelkäsi erityisesti maatalouden puolesta ja sitä, että kansainväliset suuryhtiöt tulisivat tuhoamaan pienet yritykset Suomesta. Nykyisten valtapuolueiden hän näki harjoittaneen keskittävää politiikkaa, ja hän selvästi uskoi EEC:n jatkavan samaa suuremmassa mittakavassa.¹⁰² Seuraavalla viikolla Leppänen kovensi lausuntojaan entisestään puheessaan puolueen luottamushenkilöiden neuvottelupäivillä, josta lehdessä otsikoitiin: ”SMP vastustaa EEC:tä”.

”Suomesta ei saa tulle Keski-Euroopan ehtymätön halvan raaka-aineen tuottaja ja puolikehitysmä. SMP katsoo, että EEC:n kanssa voidaan sopia vain normaaleista kauppasuhteista kuten muidenkin maiden kanssa.”¹⁰³

Tässä jutussa on merkille pantavaa, että Leppäsen erittäin skeptinen linja esitettiin puolueen linjana. Leppänen oli hyvin samoilla linjoilla puolueen aiempien kannanottojen kanssa, mutta käytti jyrkempää kieltä. Leppäsen puheissa näkyi talouskysymysten ja itsenäisen päätäntävällän olleen hänelle erittäin keskeisiä. Taloudellinen protektionismi ja epäilevä suhtautuminen taloudelliseen liberalismiin tuli Euroopan oikeistopopulistissa liikkeissä keskeiseksi suunnaksi vasta 1980-luvun lopulta lähtien¹⁰⁴, mutta 1970-luvun poliittisessa ilmapiirissä se ei näyttäydä erityisen oikeistopopulistiselta kannanotolta, enemmänkin vasemmistolaiselta. Leppäsen lausunto oli kuitenkin nativistinen: käsite puolikehitysmä antoi ymmärtää, että suuryritykset olisivat tulossa kolonisoimaan suomen. Leppäsen puheet olivat siis ainakin osittain sopivia populistisen radikaalioikeiston edustajalle ja ne olivat puoluekokouksen hyväksymää linjaa jyrkempiä.

Veikko Vennamokin otti pian aiheeseen suoraan kantaa, ja hän tuki Leppäsen jyrkkää linjaa: ”SMP ei hyväksy, että Suomi liittyy EEC:n jäseneksi eikä SMP hyväksy edes vapaa-kauppasopimusta EEC:n kanssa...”. Syyksi omalle nihkeydelleen Vennamo esitti sen, että Suomen ulkopolitiikka ei silläkään hetkellä näyttänyt puolueettomalta ja EEC-neuvottelut näyttivät tämän takia erityisen vaikeilta. Hän jopa esitti, että Kekkonen olisi tarkoituksella heikentänyt suhteita länteen, jotta Suomi suljettaisiin läntisen kaupan ulkopuo-

¹⁰² Leppänen, ”Keskittäminen ja EEC” (kolumni). SU 27.1.1972.

¹⁰³ ”SMP vastustaa EEC:tä” (uutinen). SU 5.2.1972.

¹⁰⁴ Betz 1994, 108.

lelle ja SKDL saataisiin hallituspuolueeksi. Hän ei halunnut Suomen taloudellisesti ja poliittisesti etääntyvän Neuvostoliitosta, muttei myöskään toivonut erityistä lähentymistä lännen kustannuksella.¹⁰⁵ Vennamon kannanotossa korostui siis puolueettomuuspolitiikka ennen kaikkea, jota ei voi pitää niin oikeistolaisena kuin radikaalinakaan. Kekko-sesta esitetyt salaliittoteoriat puolestaan olivat varsin tyypillistä populistista antielitismiä: Vennamo esitti, että Kekkonen pyrki asemaansa väärinkäyttäen toimimaan kansan tahtoa vastaan. Populistisesta näkökulmasta suurin viisaus on lähtöisin nimenomaan kansasta.¹⁰⁶ Tässä on syy, miksi Vennamon puheissa nostettiin jatkuvasti esiin kansa.

Sitten huhtikuun puolella Vennamo vielä tarkensi kantojaan pidemmässä tekstissä. Hänen mielestään Suomi ei voinut olla myöskään SEV:n¹⁰⁷ jäsen, mutta molempien järjestöjen jäsenvaltioihin pitäisi käydä kauppaa, kuitenkin niihin syvemmin sitoutumatta. Vennamo näki tiiviissä taloudellisessa yhteistyössä poliittisia ulottuvuuksia: ”EEC, Länsi-Euroopan talousliittoutumana (sic) ja SEV, Itä-Euroopan sosialististen maiden talousliittoutumana ovat myös poliittisia liittoumia”. Sitouttavien sopimusten sijaan kauppaa tulisi hänestä käydä samoilla ehdoilla kuin muiden pohjoismaiden kanssa. On vaikea hahmottaa, miksi Vennamo kuvitteli EEC:n suostuvan tällaiseen järjestelyyn, kun se ei kuitenkaan ollut liittovaltio. Vennamolla ei vaikuta olleen vahvaa käsitystä neuvottelujen realiteeteista.

Sytä varautuneelle asenteelleen Vennamo sanoi olevan, että pääomien tulisi pysyä suomalaisten omassa omistuksessa, pienviljeleminen ja yrittäjyys tulisi suojata suurpääomalta, kehitysalueiden kehitys ei saisi vaarantua ja Suomen työvoiman tulisi palvella Suomea eikä ulkovaltoja. Hän kutsui tätä lyhyesti ”taloudellisen riippumattomuuden ja tulevaisuuden turvaamiseksi”. Vennamo oli siis selvästi protektionistisen talouspolitiikan kannattaja, samalla tapaa kuin Leppänen ja nativistista talouspolitiikkaa ajavat populistiset radikaalioikeiston liikkeet myöhemmin. Müdden mukaan talouspolitiikassa on näille puolueille kaikista keskeisintä, että talous palvelee sitä ryhmää, jonka oikeistopopulisti kokee omaksi kansakseen ja siksi on kyse nativismista.¹⁰⁸

¹⁰⁵ V.Vennamo, ”Perusteet horjuvat”, (kol.). SU 5.2.1972.

¹⁰⁶ Müller 2017, 115–116.

¹⁰⁷ Huomautus: Sovet Ekonomitšeskoi Vzamopomoštši, Sosialististen maiden keskinäisen taloudellisen avun neuvosto.

¹⁰⁸ Müdde 2007, 125–126.

Neuvottelutilanteeseenkin Vennamo otti suoraan kantaa. Hän esitti, että EEC oli tarjoamassa Suomelle tällä hetkellä erittäin epäedullista sopimusta ja syytti siitä Suomen ulkopoliittisia ratkaisuja koskien Saksojen tunnustamista.¹⁰⁹ Keski-Euroopan poliittisten jännitteiden lientyessä Kekkonen oli syyskuussa 1971 uskaltanut ehdottamaan virallisten suhteiden solmimista molempiin Saksoihin. Bonnin virallinen linja oli tähän asti ollut, että oli olemassa vain yksi Saksa ja Itä-Saksaa ei pitäisi diplomaattisesti tunnustaa. Näinpä Bonnissa Kekkonen avautui ei otettu hyvin vastaan ja se vaikeutti neuvotteluja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin järjestämisestä.¹¹⁰ Vennamo halusi siis liittää kauppasopimuksen tähän Kekkonen ulkopoliittiseen avaukseen ja näki Bonnin käyttävän EEC-sopimusta painostuskeinona Itä-Saksan tunnustamiseen liittyvässä vyödytyksessä. Aiemmin hän oli siis jo esittänyt, että Kekkonen teki tätä tahallaan¹¹¹, mutta nyt hän tyytyi ”vain” syyttelemään virheestä.

Helmikuun alussa myös eduskuntaryhmä esitti oman kantansa asiaan: SMP koki jäävänsä käytävistä neuvotteluista täysin pimentoon. Eduskuntaryhmää johti Veikko Vennamo itse ja tässä vaiheessa siihen kuuluivat vielä kaikki vaaleissa saavutetut 18 kansanedustajaa. Eduskuntaryhmä vaati hallitusta pitämään eduskuntaa ja myös Suomen kansaa paremmin perillä tapahtumien kehityksestä ja Suomen eri vaihtoehtoista. Tätä varten SMP:n eduskuntaryhmä jätti eduskunnassa aloitteen, että hallituksen tulisi alkaa tiedottaa asiasta ”jatkuvasti ja puolueettomasti”.¹¹² Eduskuntaryhmä esitti tässäkin antielementtejä: olisi oikein, että päättäjät kertoisivat jatkuvasti kansalle tapahtumista, jotta kansa voisi arvostella heidän tekemisiään. Muuten kansaa voitiin pettää.

SU uutisoi 24.2. EEC:tä vastustavasta seminaarista. Sitä olivat järjestämässä nuorisojärjestöistä koostuva ”Anti-EEC-toimikunta”, johon kuului myös SMP:n Kehittyvän Helsingin Ylioppilaat. Seminaarissa oli tarkoitus keskustella erilaisista alustuksista, muun muassa aiheista: ”EEC-vapaakaupan vaihtoehdot”, ”EEC:n vastaisen toiminnan kokemukset Norjassa” ja ”EEC:n vaikutus jäsenmaiden poliittiseen ja taloudelliseen sidonnaisuuteen”. Toimikunnassa oli muiden aiheiden perusteella myös selvästi vasemmistolaisia

¹⁰⁹ V.Vennamo, ”EEC” (kol.). SU 27.4.1972.

¹¹⁰ Kallenautio 2005, 360–363.

¹¹¹ V.Vennamo, ”Perusteet horjuvat” (kol.). SU 5.2.1972.

¹¹² ”Suomesta ei saa tehdä EEC:n kehitysaluetta” (uut.). SU 8.2.1972.

nuorisojärjestöjä, joiden mukana Kehittyvän Helsingin Ylioppilaat vaikutti olevan vastustamassa EEC:tä. Taloudellinen protektionismi näytti Anti-EEC-toimikunnan agendalla olevan erityisen korkealla.¹¹³ SMP:n nuoressa siivessä siis seurattiin selvästi skeptisellä silmällä EEC-neuvotteluja, tai ainakin lehti halusi nostaa esiin nuoresta polvesta juuri tällaisen kannan.

Neuvottelujen alkukuukausina näytti kaiken kaikkiaan selvältä, ettei SMP olisi hyväksymässä minkäänlaista vapaakauppasopimusta. Kannanotoissa korostui huoli pienyrittäjien, maaseudun ja koko Suomen pärjäämisestä eurooppalaisessa kilpailussa. Lisäksi Suomen puolueettomuuspolitiikka nähtiin esteenä sitoutumiselle läntiseen liittoon. Sopimus tuomittiin jo niiden vähäisten tietojen perusteella, mitä julkisuuteen oli tihkunut. Lisäksi presidenttiä ja hallitusta yritettiin maalata kansan tahtoa vastaan toimiviksi. Erityisesti kielteisiä kantojaan toivat esiin Vennamo ja Leppänen, joiden esittämät kannat heijastuivat myös kollektiivisissa kannanotoissa. Molempien kannanotoissa korostuivat epäilykset vapaakauppaa kohtaan ja Suomen kansainvälinen asema. Erityisesti epäilevä suhtautumien vapaakauppaa kohtaan on populistisissa radikaalioikeiston liikkeissä myöhemmin esille tullut seikka. Vennamo erikseen korosti vielä puolueettomuuspolitiikkaa tärkeimpänä syynä vastustukselleen. Tätä ajatusta on vaikea löytää aikakauden populististen radikaalioikeiston liikkeiden kannoista; esimerkiksi Itävallan vapauspuolue oli perustamisestaan 1950-luvulla vuoteen 2007 selkeästi Kremlin vastainen puolue, kunnes suhteet Putinin hallintoa kohtaan lämpenivät.¹¹⁴

1.2 Pitkin hampain hyväksyvälle kannalle

SMP:n puolue-eliitti alkoi kesän tullen kirjoittaa *Suomen Uutisiin* aiheesta entistä tiheämmin, koska tiedettiin, että neuvottelut lähestyivät ratkaisuvaiheita. Juhannuksen alla hallitus antoi eduskunnalle selonteon neuvotteluista, ja SMP:n eduskuntaryhmän puolesta kansanedustaja Pentti Antila piti asiasta puheenvuoron, joka kokonaisuudessaan julkaistiin lehdessä. Selonteko jakautui usealle sivulle, ollen selvästi merkittävin ja

¹¹³ ”EEC:tä vastustava seminaari Helsingissä” (uut.). SU 24.2.1972.

¹¹⁴ Wiederwald ”Austria’s far-right FPÖ party under scrutiny for ties to Russia” (uut.). Deutsche Welle verkkouutinen 21.5.2019.

seikkaperäisin kirjoitus tähän mennessä. Tarkkuus johtui todennäköisesti siitä, että neuvotteluasiakirjoihin oli viimeinkin päästy tutustumaan. Kirjoituksen sävy oli myös vähemmän jyrkkä kuin aiemmin. Vaikka korjausvaatimuksia oli paljon, myös neuvottelujen vaikeus tunnustettiin: ”Ymmärrän myös sen, että maamme mahdollisuudet neuvottelupöydässä ovat rajoitetut, jota osoittaa jo väkilukumme 4,6 milj. henkeä...”. Myös jonkinlaisen kauppasopimuksen tarve tunnustettiin, minkä syynä olivat Suomen suuri vienti Länsi-Eurooppaan ja etenkin se, että Iso-Britannian siirtyminen EEC:hen uhkasi luoda tullimuurin keskeisimmän kauppakumppanin ja Suomen väliin. Yksi eduskuntaryhmän vaatimus olikin nyt, etteivät EFTA-sopimuksen ja Pohjoismaiden välisen kaupan tuomat edut saisi kadota uudessa tilanteessa.¹¹⁵ Tämä uhka ei jostain syystä aiemmin ollut nousut kannanotoissa esiin, vaikka Kekkonen oli nimenomaan varoittanut markkina-asemien muutoksista jo keväällä 1970.¹¹⁶

Antila kuitenkin esitti puolueen edelleen varautuneelle suhtautumiselle lisää perusteita: hän näki Rooman sopimuksen edellyttävän taloudellisen yhteistyön lisäksi myös yhtenevää lainsäädäntöä ja maiden poliittista integraatiota ja siksi EEC oli uhka Suomen puolueettomuudelle. Hän myös tulkitsi, että kauppasopimuksen neuvotteluissa suurteollisuuden edut oli otettu hyvin huomioon, mutta erityisesti maaseudun asiat oli jätetty retuperälle. Eduskuntaryhmälle keskeisintä sopimuksessa olisi kuitenkin nimenomaan voim ja muiden maataloustuotteiden viennin jatkuminen ja kasvu. Antila pelkäsi myös kansainvälisen teollisuuden tiukentavan kilpailua teollisuudessa niin, että ihmistyövoima korvattaisiin koneilla. Eduskuntaryhmän yhteinen toive oli, että jos sopimus syntyy, niin sitten kansallisesti tasattaisiin sen vaikutuksia pienviljelmille ja -yrittäjille. Lisäksi ryhmä vaati sopimuksesta kansanäänestystä, jollainen oli tulossa Norjaan ja Tanskaan.¹¹⁷ Vertailu muihin pohjoismaihin oli kuitenkin ontuva, koska näissä maissa äänestettiin täysjäsenyydestä yhteisössä, kuten Suomessa ja Ruotsissa 1994 EU:ta koskien. Päätäntävallan antaminen kansalle tässäkin asiassa oli populistiselle puolueelle tyypillinen vaatimus.

¹¹⁵ Antila, ”EEC-ratkaisu on tehtävä kansan etujen mukaisesti. Maamme on käytävä kauppaa länteen ja itään” (kol.). SU 27.6.1972.

¹¹⁶ Kallenautio 2005, 329.

¹¹⁷ Antila, ”EEC-ratkaisu on tehtävä kansan etujen mukaisesti. Maamme on käytävä kauppaa länteen ja itään” (kol.). SU 27.6.1972.

Joka tapauksessa eduskuntaryhmän kanta näytti muuttuneen myötämielisemmäksi. Antila totesi useaan otteeseen, että professori Pöyhösen¹¹⁸ tutkimuksen mukaan kauppasopimus EEC:n kanssa lisäisi kansantuloa ”muutaman prosentin”.¹¹⁹ Muutama kuulostaa vähättelevältä ilmaisulta, mutta se ja nykyisten sitoumuksien tuomien etujen ylläpito näytti kääntäneen eduskuntaryhmää myötämielisemmäksi sopimukselle. Populistisen radikaalioikeiston kaikuja kirjoituksessa oli pelko siitä, että ihmistyövoima korvautuu koneilla. Tämä liittyy niin kutsuttuun fordismiin kriisiin 1970-luvulla. Teknologian kehitys ajoi perinteisen savupiipputeollisuuden ohi ja tämä johti irtisanomisaaltoihin. Tämä puolestaan loi paljon pienyrittäjyyttä, ja näistä yrittäjistä syntyi kannatuspohja radikaaleille oikeistopuolueille, kun keynesiläinen talouspolitiikka ei toiminutkaan hyvinvoinnin ylläpitäjänä.¹²⁰

Vennamo jatkoi kuitenkin parin päivän päästä itse sopimuksen kritisoimista. Hän toisti aiempia argumenttejaan siitä, että Suomen ulkopoliittikka oli epäonnistunut ja Länsi-Saksa oli huonoilla sopimusehdoilla rankaisemassa Suomea. Syyttävä sormi osoitti tälläkin kertaa Kekkoseen. Vennamo muotoili nyt kuitenkin kantansa sopimukseen varsin kiertelevästi:

”Maamme ulkopoliittisen johdon virheiden vuoksi olemme mahdollisesti joutumassa siihen tilanteeseen, että on vakavasti harkittava, voidaanko sosialidemokraattisen vähemmistöhallituksen suunnittelemaa sopimuksia EEC:n kanssa eduskunnassa hyväksyä”¹²¹

Tästä kannanotosta saa sellaisen kuvan, että oletuksena neuvoteltu sopimus tulisi kuitenkin hyväksyä, vaikkakin pitkin hampain. Tässä oli tapahtunut selkeä siirtymä Vennamon aiemmasta tekstistä, jossa hän sanoi, että vapaakauppasopimusta ei voida hyväksyä. Vennamon kanta vaikutti siis pääpiirteiltään samalta kuin eduskuntaryhmän, mutta tärkeimmät syyt varautuneelle suhtautumiselle olivat edelleen hänelle puolueettomuudessa ja sopimuksen heikoissa ehdoissa.

¹¹⁸ Huomautus: Etunimi ja yliopisto puuttuvat lehdestä.

¹¹⁹ Antila, ”EEC-ratkaisu on tehtävä kansan etujen mukaisesti. Maamme on käytävä kauppaa länteen ja itään” (kol.). SU 27.6.1972.

¹²⁰ Jokisalo 2016, 109–113.

¹²¹ V.Vennamo, ”EEC” (kol.). SU 29.6.1972.

Myös kansanedustaja Mauno Kurppa esitti oman näkemyksensä sopimuksesta eduskunnassa, ja *SU* kirjoittaa hänen sanomisistaan. Hänen mielestään oli ilahduttavaa, että Suomi samaan aikaan neuvotteli vapaakauppasopimusta länteen ja oli avannut keskustelut myös Itä-Euroopan SEV-maiden kanssa. Hän tunnisti vapaakaupassa olevan riskejä yrittäjille, mutta huomautti taloudellisen eristäytymisen tuovan myös omat vaikeutensa. Erityisesti hän huolehti uusien tullien syntymisestä Suomen ja niiden maiden välille, jotka EFTA:sta ovat solmimassa sopimukset EEC:n kanssa. Suojellakseen pieniä yrittäjiä Kurppa esitti liikevaihtoveron helpotuksia, lisäpanostuksia innovaatioihin ja koulutukseen, sekä byrokratian helpotuksia. Kurppa tahtoi erityisesti asettua pienyritysten ja -teollisuuden puolelle suurempia vastaan. Hänen yleinen kantansa oli kuitenkin se, että vapaakauppasopimus kannattaa tehdä.¹²² Kurpan linja asiassa oli siis vielä hieman positiivisempi kuin Vennamon, ja hän yritti erityisesti kerätä pienyrittäjien tukea taakseen, eli tarttua juuri fordismin kriisin synnyttämään kannattajakuntaan.

Leppänen otti tässä vaiheessa uudelleen kantaa EEC:hen ja erityisesti siihen, miten neuvottelut käydään eduskunnalta ”piilossa”. Leppänen uskoi, että hallituksen tiedonanto ja eduskuntakeskustelu olivat niin myöhään, ettei niillä ollut sopimukseen todellista vaikutusta. Tällöin virkamiesten ja ministereiden valta oli suurempi. Suurteollisuudellakin näytti hänestä olevan paremmat tiedot neuvotteluista, kuin niillä, jotka sopimuksen lopulta olivat hyväksymässä. Hän myös esitti lisää syitä sille, miksi puolueessa suhtautuminen sopimukseen oli ollut varautunutta:

”SMP on suhtautunut erittäin varauksellisesti vapaakauppasopimukseen EEC:n kanssa, koska olemme pelänneet, että sopimus syntyy ennen kaikkea suurteollisuuden ehdoilla ja että maamme pienempi yritteliäisyys, pien- ja perheviljelmät sekä kehitysalueet joutuvat suuriin vaikeuksiin ja että jälleen maa ajetaan ennennäkemättömään suurtyöttömyyteen.”¹²³

Leppäsen esittämät huolet heijastelivat edellisiä puheenvuoroja ja laajempaa yleiseurooppalaista taloudellisen keskittymisen kehitystä. Hänen toiveilleen eduskunnan tiedo-

¹²² Kurppa, ”Yrittäjille jaettava tietoa EEC-järjestelyistä, maamme kilpailukykyä kansainvälisillä markkinoilla parannettava” (kol.). *SU* 4.7.1972.

¹²³ Leppänen, ”EEC-tiedot on pidetty sisärenkaassa” (kol.). *SU* 8.7.1972.

tuksesta antoi erityistä tukea se, että SDP:n vähemmistöhallitus todella tarvitsi sopimukselleen tukea myös hallituksen ulkopuolelta. Normaalissa olosuhteissa opposition ottaminen mukaan kauppasopimusten neuvotteluihin tuskin tulisi kysymykseen.

Neuvottelut tulivat päätökseen heinäkuun puolivälissä, ja SMP:n puoluehallitus käsitteli tulosta kokouksessaan 16.7.1972. Puoluehallitus totesi aiempien pelkojen olleen käymässä toteen: ”Suomi on vaarassa jäädä kansainvälisen suurpääoman temmellyksen-
täksi”. Ratkaisuksi tilanteeseen puoluehallitus esitti SMP:n talouspoliittisen linjan ottamista käyttöön. Neuvotteluja ei kuitenkaan haluttu avata uudelleen, ja sopimuksen hylkäämistä eduskunnassa ei ehdotettu.¹²⁴ Vapaakauppasopimus nähtiin siis selvästi jotenkin vääjäämättömänä ja ainoa sille esitetty vaihtoehto oli sopimuksen vaikeuksien kansallinen korjaaminen. Retoriikka oli vahvasti protektionismin puolella, kun suurpääoma nähtiin niin suurena uhkana.

Sopimusta ei kuitenkaan päästykään allekirjoittamaan, koska Paasion vähemmistöhallitus erosi. Tämän tapauksen *SU* esitti vastuunpakoiluna ja juonena kansanrintamahallituksen synnyttämiseksi. SMP:n kannanotossa väitettiin, että tämän kansanrintamahallituksen hintana tulisi olemaan presidentin toimikauden jatkaminen ja kansanvallan tuho. SMP esitti jälleen oman talouspoliittisen linjansa käyttöönottoa, mutta ei selvästikään ollut kovin optimistinen sen suhteen, että pääsisi nytkään hallitusyhteistyöhön.¹²⁵

Vennamo toisteli samoja teesejä omassa analyysissään tilanteesta. Neuvottelutulos oli heikko ja tuhoisa pienyrittäjyydelle, sen syynä oli Suomen ulkopoliitiikan epäonnistuminen. Ainoa tapa korjata asia olisi tarttua SMP:n tarjoamaan vaihtoehtoon. Vennamo oli kuitenkin sitä mieltä, että kaupankäynti länteen oli turvattava, koska suurten esteiden syntyminen olisi horjuttanut Suomen puolueettomuuspolitiikkaa.¹²⁶ Vennamo siis haukkui sopimusta, mutta näki sen parempana kuin etäännyttämisen Länsi-Euroopan kanssa ja lähentymisen idän kanssa, joka jälleen osoittaa hänelle keskeisintä olleen Suomen kansainvälinen asema. Hän tunnusti, että puolueettomuutta pidetään paremmin yllä tekemällä sopimus, kuin tyytymällä sopimuksettomaan tilanteeseen.¹²⁷

¹²⁴”Hajotusyritykset vahvistavat yhteisrintamaamme” (ilm.). *SU* 18.7.1972.

¹²⁵”Sosdem-hallitus vastuuta pakoon” (uut.). *SU* 21.7.1972.

¹²⁶ V.Vennamo, ”EEC” (kol.). *SU* 27.7.1972.

¹²⁷ Ibid.

Yleensä ottaen on todettava, että lehdessä neuvottelujen aikana esiintyvä SMP:n linja oli yhtenäinen. Alussa Leppänen ja Vennamo tukivat toistensa kielteisiä kantoja, mutta Antilan tarkkaan muotoillun kannanoton jälkeen hekin pehmensivät retoriikkaansa. Puolueen jäsenet käyttivät samanlaisia ilmaisuja puhuessaan sopimuksesta, ja suhtautumisessa oli nähtävissä vain pieniä eroavaisuuksia. Keskeistä puolueen viestinnässä oli selvästi pienviljelijöiden ja -teollisuuden puolustaminen ja tasapainoinen kaupankäynti niin itään kuin länteen. Vennamo korosti kerta toisensa jälkeen puolueettomuutta.

Puolue-eliitti asemoitui siis juuri sen kannattajakunnan puolelle, jonka fordismin kriisi oli Euroopassa muodostamassa 1970-luvulle tultaessa.¹²⁸ En kuitenkaan näiden yhtäläisyyksien kautta laittaisi SMP:tä samaan populistisen radikaalioikeiston kategoriaan kuin kansallinen rintama ja Itävallan vapauspuolue, koska niiden syntytausta on ollut fasistisissa liikkeissä.¹²⁹ SMP astui poliittiselle kartalle huomattavasti keskemältä ja sillä olikin enemmän yhteyksiä 1970-luvun Italian, Tanskan ja Norjan oikeistopopulisteihin, joiden lähtökohtana oli kapina verotusta vastaan¹³⁰ ja joita Müdde ei luokittele radikaaleiksi. Kansanedustaja Mauno Kurppa esittikin jo tässä vaiheessa verojen ja byrokratian keventämistä omassa kannanotossaan, jotta pienyrittäjät pärjäisivät paremmin EEC:n tuomassa kilpailussa.¹³¹ SMP:n vaatimuksissa yleisesti ei kuitenkaan näkynyt samalla tavalla uusliberalistisia vaatimuksia julkisen sektorin keventämisestä kuin aikakauden oikeistopopulistisilla liikkeillä, joten se näyttäytyy omana aikanaan omalaatuiselta. Se ei suoraan asetu mihinkään Müdden kategoriaan. Nativismia esiintyi, mutta kannoissa sitäkin keskeisempiä näyttävät olleen puolueettomuus ja pienyrittäjien ja -viljelijöiden tukeminen.

Syynä suhtautumisen muuttumiselle positiivisemmaksi näyttää olleen pelko sopimuksettoman tilan aiheuttamasta etääntymisestä entisiin kauppakumppaneihin. Sopimukseen alettiin suhtautua välttämättömänä pahana. Huonosta sopimuksesta syytettiin niin presidenttiä kuin hallitustakin, mutta parempaa vaihtoehtoa ei tuntunut olevan tarjota.

¹²⁸ Jokisalo 2016, 109–110.

¹²⁹ Jokisalo 2016, 73, 79–80.

¹³⁰ Jokisalo 2016, 113–114.

¹³¹ Kurppa, ”Yrittäjille jaettava tietoa EEC-järjestelyistä, maamme kilpailukykyä kansainvälisillä markkinoilla parannettava” (kol.). SU 4.7.1972.

Puolueen johtohenkilöt halusivat näyttää, etteivät niele hallituksen neuvottelemaa sopimusta pureksimatta ja siinä esiintyvien epäkohtien korjaamiseksi tarjottiin ratkaisuksi oman puolueen ehdottamia toimia, kuten verohelpotuksia. Näin SMP:n poliittisen linjan puolesta argumentoinnille haettiin vahvistusta muuttuvista olosuhteista ja muiden virheistä.

2 Taistelu Kekkosen jatkoa vastaan

EEC-sopimukseen kytkeytyi vuoden 1972 aikana Kekkosen presidenttikauden jatkaminen poikkeuslailla. Laki säädettiin vuoden 1973 alussa ja se jatkoi Kekkosen 1968 alkaneen kolmannen presidenttikauden pituutta neljällä vuodella, jolloin seuraavat vaalit järjestettiin vasta 1978. Ratkaisua perusteltiin virallisesti ”kansan tahdolla” ja ”maan edulla”¹³². Presidentti oli toki aiemminkin valittu ilman vaaleja; Kekkosta edeltävät presidentit Ryti, Mannerheim ja Paasikivi tulivat kukin valituksi poikkeuslailla. Nämä kuitenkin ajoittuvat toisen maailmansodan ja sen jälkeisen ajan poliittiseen tilanteeseen, jolloin vaalien käymättä jättämistä perusteltiin muun muassa karjalaisväestön asuttamisen tuomilla ongelmilla äänestysjärjestelyihin ja kiireellä uuden presidentin saamiseksi.¹³³ Kekkosen valinnasta erikoisen tekee se, että sodan lopusta oli pian kolme vuosikymmentä ja se oli vasta kolmas kerta, kun Suomen valtionpäämies valittiin niin, ettei tarjolla ollut vastaehdokasta. Poikkeuslain taustalla olivat muun muassa ulkopoliittikan jatkuvuus Neuvostoliittoon ja toisaalta EEC-sopimuksen aikaansaaminen.¹³⁴ EEC-neuvotteluprosessin aikana Neuvostoliitto kyseenalaisti EEC-prosessin aikana Suomen puolueettomuuden.¹³⁵ Useimmissa puolueissa vain Kekkosen nähtiin voivan turvata sen, ettei Neuvostoliitto estä Suomea solmimasta sopimusta.¹³⁶

Se, että Kekkonen ylipäätään suostui enää jatkamaan presidenttinä, oli pitkään kysymysmerkki. Hän koki vuoden 1968 vaalitaistelun niin raskaaksi, että oli antanut seuraavan lausunnon: ”presidenttiehdokkaaksi valitsijamiesvaaleissa en halua enkä suostu.”¹³⁷ Sitten vuoden 1972 huhtikuussa hän lupautui, että voisi jatkaa virassaan, mutta vaaleihin hän ei ollut vielääkään lähdössä.¹³⁸ Hän jätti puolueiden huoleksi sen, miten he ratkaisivat tämän ongelman.¹³⁹ Vuoden 1972 lopulla hän sitten vielä kerran perui lupauksensa olla käytettävissä niin kutsutun Zavidovon vuodon takia, jossa hänen ja Neuvostoliiton

---

¹³² Häikiö 1993, 15.

¹³³ Häikiö 1993, 37–56.

¹³⁴ Häikiö 1993, 343–345.

¹³⁵ Kallenautio 2005, 336–339.

¹³⁶ Kallenautio 2005, 346–347.

¹³⁷ Häikiö 1993, 187–189.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Suomi 1998, 15.

johdon välisiä keskusteluja vuoti julkisuuteen. Kun kuitenkin paljastui, ettei Neuvostoliitossa vihoiteltu Kekkoselle vuodon takia, suostui hän jälleen lähtemään presidentiksi.¹⁴⁰

EEC-ratkaisuun kytkeytyivät myös niin kutsutut suojalait, jotka SDP asetti ehdokseen sopimuksen hyväksymiseksi.¹⁴¹ Suojalaeilla tarkoitetaan EEC-sopimuksen takia luotuja lakeja talouselämän säätelyyn. SDP:ssä nähtiin, että vapaakaupan lisäys vaatii taloudellisen suunnittelun ja ohjauksen lisäämistä. SDP:n pitkäaikainen kansanedustaja Erkki Tuomioja on myöhemmin todennut, että lait olivat enemmän arvovaltakysymys kuin varsinainen ratkaisu talousongelmiin. Historiantutkija Juhani Suomi puolestaan on esittänyt, että SDP saattoi vain haluta taktikoiden lisätä talouden hallintaa myymällä lait oikeistolle EEC:n varjolla.¹⁴² Osa laeista vaati perustuslain säätämisyjärjestyksen, vaikka itse perustuslakitekstiä ei uudistettu. Suomalaisessa valtiosäännössä on tällainen erikoismahdollisuus, jolloin hyväksymällä perustuslain säätämisyjärjestyksen mukaisesti lain voi tämä laki olla ristiriidassa perustuslain kanssa. Tällaisia lakeja olikin vuoteen 2000 mennessä voimassa jo kaksisataa.¹⁴³ Tällainen lainsäädäntö koski erityisesti omaisuudenturvaa koskettavia poikkeuksia, jotka muodostavat suurimman osan vuosien 1919-1975 välillä säädetyistä poikkeuslaeista.¹⁴⁴ Juuri omaisuudenturvasta tuli suojalakikeskustelussa paljon vääntöä.

2.1 Täystyrmäys poikkeusmenettelyille

Keskustelu poikkeuslaista alkoi kevättalvella 1972. *SU* uutisoi 21.1., että juuri pääministerin paikalta eronnut Ahti Karjalainen toivoi Kekkonen kauden jatkumista vuoden 1974 jälkeenkin. *SU* tulkitse Karjalaisen kommentit asian ”pikaisesta hoitamisesta ja selvittämisestä myönteiseen tulokseen” toiveina kansan äänioikeuden viemisestä ja vaati, että vaalit suoritetaan normaalisti.¹⁴⁵ Samalla viikolla Vennamo esitti saman tulkinnan Karjalaisen puheista ja syytti häntä siitä, että hän yrittää sotkea presidentintuolin hallitusneuvotteluihin niin, että hallituksen muodostaisivat ne, jotka hyväksyvät Kekkonen kauden jatkamisen. Hän vaati siirtymistä valitsijamiesjärjestelmästä suoraan kansanvaaliin,

¹⁴⁰ Kallenautio 2005, 344–347.

¹⁴¹ Kallenautio 2005, 342–343.

¹⁴² Suomi 1998, 38.

¹⁴³ Jyränki & Husa 2012, 245–246.

¹⁴⁴ Jyränki & Husa 2012, 45.

¹⁴⁵ ”Karjalainen ehdottaa Kekkonen presidenttikauden jatkamista” (uut.), *SU* 21.1.1972.

koska valitsijamiesjärjestelmä mahdollisti hänen mukaansa tällaisen kaupankäynnin.¹⁴⁶ Valitsijamiesjärjestelmän kritiikki ei ollut mitenkään erityisen radikaali tai populistinen kannanotto. Järjestelmä oli kompromissi, johon oikein mikään puolue ei ollut tyytyväinen.¹⁴⁷

Muista SMP:n toimijoista kansanedustaja Mikko Vainio yhtyi Vennamon kantaan. Kun Kekkonen oli kerran luvannut vetäytyä vuonna 1974 ja tämä oli johtamassa poliittiseen umpikujaan, niin olisi presidentin vaihduttava.¹⁴⁸ Puoluesihteerin Urpo Leppäsenkin tärkeys täysin Karjalaisen avauksen siitä, että ylipäättään puolueilla olisi ollut oikeutta neuvotella presidentin valinnasta, kun valta perustuslain mukaan on kansalla.¹⁴⁹ Seuraavissa lehdissä vastustajien kuoroon yhtyivät *Suomen Uutisten* päätoimittaja Enävaara¹⁵⁰ ja SMP:n puoluehallitus. Puoluehallitus perusteli kielteistä kantaansa sillä, että maassa ei vallitse mitään poikkeustilaa, joka edellyttäisi tällaista ratkaisua ja Vennamon tapaan se vaatii siirtymistä suoraan kansanvaaliin.¹⁵¹ Kaiken kaikkiaan poikkeuslaille ei esiinny lehdessä minkäänlaista ymmärrystä. Kannoissa paistoi esiin puolueen hyvin luottavainen kanta siihen, ettei Neuvostoliitto puuttunut Suomen asioihin, vaan kaikki sellainen puhe oli pelottelua.

Huhtikuussa 1972 *SU* kertoi, ettei SMP:tä kutsuttu neuvottelemaan poikkeuslaista muiden puolueiden kanssa. Puoluetoimisto ja eduskuntaryhmä antoivat kannanotot, joissa ei kieltäydytty poliittisesta yhteistyöstä kokonaan, mutta tässä kyseisessä asiassa ei olisi suostuttukaan minkäänlaisiin neuvonpitoihin. Lehti syytti muita puolueita Kekkosen kumartelusta ja kansan äänioikeudella kaupankäynnistä ja esitti puolueiden neuvotellessaan pitävän pitoja veronmaksajien kustannuksella.¹⁵² Neuvottelujen kuvaaminen ylellisinä pitoina korostaa lehden antielitististä linjaa. Samassa lehdessä myös Vennamo antoi kuulua mitä mieltä hän oli neuvotteluista: ne olivat ”häpeällistä kaupankäyntiä”. Vennamo kuvasi, miten Kekkonen tukijoiheen pelkäsi Suomen kansaa ja yritti kaikin keinoin

¹⁴⁶ V. Vennamo ”Presidentti aseena” (kol.) *SU* 25.1.1972.

¹⁴⁷ Nousiainen 1998, 197–198.

¹⁴⁸ Vainio ”Poliittinen tilanne maassamme on omituinen” (kol.) *SU* 25.1.1972.

¹⁴⁹ Leppänen ”Presidentinvaalit toimitettava perustuslain määrittämässä järjestyksessä” (kol.) *SU* 25.1.1972.

¹⁵⁰ Enävaara ”Kansan valta säilytettävä” (kol.) *SU* 27.1.1972.

¹⁵¹ ”Kansan valittava presidentti”, (ilm.) *SU* 1.2.1972.

¹⁵² ”Kansan eduista käydään kauppaa”, (ilm.) *SU* 15.4.1972.

ostaa suuret puolueet puolelleen.¹⁵³ Vennamo yritti luoda kuvaa petoksesta ja vallankaappauksen tapaisesta tilanteesta ja SMP:stä ainoana puolueena, joka tuki demokratiaa.

Vennamon puheet saivat pian tukea muilta puolueen elimiltä. Huhtikuun 15. puoluehallitus päätti kokouksessaan antaa julkilausuman, jossa tuomittiin muiden puolueiden käymä kaupankäynti presidentintuolilla ja vaadittiin puolueita keskittymään ihmisten toimeentulon parantamiseen henkilökohtaisten etujen keräämisen sijaan.¹⁵⁴ Puolueedustajiston kevätkokous antoi myös lausunnon, jossa se siunasi puoluejohdon aiemmat toimet ja esitti, että puolueen olisi jo tulevan kesän puoluekokouksessa asetettava oma presidenttiehdokas.¹⁵⁵

Myös suoraan lehdessä useat henkilöt asettuivat Vennamon taa: puoluesihteerin ja päätoimittajan uusivat poikkeuslakia vastustavat kannanottonsa: Leppäsen mielestä muut puolueet olivat kansanvallan vastustajia, jotka halusivat alistaa kansan.¹⁵⁶ Enävaara puolestaan kritisoi Kekkosen kieltäytymistä vaaleista ja piti sitä ainoana vallitsevana poikkeustilana, jolloin poikkeuslaille ei ollut mitään perusteita.¹⁵⁷ Myös yksittäiset kansanedustajat ottivat kantaa: Mikko Vainio vetosi yhdysvaltalaisen tutkijan näkemykseen siitä, että Suomi oli ”epävakaa demokratia” ja piti poikkeuslakikeskustelua todisteena tästä.¹⁵⁸ Rainer Lemström näki K-linjan¹⁵⁹ olevan ”rakentamassa muuria kansalaisten perustuslaillisten oikeuksien eteen”. Lemström halusi, että Vennamo olisi vaaleissa SMP:n ehdokas.¹⁶⁰ Kolmas kansanedustaja J. Juhani Kortessalmi oli sitä mieltä, että Kekkosen olisi aika jäädä eläkkeelle, eikä yksittäinen mies voinut olla korvaamaton.¹⁶¹ Lehdessä ei siis esiintynyt minkäänlaista kahtiajakoa asian suhteen; kansanvaltaa ei yleisesti pidetty

¹⁵³ V. Vennamo, ”Häpeällistä kaupankäyntiä” (kol.). SU 15.4.1972.

¹⁵⁴ ”SMP:n puoluehallitus: Kansan saatava valita presidentti – SMP vastustaa jyrkästi poikkeuslakia”, (ilm.). SU 18.4.1972.

¹⁵⁵ ”Vasemmistopuolueet tempelinharjalla – Presidenttikysymyksellä peitellään epäkohtia” (uut.). SU 18.4.1972.

¹⁵⁶ Leppänen, ”Mihin ollaan menossa” (kol.). SU 21.4.1972.

¹⁵⁷ Enävaara, ”Presidentin vaali” (kol.). SU 21.4.1972.

¹⁵⁸ Vainio, ”Kansaa ei saa syrjäyttää presidentin vaalissa” (uut.). SU 25.4.1972.

¹⁵⁹ Huomautus: Kekkosta maalaisliitto/keskustapuolueessa tukenut ryhmittymä.

¹⁶⁰ Lemström, ”Poikkeuslakirytykset estettävä”, (uut.). SU 21.4.1972.

¹⁶¹ Kortessalmi, ”Kansa vastustaa poikkeusvaaleja”, (uut.). SU 3.5.1972.

sellaisena asiana, josta voitiin joustaa. Tilanne nähtiin myös erinomaisena keinona erotua muista puoleista, jotka voitiin kaikki niputtaa kansanvallan vastustajiksi. Kekkonen henkilöön kohdistui myös paljon epäluottamusta.

Vaikka Kekkonen jatkoi kytkeä EEC-asiaan oli nostettu ainakin kokoomusvaikuttaja Päiviö Hetemäen toimesta esiin jo aikoja sitten¹⁶², niin tätä yhteyttä ei *Suomen Uutisissa* esitetty suoraan ennen kuin lokakuussa, kun presidenttikysymyksestä alettiin aktiivisemmin keskustella.¹⁶³ Tällöin Vennamo esitti, että kokoomus oli ostettu mukaan poikkeuslakiin EEC-sopimuksella.¹⁶⁴ Aiemmin oli toki mainittu muiden puolueiden kantoja siitä, että Neuvostoliiton takia Kekkonen tulee jatkaa, mutta Vennamo oli kuitannut nämä ”pelotteluna”, eikä hän uskonut Neuvostoliiton todella vaativan Kekkonen jatkoa.¹⁶⁵ Lokakuussa EEC-kysymys siis kytkeytyi Vennamonkin puheissa suoraan poikkeuslakiin, vaikkei hän edelleenkään Neuvostoliiton vaatimuksiin uskonut.

Neuvostoliittoon liittyvien kommenttiensa yhteydessä Vennamo myös syytti muita puolueita SMP:tä hajottavasta toiminnasta, jonka tavoitteena oli hänen mielestään ollut voittaa tarvittava 5/6:n enemmistö poikkeuslain taakse. Tähän asti Suomen Uutisten perusteella näytti siltä, että puolue seisoi yhtenäisesti poikkeuslakia vastaan. Nyt Vennamo toi esiin, että SMP:stä juuri eri teille lähteneet kansanedustajat Heikki Kainulainen, Mauno Kurppa ja Olavi Tupamäki olivat kaikki myöntäneet olevansa poikkeuslain puolella.¹⁶⁶ Tätä käännettä ymmärtääksemme on tässä vaiheessa esitettävä SMP:n eduskuntaryhmän hajoamiskehitys vuonna 1972.

2.2 Vallan keskittyminen ja sisäiset ristiriidat

Vuoden 1972 vaalien jälkeen SMP:n eduskuntaryhmä ajautui sisäisiin vaikeuksiin, ja vuoden lopulla puolueesta erkaantui 12 kansanedustajaa omaksi eduskuntaryhmäkseen. Vennamon oma tulkinta tapahtumista oli ulkoa tullut hajotustoiminta. Muita esitettyjä syitä ovat olleet vaalivoiton tuomat nopean kasvun ongelmat, Vennamon johtamistyyli ja puolueen talouden sitominen Veikko Vennamon ympärille. Siinä tilanteessa, että hän

¹⁶² Suomi 1996, 700.

¹⁶³ Suomi 1998, 83–84.

¹⁶⁴ V.Vennamo ”Paljastunut kauppa poikkeuslaista” (kol.). SU 28.10.1972.

¹⁶⁵ V.Vennamo ”Omaan nilkkaan” (kol.). SU 15.6.1972.

¹⁶⁶ V.Vennamo ”Paljastunut kauppa poikkeuslaista” (kol.). SU 28.10.1972.

olisi joutunut pois puolueen johdosta, olisi hänellä lehtitalo Pientalonpoika Oy:n johtokunnan puheenjohtajana ollut oikeus irtisanoa kaikki puolueen velat välittömästi maksettavaksi. Tämä järjestely antoi Vennamolles valtavaa valtaa puolueen johdossa. Pientalonpoika Oy oli puolueelle merkittävä lainoittaja, jolla oli vuoden 1971 lopulla puolen miljoonan markan saatavat puolueelta. Sillä oli myös suuri sanavalta puolueen viestinnässä, koska se julkaisi *Suomen Uutisia*. Sitten vuoden 1972 alulla Pientalonpoika Oy:n johtokunta alkoi vaatia puolueelta velkojen lyhennyksiä. Tämä tarkoitti puolueen kansanedustajille merkittäviä kuukausittaisia maksuja ja tästä syntyi puolueen sisälle eripuraa.¹⁶⁷

Vallan keskittymistä oikeistopopulistisissa puolueissa selittää Cas Müdden teoria siitä, että ainakin populistisen radikaalioikeiston puolueita yhdistää nativismin lisäksi autoritäärisyys. Müdde tarkoittaa autoritäärisyydellä sitä, että yhteisössä nostetaan jalustalle joitain henkilöitä. Näiden henkilöiden tukemisesta palkitaan ja vastustamisesta rangaistetaan.¹⁶⁸ Müdde kuitenkin käsitteli tutkimuksessaan erityisesti vasta vuosituhaten vaihteessa vaikuttaneita puolueita.¹⁶⁹ Saman ilmiön huomasi jo aiemmin Paul Taggart: hän näki Euroopan populistisille oikeistopuolueille yhteisenä piirteenä sen, että ne ovat olleet lähes erottamattomia johtajastaan. Hän luettelee Norjan edistyspuolueen ja Anders Langen, Tanskan edistyspuolueen ja Mogens Glistrupin, Kansallisen rintaman ja Jean-Marie Le Penin ja Veikko Vennamon ja SMP:n selkeiksi esimerkeiksi tästä.¹⁷⁰ Kritiikki Veikko Vennamon johtamistyyliä kohtaan antaa kuvan siitä, että puolueessa vallitsi autoritääriäinen järjestys ja se ei selvästi sopinut suurelle osalle kansanedustajia. Tällöin hänen lähelleen jäivät ne, jotka uskoivat hänen auktoriteettinsa olevan oikeutettua. Autoritäärisyyden perusteella siis 1970-luvun alun SMP sopisi Müdden populistisen radikaalioikeiston määritelmään ja myös muiden Pohjoismaiden edistyspuolueet sopisivat siihen. Müdde kuitenkin painotti nativismin keskeisimmäksi elementiksi kategoriaan kuulumisessa ja siksi pelkkä autoritäärisyys ei riitä.¹⁷¹

---

¹⁶⁷ Virtanen 2018, 186–188.

¹⁶⁸ Müdde 2007, 22–23.

¹⁶⁹ Müdde 2007, 44.

¹⁷⁰ Taggart 1995, 40–41.

¹⁷¹ Müdde 2007, 19.

Aiemmin mainituista poikkeuslakia tukeneista kansanedustajista Heikki Kainulainen antoi helmikuussa 1972 haastattelun, jossa syytti Veikko Vennamo omavaltaisuudesta. *Suomen Uutisetkin* joutui kiistelyn kohteeksi, kun Porin kunnallisjärjestö kyseenalaisti, oliko lehdessä valta puolueella vai Pientalonpoika Oy:llä. Tilanne kärjistyi ennen kesän 1972 puoluekokousta, kun velkoihin liittyvät epäselvyydet yhdistyivät *Suomen Uutisissa* esitettyihin syytteisiin, että puolueessa oli henkilöitä, jotka pyrkivät keräämään puolueelle tarkoitettut rahat omiin taskuihinsa. Vennamo vastustavat kansanedustajat kokivat tämän hyökkäyksenä itseään vastaan. Eduskuntaryhmän kapinalliset olivat kevästä lähtien pitäneen kokouksia ilman Vennamo, ja kesäkuun lopulla Vennamo vertasi ryhmän ”itsestä” toimintaa Hitlerin toimiin toisen maailmansodan loppuaikoina. Heinäkuun lopulla, juuri ennen puoluekokousta kaksitoista SMP:n kansanedustajaa vastasi sitten omalla julkisella kannanotollaan, jossa Vennamon toimia ja puolueen taloustilannetta arvosteltiin. Tilanne eskaloitui äärimmilleen.¹⁷²

Vaikka Vennamo sai puoluekokouksessa tuen jatkolleen puolueen johdossa ja presidenttiehdokkaana ilman vastaehdokkaita, oli ryhmä silti hajoamassa. Eduskuntaryhmä yritti sopia riitojaan puoluekokouksen aikana, mutta sopuun ei päästy. Vennamo vastaan oli kahdeksastatoista kansanedustajasta kaksitoista, mutta heillä ei ollut mahdollisuuksia ajaa omia tavoitteitaan. Syksyn kunnallisvaalien jälkeen tultiin siihen pisteeseen, että puoluehallitus alkoi erottaa kapinallisina pitämiään kansanedustajia ryhmästä ja kapinalliset omassa kokouksessaan ilmoittivat erottavansa Vennamon ryhmän työskentelestä. Erikoisena osana kiistaa SMP:n eduskuntaryhmän huoneen avain hukkuu ja Vennamo syytettiin ryhmän enemmistön ulkopuolelle sulkemisesta. Asiaa selviteltiin lopulta oikeudessa asti, ja eduskunnan kansliatoimikunta joutui avaamaan oven erotetuille kansanedustajillekin, koska ryhmä ei vielä virallisesti ollut hajonnut.¹⁷³

Lokakuun puolivälissä SMP:n puolue-edustajisto totesi, että tämä niin kutsuttu ”Ryhmä 12” ei enää edusta SMP:tä eduskunnassa. Tuki tälle päätökselle tuli SMP:n puoluehallituksen työvaliokunnalta. Ryhmä 12 järjestäytyi 17. lokakuuta eduskunnassa omaksi ryhmäkseen. Pekka Vennamon tulkinta tapahtumista oli, että Ryhmä 12 järjesti poliittisen teatterin, jolla he välttelivät syytöksiä petturuudesta ja hajotustoiminnasta. Ryhmä 12

---

¹⁷² Virtanen 2018, 187–193.

¹⁷³ Virtanen 2018, 196–200.

taas painotti, että heidät potkittiin ulos. Presidentti Kekkonen oli tiennyt hajottajien toiminnasta ja antanut sille ymmärryksensä ja kannustuksensa sanoen, että niin kauan kuin Vennamo johtaa SMP:tä ei mikään eduskuntapuolue tule tekemään sen kanssa yhteistyötä. Kun Vennamon kaataminen puolueen sisältä ei näyttänyt onnistuvan, alettiin pohtia tilannetta, jossa eduskuntaryhmän vähemmistölle oli jäämässä kaikki SMP:n puoluetuki. Tilanteen ratkaisuksi puoluetukilakia uusittiin Kekkosen vahvalla myötävaikutuksella. Uusitun lain myötä Ryhmä 12 muodosti Suomen Kansan Yhtenäisyyden Puolueen (SKYP), joka alkoi nostaa suurinta osaa aiemmin SMP:lle kuuluneesta puoluetuesta.¹⁷⁴

SMP:n hajoaminen mahdollisti Kekkosen presidenttikauden jatkamisen poikkeuslailla, kun Ryhmä 12 siirtyi tukemaan poikkeuslakia.¹⁷⁵ Hajoamiskehitys jätti Vennamon taakse vain kuusi kansanedustajaa ja murto-osan entisestä puoluetuesta. Vennamon ryhmään jäivät lopulta: Pekka Vennamo, Rainer Lemström, J. Juhani Kortessalmi, Mikko Vainio ja Arvo Sainio¹⁷⁶, joista Sainiokin siirtyi SKYP:iin 1973.¹⁷⁷ Vennamon taakse jääneet edustajat ovat niitä, joiden kannanottoja poikkeuslain suhteen nostettiin *Suomen Uutisiin* vuoden 1972 aikana. On mahdollista, että Vennamon tiukasti hallussaan pitämässä lehdessä valikoitiin tiettyjen kansanedustajien kannanottoja, mikä syvensi ryhmän hajaannusta.

---

¹⁷⁴ Virtanen 2018, 200–202.

¹⁷⁵ Virtanen 2018, 203.

¹⁷⁶ Virtanen 2018, 193.

¹⁷⁷ Virtanen 2018, 205.

2.3 Tappio poikkeuslaissa, uudet taistelut suojalaeista

Lokakuun 1972 lopulla Veikko Vennamo siis punoi kaikki edeltävät langat yhteen väittämällä, että poikkeuslain taakse oli Sorsan hallituksen toimesta ostettu kokoomus EEC:n avulla. Lisäksi mukaan oltiin onnistuttu houkuttelemaan osa SMP:n kansanedustajista, jotta enemmistö varmasti riittäisi.¹⁷⁸ Puoluesihteeri Leppänen oli uskollisesti Vennamon takana tuoden esiin, että SMP:n historiallinen tehtävä oli puolustaa kansanvaltaa, kun muut puolueet pyrkivät sen viemään. Hän esitti vertauksen, että jos SMP:n lyömiseen käytetyt varat olisi suunnattu ”vaikkapa rintamaveteraanien asuntoihin”, niin muiden puolueiden asiat olisivat tärkeysjärjestyksessä.¹⁷⁹ Leppäsen esittämän kaltaiset ehdotukset olivat osa puolueen antielitististä näkökantaa: herrat laittoivat demokratian vastaiseen taisteluun ne rahat, joilla olisi voitu auttaa heikompiosaisia. Puolueiden toiminnan tarkoitus ei kuitenkaan ole hyväntekeväisyys, joten vertaus oli ontuva. Myös päätösmittaja Enävaara puolusti Vennamon ryhmää.¹⁸⁰ Vennamolle jäi siis lehdessä selkeä tuki taakseen, vaikka eduskuntaryhmä oli täysin hajalla.

Marraskuun puolella tähän suureen kaupankäyntiin sotkeutui vielä lisää tekijöitä, kun tuore Sorsan hallitus alkoi valmistella lakipakettia, jolla suojattiin suomalaisia yrityksiä EEC-vapaakauppaan siirryttäessä. Puoluesihteeri Leppänen näki tilanteen olevan jälleen yksi osa sitä kaupankäyntiä, jolla varmistettiin kaikkien puolueiden tuki poikkeuslailla. Hän nimitti lakipaketin ”kiristyslaeiksi” vihjaten, että EEC-sopimus oli vain tekosyy kansan kurittamiselle uusilla maksuilla.¹⁸¹ Leppäsen lausunto oli kuitenkin hieman ristiriidassa puolueen edustajien aiempien ulostulojen kanssa: Pentti Antilan ja eduskuntaryhmän kesäkuisessa kannanotossahan nimenomaan vaadittiin sopimuksen pienyrittäjille ja -viljelijöille aiheutuvien haittojen hillitsemistä kansallisin toimin.¹⁸² Vaikka Antila kuului puolueesta ulos heitettyihin, niin Leppänen kuitenkin tuskin oli perääntymässä tästä vaatimuksesta, vaan hän ei luottanut hallituksen suuntaavaan toimiaan sinne,

¹⁷⁸ V.Vennamo, ”Paljastunut kauppa poikkeuslaista” (kol.). SU 28.10.1972.

¹⁷⁹ Leppänen, ”Kumarrus k-linjalle” (kol.). SU 28.10.1972.

¹⁸⁰ Enävaara, ”Kansa ja presidentti” (kol.). SU 31.10.1972.

¹⁸¹ Leppänen, ”Mihin meitä viedään” (kol.). SU 9.11.1972.

¹⁸² Antila, ”EEC-ratkaisu on tehtävä kansan etujen mukaisesti. Maamme on käytävä kauppaa länteen ja itään”, (kol.). SU 27.6.1972.

minne SMP:n edustajat toivoisivat. Suojalakien idea ei ollut huono, vaan niitä esittävä SDP ja tapa, jolla se tahtoi toteuttaa ne.

EEC- ja presidenttikysymykset nähtiin myös Neuvostoliitossa sidottuina toisiinsa: Neuvostoliitto ei aikonut estää EEC-sopimuksen solmimista, jos Kekkonen jatkaisi presidenttinä. Tämän tiedon he välittivät niin Kekkoselle, SKP:n vähemmistösiiven kansanedustaja Erkki Tuomiselle ja todennäköisesti myös Suomen pankin johtokuntaan kuuluvalla ja kokoomuksen keskuudessa vaikutusvaltaisella Päiviö Hetemäelle. Lokakuun puolivälissä järjestetyssä saunatilaisuudessa Hetemäki, vuorineuvos Erik Tuomas-Kettunen ja ministeri Tankmar Horn löivät Kekkonen kanssa vetoa siitä, että he onnistuisivat saamaan poikkeuslain aikaan. Kekkonen suostui vetoon ja asetti pakettiin myös suojalait, koska hänelle oli keskeistä, että SDP oli EEC:n takana. Tieto siitä, että porvaripiireistä oltiin lähdetty ajamaan tällaista pakettiratkaisua vuoti pian julkisuuteen. Samana päivänä, kun Vennamo esitti paketista oman näkemyksensä, oli valtiovarainministeri Johannes Viro-lainen (kesk.) jo kirjoittanut keskustapuolueen pää-äänenkannattaja *Suomenmaahan*, että tällainen paketti tulisi saada aikaan marraskuun aikana.¹⁸³ Näin kaikki suuret, SDP, keskustapuolue ja kokoomus olivat saamassa omia tavoitteitaan läpi, ja Vennamon syytökset kaupankäynnistä alkoivat olla aiheellisia.

Tässä vaiheessa Vennamon linja EEC-sopimuksesta muuttui jälleen. Hän sanoi 14.11. pidetyssä tilaisuudessa, ettei EEC-sopimusta voida hyväksyä, jos se tarkoittaa tällaista kaupankäyntiä:

”On turha palvella suurteollisuuden viennin etuja, jos tämän hintana on suomalaisen yhteiskuntajärjestelmän perusteiden murtaminen – SMP on sitä mieltä, että jos EEC:n vapaakauppasopimuksesta on maksettava sellainen hinta, että se ainakin pitkällä tähtäimellä merkitsee kuoleman suudelman, niin parempi antaa vapaakauppasopimuksen toistaiseksi raueta.”¹⁸⁴

Vennamo oli siis sitä mieltä, että poikkeuslaki ja suojalait olivat liian suuri hinta maksettavaksi mahdollisista EEC:n hyödyistä. Hän käytti varsin värikästä sanastoa, kuten ”kuo-

¹⁸³ Suomi 1998, 87–89.

¹⁸⁴ Vennamo, ”Kauppapelillä pilataan asiat” (uut.), SU 16.11.1972.

leman suudelma” ja esitti että vapaakauppasopimus olisi ”oman ruumisarkun kiinni nau-laamista.”¹⁸⁵ Vennamo vaikutti myös jo tässä vaiheessa varmalta, että muu puolue ajat-teli samalla tavalla, vaikka tässä vaiheessa vasta puoluesihteerin kanta oli ollut näkyvillä lehdessä. Olavi Tupamäki, yksi puolueesta loikanneista kritisoikin Vennamoa siitä, että hän teki merkittäviä päätöksiä itsenäisesti ja kansanedustajatkin saivat lukea lehdistä uusista linjauksista.¹⁸⁶ On mahdollista, että tämäkin teksti yllätti Vennamon puoluetove-rit. Suojalait olivat se vaihe, jossa Vennamon retoriikka lähti koventumaan entisestään. Hän liitti lait säännönmukaisesti kuoleman metaforaan ja niistä maalattiin Suomen kan-san tuhoavaa voimaa. Metaforat ovat tehokas retorinen keino luoda haluttuja konno-taatioita käsitellylle asialle ja siksi politiikassa hyödyllisiä.¹⁸⁷

Vennamo jatkoi oman kolumninsa puolella aiheesta nimittäen ehdotettua sopimusta ”kytkeykaupaksi”, jossa yhteen on lyöty ”EEC-presidentintuoli-pakkososialistinen Suomi.” Tällä hän tarkoitti, että kokoomus saisi EEC:n tuomat talousedut, keskustapuolue saisi Kekkosen jatkon ja samalla saisi jakaa tärkeät virat SDP:n kanssa. Lisäksi vasemmistoa oltiin ostamassa mukaan sitä miellyttävillä suojalaeilla. Vennamon kuva itse EEC-sopi-muksesta oli se, että vain suurvienti tulisi hyötymään, jolloin sen arvo hänen silmissään ei riittänyt kattamaan siitä maksettavaa hintaa. SMP oli Vennamon mukaan kansan ai-noa toivo, kun muut puolueet olivat heitä pettämässä ja siksi eduskuntaryhmä oli hajo-tettava ulkoa päin. ”Kansalle ei saa jäädä jäljellä minkäänlaista henkireikää ja toista va-lintamahdollisuutta”. Hän kuitenkin uskoi, että viime aikojen tapahtumat ovat avanneet kansan silmät ja SMP:tä odottaa vaaleissa äänivyöry.¹⁸⁸

Kansanedustaja Lemström allekirjoitti myös meneillään olevan kytkeykaupan 15.11. ja 16.11.1972 pitämässään puheissa. Suojalait olivat hänen mukaansa ”sosialismin lakeja” ja niitä ei missään tapauksessa tulisi hyväksyä. Ylipäättään hän kritisoi sitä, miten EEC-sopimus oli sidottu niin moneen sisäpoliittiseen ratkaisuun. ”Mikään valtapoliittinen pyrkimys ei saa rajoittaa päätöksen tekoa asiassa kielteisenä tai myönteisenä. Pohjana on oltava kylmä kauppapoliittinen koko kansan etu”. Hänen kielenkäyttönsä oli myös värikästä: suojalakeihin oli hänestä sidottu ”orjuutta, kurjuutta ja työnholveksuntaa” ja

---

¹⁸⁵ Ibid.

¹⁸⁶ Virtanen 2018, 190.

¹⁸⁷ Jokinen 2016, 291.

¹⁸⁸ V.Vennamo, ”Kytkeykauppa” (kol.). SU 16.11.1972.

kaiken tämän nieleminen EEC:n ja poikkeuslain kanssa tulisi johtamaan ”uusiin sortovuosiin.” Lemström ei sanonut suoraan tulisiko sopimus hylätä, jos sitä ei irroteta muista poliittisista päätöksistä. Epäsuorasti puheesta saa kuitenkin sellaisen kuvan, ettei hän voisi äänestää sopimuksen puolesta, jos siihen liittyvät kaikki nämä muut ratkaisut. Hänellä ei ollut varsinaista kritiikkiä itse sopimusta tai sen hyötyjä kohtaan, joten hänellä saattoi olla niistä positiivisempi kuva kuin Vennamolla.¹⁸⁹

Lemström käytti useita retorisia keinoja: ensinnäkin hän esitti saman antielitistisen argumentin kuin Vennamo, että muut puolueet pelasivat EEC-sopimuksella valtapelejä. Toisekseen hän esitti vertauksen, että sopimus orjuuttaa Suomea. Tämä oli nativistinen lausunto, jossa EEC:n valtiot ja/tai niissä toimivat yritykset esitettiin kolonisoijina.¹⁹⁰ Orjuuden lisäksi hän esitti myös toisen historiallisen vertauksen, jossa vallitseva tilanne rinnastettiin venäläistämistoimien jaksoihin ennen Suomen itsenäistymistä. Jo käsite ”sortovuodet” kertoo siitä, miten negatiivisia mielikuvia ajanjaksoon liitetään ja Lemström tahtoi asettaa poikkeuslain ja suojalait samaan kategoriaan kuin venäläistämistoimet. Kategorioiden käyttö on yksi keskeisiä retorisia keinoja, jolla tapahtumaan liitetään halettuja mielleyhtymiä liittämällä se sopivaan kategoriaan.¹⁹¹ Orjuuttaminen ja sortovuodet ovat selvästi asioita, jotka kuuluvat historiallisten kauhukuvien kategoriaan ja niihin liittyy paljon negatiivisia konnotaatioita.

Joulukuun 1972 alussa *Suomen Uutisissa* esitettiin keskustapuolueen ja SDP:n välillä olevan kiistaa siitä, pitäisikö suojalakien olla määräaikaista vai pysyviä. Kansanedustaja Mikko Vainiota turhautti, että tällainen kiistely jumitti päätöksenteon siitä, voitiinko EEC-sopimusta ylipäätään hyväksyä. Hänen mielestään elinkeinoelämä kärsi vakavasti pitkittyneestä päättämättömyydestä, olihan sopimus ollut valmis jo kesästä lähtien. Vainion mielestä EEC oli vuosikymmenen tärkeimpiä kysymyksiä ja eduskunnan tulisi päästä siitä päättämään mahdollisimman pian. Hän ei esittänyt syyttelyä kytkeykaupoista ja näki suojalakien kestosta käytävän väännönkin yhdentekeväenä, sillä lakejahan voi aina muuttaa. Samalla hän esitti toiveen, että kun hallitus kerran näin rakoilee, olisi hallituspohjaa

¹⁸⁹ Lemström, ”Maamme vapaus säilytettävä – Kansa puolustamaan oikeuksiaan” (uut.). SU 18.11.1972.

¹⁹⁰ Müdde 2007, 18.

¹⁹¹ Jokinen 2016, 275.

korjattava. Vainio ei esittänyt poikkipuolista sanaa EEC:tä tai tehtyä sopimusta vastaan, ainoastaan hallituksen toiminta oli kritiikin kohteena.¹⁹²

Aivan joulun alla ensimmäiset suojalait sitten tulivat käsittelyyn eduskunnassa. Esitettyyn pakettiin kuuluivat esitykset suhdannetalletuslaista, investointiverosta ja vientimaksuista ja niiden luonteeksi ehdotettiin pysyvää. Vennamo ei niellyt esityksistä mitään, vaan sanoi ”Suomen eduskunnan kuolettavan itsensä lopullisesti”, jos se ne hyväksyy. Vennamo esitti, että eduskunnan oikeistolaiset voimat olivat valmiita luopumaan vapaasta talousjärjestelmästä ja siirtymään kommunistiseen yhteiskuntaan.¹⁹³ Hän jatkoi kolumnissaan, että suojalait olivat ”pakkosäännöstelylakeja”, jotka antaisivat eduskunnalle ”diktatuurivallan”. Vennamo syytti ”suurta rahaa” siitä, että se oli EEC-sopimuksen hinnalla valmis myymään kansanvaltaisen Suomen ja sen kansan vapauden. Kauppa oli Vennamon mielestä vielä huono, kun sopimus oli epäedullinen kehitysalueille, työllisyydelle ja pienyrittäjyydelle.¹⁹⁴

Vennamon retorisisissa keinoissa alkoivat korostua tässä kohtaa ääri-ilmaiset. Sanavalinnat kuten ”lopullisesti”, ”kuolettava” ja ”diktatuuri” kertovat siitä, että hän tahtoi esittää suojalait Suomen kansan kohtalonkysymyksenä ja liittää niihin mahdollisimman kielteisiä konnotaatioita. Vennamo ei myöskään niellyt hallituksen antamaa käsitettä ”suojalait” vaan tahtoi esittää sille uudelleenmäärittelyä muiden SMP:n edustajien kanssa. Tässä vaiheessa oli siis vaihtoehtoisina ilmaisuina esitetty ainakin ”sosialismin lait”, ”kiristyslait” ja ”pakkosäännöstelylait”. Tällainen hallituksen antaman käsitteen haastaminen tekee lakien vastustamisesta helpommin perusteltavaa, kuulostaahan pahalta vastustaa lakeja, jotka suojaavat. Lakien nimillä on poliittista merkitystä: Yhdysvalloissa syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen valtion turvallisuuselinten toimivaltaa laajennettiin rajusti. Lakipaketin virallinen lyhenne oli USA PATRIOT ACT, jolloin tarkoitus oli esittää lakien säätäminen isänmaallisena tekona. Tutkijat ja kansalaisjärjestöt ovat kuitenkin kritisoineet lainsäätäjiä siitä, että isänmaallisuuden nimissä kansalaisten vapauksia rajoitettiin liian rajulla kädellä.¹⁹⁵

¹⁹² Vainio, ”Hallituksen tunnettava vastuunsa” (uut.). SU 5.12.1972.

¹⁹³ ”SMP ei hyväksy pakkoyhteiskunnan lakeja” (uut.). SU 19.12.1972.

¹⁹⁴ V.Vennamo, ”Pakkosäännöstely pysyväksi” (kol.). SU 19.12.1972.

¹⁹⁵ Etzioni 2004, 3.

Vennamo ei jäänyt yksin kritiikkinsä kanssa. Kansanedustajat Arvo Sainio ja Rainer Lemström eivät uskoneet suojalakien tuovan luvattuja hyötyjä metsänomistajille ja jopa syyttivät kansanedustaja Erkki Tuomiojaa (SDP) suuren puunjalostusteollisuuden pussiin pelaamisesta. Edustaja Vainio puolestaan uskoi pakkotalletusten edistävän inflaatiota ja totesi, että ”jos ei rohjeta tehdä EEC:n kanssa vapaakauppasopimusta ilman tällaista ns. kuristuskilpailulakia, niin olkoon sopimus tekemättä”. Vainiolla oli myös esittää hallituksen tavoitteita hänen mielestään paremmin täyttävä vapaaehtoisuuteen perustuva suhdannetalletusjärjestelmä, ja näin hänen retoriikkansa erosi muiden kansanedustajien kategorisesta kieltäytymisestä.¹⁹⁶

Vuoden lopuksi Vennamo nosti vielä esiin Kekkosen ja Sorsan matkan Neuvostoliiton 50-vuotisjuhliin. Vennamon mielestä sieltä lähdettiin hakemaan tukea poikkeuslain läpimäitymiseksi sillä verukkeella, että näin Neuvostoliitto antaisi hyväksymisensä EEC-sopimukselle.¹⁹⁷ Juhani Suomi kirjoittaa Kekkosen elämäkertasarjassa aiheesta, että Kekkonen todella lähti juhlaan pääasiallisena tavoitteenaan keskustella EEC-sopimuksesta. Keskusteluissa Neuvostoliiton korkein johto ei kuitenkaan suostunut siunaamaan EEC-ratkaisua, vaan pyysi sen lykkäämistä, jotta Suomi voisi kehittää kauppaa sosialististen maiden kanssa. Lisäksi pääsihteeri Leonid Brezhnev esitti toivomuksen, että Kekkonen jatkaisi virassaan mahdollisimman kauan.¹⁹⁸

Kun matkan virallisissa asiakirjoissa näistä asioista ei pihahdettukaan, Vennamo esitti, että poikkeuslakijuoni oli epäonnistunut. Neuvostoliiton ja Suomen välistä luottamusta oli Vennamon mukaan heikennetty, eikä Neuvostoliitolla selvästi ollut kiinnostusta puuttua Suomen asioihin.¹⁹⁹ Vennamon luottamus Neuvostoliittoon oli järkähtämätöntä, ja kun hänellä ei ollut sisäpiirin tietoa neuvotteluista, esitti hän estoitta omia näkemyksiään asiasta. Vennamon luottamus jatkui myös seuraavan lehden kolumnissa, kun Vennamon mukaan pääministeri Sorsa oli matkan jälkeen vakuutellut Kekkosen olevan suursuosiossa Neuvostoliitossa. Vennamo luki tämänkin osana poikkeuslakijuonia. Hänen mielestään ei voitu luottaa pääministerin sanaan, kun Neuvostoliitolta ei ollut mitään

¹⁹⁶ ”SMP ei hyväksy pakkoyhteiskunnan lakeja” (uut.). SU 19.12.1972.

¹⁹⁷ V. Vennamo ”Kulissit romahtivat” (kol.). SU 28.12.1972.

¹⁹⁸ Suomi 1998, 127–128.

¹⁹⁹ V. Vennamo, ”Kulissit romahtivat?” (kol.). SU 28.12.1972.

virallista sanaa Kekkonen henkilöön liittyen.²⁰⁰ Vennamo pyrkii tässä argumentoinnissaan vetoamaan Neuvostoliiton auktoriteettiin pääministeri Sorsan kustannuksella, esittäen ensimmäisen hiljaisuuden olevan luotettavampaa kuin jälkimmäisen sanat. Vennamolle oli poliittisesti hyödyllisempää näyttää luottamusta ulkovallan edustajaa kohtaan, ja hän pyrki viestimään äänestäjillekin tämän olevan oikea linja.

Lehdessä esiintyi vuoden 1973 ensimmäisessä lehdessä ikään kuin kertaus edellisen vuoden tapahtumista, joka kulki juuri Vennamon luoman narratiivin mukaan: EEC-sopimus oli sidottu poikkeuslakiin ja sosialistisiin lakeihin, SMP oli hajotettu koska se oli ollut ainoa ryhdikäs puolue poikkeuslain tiellä, ja Neuvostoliitolta ei ollut tullut mitään painetta Suomea kohden. Uutisen mukaan presidentin uudenvuodenpuheelta odotettiin paljastuksia, jotka selventäisivät tilannetta, mutta Kekkonen ei ollut osannut antaa mitään uutta. Kirjoituksessa EEC-vapaakauppasopimukseen otettiin samanlainen linja, jota kansanedustaja Lemström oli aiemmin ajanut: EEC-sopimusta ei ollut syytä sitoa mihinkään sisäpoliittisiin ratkaisuihin tai Neuvostoliittoon, vaan se voitiin päättää aivan itsenäisesti. Tämän vapaan päätöksenteon tiellä seisoivat vain ”puoluepamppujen omat talous- ja valtaedut”. Kirjoituksesta välittyi siis viesti, että sopimus voidaan kyllä hyväksyä, jos siitä vaan saadaan päättää yksittäisenä asiana.²⁰¹

Tammikuun alussa myös SMP:n koko maan piirien puheenjohtajat kokoontuivat pohtimaan poliittista tilannetta, ja tapauksesta otsikoitiin ”Kansan syrjäyttäminen ja riisto EEC:n varjolla estettävä”. Piirit antoivat tukensa puoluejohdon varautuneelle suhtautumiselle EEC-sopimukseen, ja pääargumenttina tämän linjan puolesta käytettiin EEC-komission puheenjohtaja Sicco Mansholtin puhetta. EEC:ssä olivat puhetta tulkinneiden SMP:läisten mielestä heikossa asemassa kehitysalueet, pienviljelijät ja ylipäättään pienituloiset. Ne olivat kärsineet keskittymisestä ja monopolisoitumisesta, ja nämä tekijät uhkasivat vapaakauppasopimuksen myötä Suomeakin. Kun hallitus oli puuttunut huonosti näiden ryhmien asemaan aiemmin, niin EEC:n uskottiin vain pahentavan tilannetta. Ehdot sopimuksen hyväksymiselle olivat seuraavanlaiset: sopimuksen kansallisia haittavaikutuksia oli todella hillittävä ja sen sidonta presidenttiin ja suojalakeihin purettava,

²⁰⁰ V. Vennamo, ”Juoni onnistuu?” (kol.). SU 30.12.1972.

²⁰¹ ”Uuden vuoden lähtöasemat: Kansaa vedetty huulesta – Poliittiset juonittelukaupat päätetty aikoja sitten” (art.). SU 4.1.1973.

koska ne muodostivat ”itsenäisyytemme historian suurimman petoskaupan”.²⁰² Puolueen johdon narratiivi oli siis selkeästi mennyt perille piirienkin johtoihin.

Mansholtia käytettiin asiantuntijana, jonka korkeaan asemaan viittaaminen toimi sanoa voimistavana retorisenä keinona. Uutisen perusteella on kuitenkin mahdotonta sanoa, mihin puheeseen tarkalleen viitataan. Kuitenkin lukemalla Mansholtin 1.2.1973 päivättyä puhetta tulee selväksi, että aikanaan hän todella tunnusti liittoa vaivaavat ongelmat ja kansalaisten elintasojen eriytymisen. Tässä puheessa hän oli kuitenkin optimistisella kannalla ja näki ongelmien olevan korjattavissa.²⁰³ SMP:n jäsenistössä asiaa haluttiin selvästi tulkita eri tavalla ja käyttää poliittisessa argumentoinnissa vain Mansholtin osoittamia ongelmia. Näin valikoiden viittaamalla Mansholt saatiin näyttämään omaa kantaa tukevalta asiantuntijalta.²⁰⁴

Heti tammikuun alkupuolella presidentin kautta jatkava poikkeuslaki saapui eduskuntaan. Puolueet olivat siitä ilman SMP:tä neuvotelleet jo ainakin syksystä lähtien ja SKYP:n myötä sille oli kerätty riittävä määrä edustajia eduskuntakäsittelyä varten. SMP:n puoluetoimisto esitti vielä viimeiset vastalauseensa, kerraten jo lehdessä aiemmin esiin nousseet syytökset kansanvallan murentamisesta ja räikeästä kauppapelistä ja pyysi kansalaisia ottamaan käyttöön ”kaikki lailliset keinot” kansanedustajien päiden kääntämiseksi.²⁰⁵ SMP:n edustajat siis kuitenkin varoivat kannustamasta laittomuuksiin, vaikka retoriikka muuten oli kovaa.

Vennamo yritti vielä käydä viimeiseen ponnistukseen poikkeuslakia vastaan ja arvosteli sen kytköstä EEC-sopimukseen eduskunnassa hyvin rajuin sanankääntein. EEC-sopimus oli hänen mielestään ”kultainen vasikka, jonka ympärillä yhteiskunnan napamiehet tanssivat”. Sopimus oli myös Vennamon mukaan ”syötti”, jolla päättäjät saatiin hyväksymään suojalait, vaikka ne olivat viemässä Suomen diktatuuriin ja tappamassa niin pienomistuksen kuin kansanvaltaisen järjestelmän. Vennamo ei edes uskonut, että sopimusta todella aiottiin hyväksyä, vaan sitten kun puolueet olivat saaneet poikkeuslain ja

²⁰² ”Kansan syrjäyttäminen ja riisto EEC:n varjolla estettävä” (uut.). SU 9.1.1973.

²⁰³ Sicco Mansholtin puhe 1.2.1973.

²⁰⁴ Jokinen 2016, 262.

²⁰⁵ ”Vallankaappausesitys eduskunnalle – Kansan äänioikeus estetään” (uut.). SU 11.1.1973.

suojalait maaliin kaadettaisiin koko sopimus.²⁰⁶ Vennamo halusi siis maalata, että muut puolueet olivat toteuttamassa kamalaa salaliittoa tyhjin lupauksin.

Metaforien käyttäminen oli selkeä retorinen keino Vennamolle. Kielikuva kultaisesta vasikasta sai voimansa raamatullisuudesta, joka on tyypillinen osa etenkin amerikkalais-mallisen populismin retoriikkaa. Samanlaista uskonnollista retoriikkaa on myöhemmin hyödyntänyt esimerkiksi perussuomalaisten entinen puheenjohtaja Timo Soini²⁰⁷, ja Yhdysvalloissa uskonnollinen retoriikka on ollut selkeä osa populismia 1800-luvulta aina Donald Trumpin presidenttikauteen asti.²⁰⁸ Myöhemmissä Eurooppalaisissa populistisissa liikkeissä uskonnollinen retoriikka on kuitenkin ollut usein Islamin esittämistä uhkana,²⁰⁹ ja tällaisesta ei ollut SMP:n retoriikassa viitteitä.

SMP:n kansanedustajien erilaisista vastustus- ja hidastusyrityksistä huolimatta laki eteni vauhdikkaasti läpi. Tammikuun 20. 1973 *SU* uutisoi: ”Eduskunta suoritti vallankaappauksen – Kansalta riistettiin äänioikeus”. Pettymys oli tietenkin valtava, ja äänestystulos esitetään täydellisenä, jotta lukijat voisivat nähdä ketkä kansan ovat pettäneet.²¹⁰ Vennamon mielestä laki käsiteltiin epäasiallisen nopeasti ja se oli heikentänyt niin presidentin arvovaltaa kuin Suomen kansanvaltaa.²¹¹ Vallankaappauksen liittäminen poikkeuslakiin oli äärimmäistä retoriikkaa, jolla pyrittiin luomaan mahdollisimman voimakkaita negatiivisia mielleyhtymiä. ”Kaappausta” ei esitetty väkivaltaisesti toteutettuna, vaan korruptoituneen eliitin toimesta näennäisen laillisesti toteutettuna.

Suomen Uutisissa poikkeuslaista kirjoittelu jatkui vielä pitkään, mutta varsinainen taistelu siitä oli nyt hävitty.²¹² *Suomen Uutisten* perusteella SMP oli siis alusta lähtien sekä poikkeuslakia että suojalakeja vastaan. Eduskuntaryhmän sisällä oli kuitenkin selkeä jako, joka lopulta johti sen hajoamiseen ja SKYP:n syntyyn, joten lehteen eivät välttämättä välittyneet kaikkien kansanedustajien mielipiteet tasa-arvoisesti. Poikkeuslain vastustamisen ja populistisen radikaalioikeistolaisuuden välillä ei näy yhteyttä. SMP:n johto syytti muita puolueita vehkeilystä, ja keskeisimpänä vaatimuksena oli, että kansan

²⁰⁶ ”Kansalaisten äänioikeus säilytettävä” (uut.). *SU* 16.1.1973.

²⁰⁷ Parkkinen 2017, 220–222.

²⁰⁸ Williams & Alexander 1994, 1–6, Parkkinen 2017, 220.

²⁰⁹ Wodak 2013, 26.

²¹⁰ ”Eduskunta suoritti vallankaappauksen – Kansalta riistettiin äänioikeus” (uut.). *SU* 20.1.1973.

²¹¹ V.Vennamo, ”Kansa matalaksi” (kol.) *SU* 20.1.1973.

²¹² Esim. *SU* 3.3.1973, 7.8.1973, 18.12.1973.

tulisi saada tehdä päätös presidentin jatkosta. Vaatimuksia kansan kuuntelemisesta voisi pitää populismina, mutta kun muut puolueet puuhasivat jonkinlaista poikkeusmenettelyä halutun vaalituloksen järjestämiseksi tai vaalien estämiseksi, niin ne näyttäytyivät enemmän normaalin parlamentaarisuuden puolustamisena kuin populistisena oikeistoradikalismina. Toki meidän tulee muistaa aikakauden erityisyys: Suomen päättäjät pyrkivät kaikessa toiminnassaan ottamaan Neuvostoliiton huomioon, ja Prahan kevät oli tuoreessa muistissa. Kekkonen nähtiin turvana kylmän sodan epävakaa maailmassa, ja lisäksi halu EEC:hen oli kovaa. Kekkonen vallassa pysyminen oli niin usean tahon etujen mukaista, että muodostui kuva korvaamattomasta miehestä. Siksi puolueet kokivat, että jopa vaaleista voitiin luopua.²¹³

Sen sijaan suojalakikäsitteilyn alussa oli jo selkeämpiä yhteyksiä oikeistopopulismiin. Retoriikka oli vielä voimakkaampaa kuin poikkeuslain kohdalla. Vennamo oli tietenkin keskeinen hahmo tässäkin, mutta myös puoluesihteerit Leppänen ja Vennamon taakse jääneet kansanedustajat kävivät yhdessä hyökkäykseen suojalakeja vastaan. Keskeisin argumentti oli, että laeilla pyrittiin viemään kansan vapaus: lisäverot ja valtion tiukempi ote taloudesta tarkoittivat SMP:n edustajille astumista sosialistisen yhteiskuntaan. Suojalakeja vastaan käytetyssä retoriikassa pyrittiin haastamaan hallituksen antamaa nimitystä laeille, ja lakeja kuvailevat ilmaisut olivat äärimmäisiä. Retoriset keinot olivat moninaiset: metaforat, kategorisointi ja asiantuntijoihin (harhaanjohtavasti) viittaaminen toimivat perusteina omille kannanotoille. Varsinaiset vaihtoehdot suojalaeille eivät tulleet missään vaiheessa kovin selkeästi esitetyksi, lähinnä vaadittiin lakien perumista ja verohelpotuksia pienyrittäjille ja viljelijöille. Nativismia vilahtelee retoriikassa, mutta oleellisemmalta näyttivät olevan reilu tulonjako maan sisällä, ja demokratian puolustaminen. Siksi yhtymäkohdat populistiseen radikaalioikeistoon jäivät ainakin tässä vaiheessa vähäisiksi. Tästä aiheesta kuitenkin enemmän seuraavassa luvussa.

---

²¹³ Häikiö 1993, 344–346.

3 Sopimus – kahdesta pahasta pienempi

Poikkeuslain varmistuttuakaan ei päästy allekirjoittamaan vapaakauppasopimusta. Esteenä seisoivat toisaalta Neuvostoliiton edelleen vastusteleva kanta ja toisaalta suojalakien keskeneräisyys. Kekkonen ei tahtonut, että sopimus solmittaisiin ensin ja sitten vasta päätettäisiin suojalaeista, koska hän halusi SDP:n olevan täysin sitoutunut ratkaisuun. Keväällä 1973 valmistui raamisopimus SEV-maiden kanssa, joka mahdollisti Suomelle syvemmän kaupankäynnin sosialististen maiden kanssa ja todennäköisesti pehmensi Neuvostoliiton suhtautumista EEC-ratkaisuun. Sillä oli kuitenkin kaupallisesti vähän arvoa. Kauppa Tšekkoslovakiaan ja Puolaan jopa väheni. SEV-järjestelyt näyttäytyivät siis jälkikäteen lähinnä Neuvostoliiton tyyntelyltä.²¹⁴

EEC-ratkaisuilla alkoi olla kiire, koska neuvoteltu sopimustulos raukeaisi, jos sitä ei ratifioitaisi marraskuun loppuun mennessä.²¹⁵ Vuoden aikana vapaakauppasopimus hiersi SDP:n sisällä ja suojalait Kokoomuksen, mutta molemmat päätyivät lopulta hyväksyville kannoille. Sopimusta vastusti lopulta vain SKDL, Neuvostoliiton toiveiden mukaisesti. Syksyllä 1973 Neuvostoliitto kuitenkin viesti Kekkoselle, että kannassa oli tapahtunut muutos. Tällöin Kekkonen ei jäänyt enää epäröimään, vaan antoi luvan allekirjoittaa sopimus. Samalla hän esitti vakuutuksen, että YYA-sopimuksen osalta mikään ei tule muuttumaan.²¹⁶

EEC-vapaakauppasopimus läpäisi eduskunnan marraskuun puolivälissä ja Kekkonen ratifioi sen 21.11.1973, vain reilu viikko ennen määräajan täyttymistä. Suojalaeissa oli vielä hiomista ja niiden voimaan saaminen kesti tammikuun 1974 puoliväliin.²¹⁷

---

²¹⁴ Kallentautio 2005, 335–336.

²¹⁵ Kallentautio 2005, 333.

²¹⁶ Kallentautio 2005, 349–350.

²¹⁷ Kallentautio 2005, 352.

3.1 ”Talouspoliittinen jymäytys”

Helmikuun 1973 aikana *Suomen Uutisia* hallitsi poikkeuslain jälkipuinti, EEC-asian jäädessä hetkeksi taka-alalle. EEC nousi esille vain silloin, kun Anti-EEC -toimikunta kokoontui jälleen ja kokouksen johdossa oli SMP:n nuorisjärjestön edustaja Rolf Sormo. Hänen mukaansa tilaisuuden puheenvuoroissa tuli esiin EEC:n välinpitämättömyys reuna-alueistaan ja se, miten EEC yhtenäistäisi Euroopan lainsäädäntöä, vieden pohjoismailta niiden erinomaiset sosiaalietuudet. Sormo pelkäsi erityisesti kansallisen päätäntävällän luisumista ylikansallisille elimille ja siksi esitti niin kielteisiä arvioita EEC:stä.²¹⁸

Samanlaisia huolia tuli jo aiemmin esiin, kun emopuolue käsitteli komission puheenjohtaja Mansholtin puhetta. Sosiaalietuuksien heikentyminen oli kuitenkin uusi huoli, ja Sormo itse korosti huolenaan päätäntävällän siirtymistä monikansallisille elimille. Tällaiset huolet eivät olleet populistisen radikaalioikeiston puolueissa kovin keskeisiä ennen 1990-lukua ja Euroopan Unionin syntyä. Jopa kansallinen rintama vaati vuonna 1985 Euroopalle yhteistä valuuttaa, ulkopoliittikkaa, ydinstrategiaa sekä raja- ja maahanmuuttopoliittikkaa. Vasta Maastrichtin sopimus 1992 toimi käännekohtana, jolloin huolet kansallisen päätäntävällän katoamisesta Euroopassa nousivat populistisen radikaalioikeiston puolueissa hallitseviksi ja Euroopan integraation kritisoinnista tuli keskeinen osa politiikkaa.²¹⁹ Anti-EEC toimikunnassa kuitenkin aavisteltiin selvästi EEC-ratkaisulla olevan suuria vaikutuksia Suomen ja lännen väliseen lähentymiseen, ja Sormo tahtoi tuoda näitä huolia puolueenkin agendalle.

Maaliskuun loppupuolella EEC ja suojalait palasivat asialistalle. Hallitus toi lisää suojalajeja eduskunnan tutkittaviksi, eikä Vennamo ollut niihin edelleenkään tyytyväinen. Hänen syytöksensä itseasiassa vain kovenivat entisestään. Hän esitti, että vaikka vientihinnat olivat viime vuosina nousseet, ei kansantulo ollut kehittynyt samaa tahtia ja nyt nousukauden kynnyksellä tulisivat suojalait viemään kansalle kuuluvat edut. Tavoitteena oli Vennamon mukaan valtion ja suurpääoman rikastuttaminen ja kansan tulojen kehityksen estäminen. Vennamon mielestä vientimaksu kävi suoraan metsänomistajia vastaan ja suhdannetalletukset ja investointivero tappoivat yritteliäisyyden. Markan arvollakin

²¹⁸ ”Anti-EEC-toimikunta koolla” (uut.). SU 8.2.1973.

²¹⁹ Müdde 2007, 159–160.

pelattiin Vennamon mukaan niin, että työmarkkinajärjestöt suostuisivat mahdollisimman pieniin palkankorotuksiin ja heti työehtosopimusten jälkeen valuutan arvo korjattaisiin vientiteollisuudelle edulliseksi. Tätä kaikkea Vennamo nimitti ”talouspoliittiseksi jymäytykseksi”.²²⁰ Nämä syytökset ovat selkeää jatkumoa Hannu Tikkanen tutkimuksessa esiin tulleille syytöksille siitä, että hallitus tahallaan ylläpitää työttömyyttä.²²¹ Eliitti halutaan esittää niin korruptoituneena, että se tekee mitä tahansa, jottei kansan hyvinvointi kehittyisi.

Huhtikuussa *SU* käsitteli eduskunnan istuntoa, jossa ensimmäiset kolme ”vähiten vaarallista” suojalakia oli tuotu keskusteluun. *SU* päiväsi kyseisen eduskunnan istunnon olleen 6.3., mutta lehdessä on todennäköisesti painovirhe ja tällä tarkoitettiin 6.4. käytyä istuntoa, jossa lehdessä esitettyjä asioita valtiopäiväasiakirjojen mukaan puitiin.²²² Joka tapauksessa Vennamon kuvattiin olleen eduskuntakeskustelussa erittäin kriittinen hallituksen toimia kohtaan: Elinkeinohallituksen²²³ luominen oli hänen mielestään vallan siirto eduskunnalta hallitukselle ja näin hallitus yritti välttää eduskunnan arvostelua hintavalvontaan liittyvissä asioissa. Myös laki taloudellisen kilpailun edistämisestä oli Vennamon mukaan kirjoitettu vain tukemaan suuryrityksiä ja monopolisoitumista, mikä tukahduttaisi kilpailun. Erityisesti perhe- ja pienviljelmät oltiin hänestä ajamassa ahdistukseen.²²⁴ Näin Vennamo esitti, että suojalaeilla ei oltu korjaamassa vapaakauppasopimuksen tuomia haittoja, vaan aktiivisesti pahentamassa niitä heikompiensaisten osalta.

Vennamo näytti ajavan retoriikassaan kaksilla rattailla. Hän koki, että hallituksen politiikka oli johtamassa sosialismiin, mutta toisaalta myös näki suuryritysten keräävän hyödyn. Hän pyrki kategorisoimaan suojalait yhteen äärimmäisen sosialismin ja äärimmäisen sosialismin kanssa. Näihin äärisuuntauksiin liittyvät kielteiset mielikuvat hän halusi yhdistää hallituksen ratkaisuihin. Hän ei selvästikään nähnyt tässä mitään ristiriitaa. Vennamon talouspoliittista linjaa voisi siis kuvata ”kolmannen tien” käsitteellä. Tällainen ta-

²²⁰ V.Vennamo ”Epärehellistä jallitusta” (kol.). *SU* 17.3.1973.

²²¹ Tikkanen 2013, 57–58.

²²² Valtiopäivät 1973, pöytäkirjat, 613.

²²³ Huomautus: Elinkeinohallitus toimi lopulta vuosina 1973–1990 kauppa ja teollisuusministeriön alaisuudessa, valvoen hintoja ja elintarvikkeita, kts. Nuorteva et al. 2005, 166–168.

²²⁴ V.Vennamo, ”Säännöstelylaeilla pakko-Suomeen – Perustuslakimme vakavassa vaarassa” (uut.). *SU* 10.4.1973.

louspolitiikka oli kylmän sodan maailmassa neutraalin aseman hakemista amerikkalaisen liberalismiin ja sosialismin välillä. Kyseessä ei kuitenkaan ole ollut populistiseen radikaalioikeistoon liitetty talouspolitiikan linja, vaan hyvin erilaiset puolueet ovat sitä ajaneet.²²⁵

Vennamon esittämä linja suojalakeihin sai edelleen eduskuntaryhmän tuen. Lakien käsittelyn edetessä kansanedustajat Pekka Vennamo ja Mikko Vainio yrittivät tehdä muutosesityksiä monopolisoitumiskehityksen hillitsemiseksi²²⁶, ja toukokuussa eduskuntaryhmä antoi julkilausuman, jossa vaadittiin kaikkien tulevien suojalakien äänestämistä yli vaalien. Näihin lueteltiin kuuluvaksi suhdannetalletuslaki, talonrakennustoiminnan investointivero, investointirahasto ja vientimaksulaki. Nämä lait SMP:n ryhmän mukaan ”kuristavat kansaa”, ”johtavat pakkoyhteiskuntaan” ja olivat tapoja repiä lisää rahaa ”kansan selkärangasta”.²²⁷ Nämä olivat aivan samanlaisia kielikuvia, kuin mitä Vennamo käytti omissa teksteissään, joten hänellä oli selkeä vaikutus myös eduskuntaryhmän viestintään.

Samaan kuoroon liittyivät myös puoluesihteerit Leppänen ja päätoimittaja Enävaara. Leppänen ihmetteli niin keskustapuolueen kuin kokoomuksenkin toimintaa. Ennen hallitukseen pääsyä keskustapuolue vastusti SDP:n ehdottamia suojalakeja ja nyt se oli niitä ajamassa. Lisäksi hän ihmetteli, miten ensin EEC:n toteutumisella myytiin kokoomukselle poikkeuslaki ja nyt vielä suojalaitkin. Leppänen ihmetteli miksi vallassa olleet puolueet jatkoivat talouspolitiikan virhelinjaa, kun ”lukuisat asiantuntijat” olivat SMP:n korjausten kannalla.²²⁸ Enävaara puolestaan yhdisti suojalait muihin hallituksen hankkeisiin, jotka hän näki kansanvallan heikentämisenä: poikkeuslaki, uusien puolueiden perustamisen vaikeuttaminen, äänikynnysehdotukset, äänioikeuden käytön hankaloittaminen, kansanedustajien poistaminen istuntosalista ja niin edelleen. Enävaara maalasi siis kuvaa Suomesta, jossa valtiovalta yritti kaikin keinoin kaventaa demokratiaa ja jossa SMP oli ainoa, joka pyrki säilyttämään ”pohjoismaisen kansanvaltaisen yhteiskuntajärjestelmän”. Muiden puolueiden hän näki ajavan pakkososialismia.²²⁹ Leppänen ja Enävaarakin

²²⁵ Müdde 2007, 123–124.

²²⁶ ”Pakko-Suomi edessä, jos pienomistus tuhotaan” (uut.). SU 28.4.1973.

²²⁷ ”Vastustamme pakkoyhteiskuntaan johtavia säännöstelylakeja (ilm.). SU 19.5.1973.

²²⁸ Leppänen, ”Pakkolakeja kaupataan” (kol.), SU 31.5.1973.

²²⁹ Enävaara, ”Kansanvalta vaarassa” (kol.), SU 5.6.1973.

käyttivät siis hyvin samanlaista kieltä kuin Vennamo itse, ja tämä kolmikko veti lehdessä hallitsevaa linjaa kirjoittamalla siihen säännöllisesti. Heille kaikille keskeistä oli antielitismi ja sen korostaminen, miten kansaa yritettiin kaikin keinoin alistaa.

Leppänen argumentoi siis useiden asiantuntijoiden olevan heidän puolellaan, muttei luetellut ensimmäistäkään. Tämä retorinen keino oli tietynlaista auktoriteettiin vetoamista, mutta auktoriteetin henkilöllisyys jätettiin epäselväksi. Näin argumentti ei ollut yhtä vahva kuin esimerkiksi EEC-komission puheenjohtajan puheeseen vedottaessa. Pelkän palstatilan säästämisen lisäksi Leppänen on voinut jättää asiantuntijoiden nimet mainitsematta, koska hänen argumenttinsa on siten ollut vaikeampi osoittaa vääräksi. Poliittisen psykologian tutkimuksissa on saatu selville, että henkilöt, jotka kannattavat tiettyä politiikkaa todennäköisemmin uskovat tämän sanomisia ja siksi esitettyjen perustelujen ei tarvitse olla yhtä vahvoja kuin neutraalille lukijalle. Lisäksi oikean tiedon esittäminenkin ei välttämättä saa muuttamaan lukijan mieltä pysyvästi, jos uusi tieto on ristiriidassa hänen kannattamansa politiikon sanojen kanssa.²³⁰ Faktojen tarkistaminen oli 1970-luvulla ennen internetiä vielä huomattavasti haastavampaa kuin tänä päivänä. Siksi lehdessä pystyi esittämään hatariakin argumentteja ja luottamaan siihen, etteivät äänestäjät heti epäilleet niiden todenperäisyyttä.

Puoluesihteeri Urpo Leppänen otti kesällä 1973 uuden tulokulman EEC-sopimukseen: hänen mielestään hallitus oli aiheuttanut pysyvää vahinkoa maalle, koska se oli viivytellyt sopimusratkaisussa. Suomen kauppataaseessa oli jatkunut vaje jo pidemmän aikaa ja nyt se oli tulossa uuteen huippuun. Leppäsen mielestä EEC-sopimus olisi voinut olla tie korjata tilanne, mutta sopimuksesta ei tullut kovin hyvä ja sen eduskuntaan tuonnin viivyttely oli johtanut entistä syvempiin ongelmiin. Leppänen tuomitsi sopimuksen sitomisen ensin poikkeuslakiin ja nyt suojalakeihin. Hänkin allekirjoitti, että puolue voisi hyväksyä ”maan sisäiset korjauslait”, mutta hallituksen esittämät lait eivät sellaisia olleet.²³¹ Leppänen esitti siis pitkästä aikaa positiivisemmän näkökulman sopimukseen ja

---

²³⁰ Swire et al. 2017, 3–4.

²³¹ Leppänen, ”Keinottelua kaupallisten järjestelyjen varjolla” (kol.). SU 21.7.1973.

palasi kansanedustaja Rainer Lemströmin aiemmin esittämälle linjalle, että sopimus pitäisi käsitellä irrallaan muista poliittisista ratkaisuista.²³² Aivan samanlaiseen johtopäätökseen päätyi elokuussa pidetty puoluekokous, jonka ulkopoliittisessa erityisohjelmassa myös paheksuttiin viivyttelyä ja poliittisten ratkaisujen yhteen niputtamista.²³³ Näyttää siis, että puolueen sisällä oli olemassa konsensus, että sopimuksen pitäisi olla jo käsitelty.

Elokuun puolivälissä SDP:n eduskuntaryhmän kesäkokouksen jälkeen Vennamo piti syksyn asetelmia selkeinä: SDP tulisi vaatimaan suojalait pysyviksi ja se ei tulisi tinkimään niistä tuumaakaan. Vennamo nosti erityiseksi ongelmaksi sen, että kun suojalait oltiin säätämässä perustuslain säätämisyjärjestyksen mukaan, olisi niiden kumoamisenkin tappelupahduttava samalla tapaa. Näin vasemmistolle riittäisi 67 kansanedustajaa ”pakkososialistisen Suomen” ylläpitämiseksi.²³⁴ Vielä pahempi vaihtoehto Vennamolle kuitenkin näytti olevan, että lait säädettäisiinkin normaalin lain säätämisyjärjestyksen mukaan: Seuraavassa lehdessä Vennamo ja Leppänen yrittivät heittää kapuloita suojalakien ratkaisiin lähettämällä oikeuskanslerille syytetutkimuspyynnön koskien entisen kulttuuriministeri Pentti Holapan (SDP) toimintaa. Holappa oli ehdottanut, että perustuslakivaliokunta toteaisi suojalakien olevan normaalin lainsäädäntöjärjestyksen, eikä perustuslain säädäntöjärjestyksen mukaan päätettäviä. Laeissa hiersi erityisesti tiukka omistusoikeuden suoja, jonka perustuslaki soi. Vennamo ja Leppänen pitivät ehdotusta skandaalimaisena ja kehotuksena lainvastaiseen tekoon, joka oli myös rikos.²³⁵ Näin Vennamo ja Leppänen loivat kuvaa siitä, että suojalakien kanssa meneteltiin moraalittomuuden lisäksi lainvastaisesti ja siihen voitiin liittää rikollisuuteen liittyviä konnotaatioita. Oikeuskanslerin puolestaan uskottiin olevan se auktoriteetti, joka vahvistaisi SMP:n olevan oikeassa, tai ainakin häneen julkisesti vetoaminen oli erinomainen tapa näyttää kansalaisille mitä mieltä oli hallituksen toiminnasta.

Vuosi 1973 kului siis erilaisten suojalakeja vastustavien kannanottojen merkeissä. Retoriikka näyttää olleen kaksihaaraista: toisaalta suojalakien kerrottiin vievän sosialismiin ja

²³² Lemström, ”Maamme vapaus säilytettävä – Kansa puolustamaan oikeuksiaan” (uut.). SU 18.11.1972.

²³³ Leppänen, ”Ulkomaankaupan suurvajauksen laskuja ei saa maksattaa syyttömällä kansalla.” (kol.). SU 21.8.1973.

²³⁴ V.Vennamo, ”Hallitus hajoo” (kol.). SU 18.8.1973.

²³⁵ Vennamo & Leppänen, ”Omistusoikeutta ja yrittämistä romutetaan” (kol.).SU 21.8.1973.

toisaalta hyödyttävän suuryrityksiä. Näyttää selvältä, että Vennamon käyttämät retoriset keinot otettiin nopeasti käyttöön muun puolue-eliitin toimesta, jolloin puolueen linja kuulosti jatkuvasti yhtenäiseltä. Kesällä tapahtui vapaakauppasopimusta koskien käänne, jossa alettiin syytellä hallitusta sopimuksen kanssa vitkuttelusta. Suoialakeja ei edelleenkään toivottu, mutta sopimuksen olisi silti oltava mieluummin jo voimassa kuin odottamassa niiden käsittelyä. Puolueen linja näytti siis kesällä 1973 olevan selvästi vapaakauppasopimuksen allekirjoittamisen puolella, toisin kuin suoialakikäsittelyn alussa vuoden 1972 lopulla.

3.2 Suoialaitkaan eivät lopulta este

Suoialakien haastavin aika oli vasta syksyllä 1973. Kokoomus suhtautui suureen osaan niistä kielteisesti ja se hiersi kokoomuksen ja SDP:n välejä. Tätä kiistaa lähti selvittämään moninkertainen kokoomuksen ministeri Päiviö Hetemäki. Hän yritti saada presidentti Kekkoselta lupaa viedä vapaakauppasopimus maaliin ennen suoialakeja, jotta neuvottelut kokoomuksen puolelta helpottuisivat. Kekkonen ei kuitenkaan lämmennyt tälle, vaan vaati edelleen, että ensin säädetään suoialait ja sitten vasta hyväksytään sopimus. Samaan aikaan hallituksen ja SKDL:n välisissä neuvotteluissa ulkoministeri Ahti Karjalainen teki yllättävän liikkeen. Hän vannoi, että hallitus tulisi allekirjoittamaan vapaakauppasopimuksen syys-lokakuun vaihteessa, kävi suoialaeille miten vain. SKDL oli laskelmoinut, että se saattaisi pystyä estämään vapaakauppasopimuksen, jos se kaataisi suoialakeja. Kekkonen suuttui Karjalaisen sooloilusta ja otti ohjat tässäkin asiassa omiin käsiinsä. Hän kutsui koolle kokouksen, jossa olivat mukana pääministeri Sorsa, ulkoministeri Karjalainen, ulkomaankauppaministeri Jermu Laine (SDP) sekä kokoomuksesta puheenjohtaja Harri Holkeri, eduskuntaryhmän puheenjohtaja Raimo Ilaskivi ja puoluesihteerä Veikko Tavastila. Kokoomus sai suoialakiasiansa kaipaamiaan myönnytyksiä.²³⁶

SMP ei edes saanut kutsua neuvottelupöytänsä, todennäköisesti koska presidentti ei uskonut voivansa muuttaa Vennamon mieltä yhtään suotuisammaksi suoialaeille. Samana päivänä Kekkonen kuitenkin yritti puhua myös SKDL:n edustajat suoialakien puolelle, mutta huonommalla menestyksellä. SKDL oli saanut Moskovasta ohjeet toimia EEC:tä vastaan ja se onnistuisi sillä, että suoialait äänestettäisiin yli vaalien. Tähän SKDL ei olisi

---

²³⁶ Suomi 1998, 164–166.

tarvinnut kuin joitakin ääniä EEC:tä vastustavilta SDP:n kansanedustajilta ja sen onnistumisen varaan laskettiin. Neuvostoliitossa siis edelleen pelättiin vapaakauppasopimuksen vaikutuksia Suomen puolueettomuuteen ja pyrittiin saamaan Suomi lykkäämään päätöstä entistäkin kauemmin.²³⁷ Syyskuussa Neuvostoliiton otteet kovenivat, kun SDP:n ja keskustapuolueen johtoa yritettiin taivutella sopimuksen lykkäämiseen myös ilman SKDL:n välikättä. Kekkonen ei kuitenkaan uskonut, että odotteluun oli enää mahdollisuuksia ja varmisti, ettei SDP kaada vapaakauppasopimusta, vaikka suojalait lepäisivätkin yli vaalien. Tämän jälkeen Neuvostoliiton vastarinta murtui ja Suomen ratkaisusta ei ollut enää ”huomauttamista”.²³⁸

Suomen Uutisissa Karjalaisen aiheuttamaa sekaannusta yritettiin välittömästi käyttää hyödyksi. Tilannetta selostettiin uutisella ”Hallituspuolueet tukkanuottasilla, Sorsa tai Karjalainen valehtelee julkisuudessa”. Karjalaisen ilmoitus otettiin merkinä kitkasta keskustapuolueen ja SDP:n välillä, ja Karjalaista syytettiin Kekkonen välikappaleeksi, vaikka yksityisissä keskusteluissa Kekkonen oli Karjalaiselle varsin pahalla päällä tapahuneesta. Kun pääministeri Sorsa sitten torppasi Karjalaisen väitteet sopimuksen allekirjoittamisesta joka tapauksessa, niin *Suomen Uutisten* oli helppo kirjoittaa, että jompikumpi valehtelee. Tilanne nähdään synkkänä:

”Jos muualla maailmassa ministeri julkisesti valehtelisi, niin hän ei olisi seuraavana päivänä ministeri. Mutta maassamme on hallituksessa pääministeri ja ulkoministeri, joista jompikumpi valehtelee. Mutta Suomi ei olekaan kansanvaltainen maa. Kansa on jo nöyrästi alistunut harvainvaltaan ja diktatuurikomentoon.”²³⁹

Erityisesti keskustapuolueeseen vedotaan suojalakiasiassa. *Suomenmaassa* oli elokuun lopulla artikkeli ”Valtiosäännön uudistaminen”, joka järkytti *Suomen Uutisia*. Keskustapuolueen pää-äänenkannattaja perusteli, että perustuslain tarjoaman omaisuudensuojan olisi joustettava sosiaalisista syistä. *SU* vastasi, että syyt olivat oikeasti sosialistiset ja

---

²³⁷ Suomi 1998, 166–169.

²³⁸ Suomi 1998, 171–175.

²³⁹ ”Hallituspuolueet tukkanuottasilla – Sorsa tai Karjalainen valehtelee julkisuudessa” (uut.). *SU* 23.8.1973.

että keskustapuolue jatkoi näin jo pitkään harjoittamaansa ”talonpojan tappolinjaa”.²⁴⁰ Tämä oli *Suomen Uutisissa* käytetty fraasi politiikalle, jossa ihmiset joutuivat luopumaan omista viljelmistään ja kodeistaan valtiovallan aiheuttamien rasisutusten kasvaessa liian suuriksi. Fraasi oli lehdessä käytössä jo vuoden 1970 keväällä.²⁴¹ *Suomenmaata* kritisoi-vaa uutista ei ollut allekirjoitettu, mutta myöhemmässä lehdessä uutisoitiin Vennamon pitämästä puhekierrroksesta, jolla hän oli käyttänyt samoja argumentteja, joten hänellä on todennäköisesti ollut siihen vaikutusta. Kaiken tämän toiminnan tarkoituksena oli hänen mielestään yksityisen omistusoikeuden poistaminen.²⁴²

Uutinen Vennamon puhekierrroksesta oli otsikoitukin ”Taistelu yksityisestä omistusoikeudesta on alkanut.” Perustuslain turvaaman omistusoikeuden puolustaminen onkin SMP:n keskeisimpiä argumentteja suojalakikeskustelussa syksyn aikana. Vennamo ei nähnyt *Suomenmaan* tapaan tarvetta perustuslain pykälän uudelleentulkinnalle, koska näki sen yksityisen omistusoikeuden loppuna. Suomen poliittisessa historiassa etenkin ennen 1970-lukua perustuslakiin oli suhtauduttu varsin joustavasti²⁴³, mutta Vennamo silti selvästi tahtoi asettua sen edellisten tulkintojen puolelle ja näki niiden muuttamisen vallankaappauksena.

Suomenmaan lisäksi kokoomuskin sai osansa haukuista. Samassa lehdessä, jossa *SU* uutisoi Vennamon puhekierrroksesta oli uutinen, jossa kokoomusta syytettiin valheista ja petoksista. Ensinnäkin Holkerin johdolla kokoomus näytti uhranneen yksityisen omistusoikeuden suojan ”vallan ja etujen alttarille”. *SU* jatkoi syytöksellä, että peitelläkseen kokoomuksen osallisuutta kauppapolitiikkaan *Uusi Suomi* kirjoitti valheita Vennamosta. *Uusi Suomi* esitti, että Vennamokin olisi yhtynyt Matti Kekkosen (kesk.), SDP:n ja SKDL:n linjaan yksityisen omistusoikeuden tuhoamiseksi. Tämän väitteen *SU* tuomitsi hyvin ankarasti ja näki sen muiden puolueiden salajuonena SMP:n alasajoon ja suomalaisen kansanvallan tuhoon.²⁴⁴

²⁴⁰ ”Kepu romuttaa omistusoikeutta – Pää-äänenkannattaja yksityisen omistusoikeuden kimpussa.” (uut.). *SU* 25.8.1973.

²⁴¹ Tikkala 2013, 84.

²⁴² Vennamo, ”Taistelu yksityisestä omistusoikeudesta on alkanut” (uut.). *SU* 28.8.1973.

²⁴³ Häikiö 1993, 344–345.

²⁴⁴ ”Valhenakerrus jatkuu – Kauppaholkerismi kostaa valheilla” (uut.). *SU* 28.8.1973.

Seuraavalla viikolla Vennamo jatkoi puhekierrostaan ja kielenkäyttö koveni entisestään. Vennamo jatkoi syytöksiään siitä, että kokoomus ja keskustapuolue olivat EEC-sopimuksen saadakseen valmiita myymään koko Suomen poliittisen järjestelmän. Tällä kertaa hän kuitenkin esitti, että kansa oli liian hyväuskoista ja että tämä ”kuri-Suomi” saattaisi syntyä ennen kuin se kunnolla herää. Hän uskoi olevan riski Suomen siirtymisestä totalitaariseen järjestelmään:

”Sosialismin maaperästä syntyivät Mussolini, Hitler ja Stalin. Suomen kansan kohdalla on vain muistettava, että olemme niin pieni kansa, että kun olemme antaneet kansanvaltaisen järjestelmämme tuhoutua, niin meillä ei ole enää koskaan mahdollisuutta saada sitä takaisin.”²⁴⁵

Vennamo esitti tässä erityisen historiantulkinnan, että Hitler ja Mussolini olisivat nimenomaan sosialismin avulla nousseet valtaan. Tätä argumenttia käytetään nykyäänkin sosialismin vastustamiseen, erityisesti sosiaalisessa mediassa oikeistopolitiikkaa ajavien toimesta. Perusteet väitteille ovat, että Hitlerin edustama aate oli kansallissosialistinen ja että Mussolini oli nuoruudessaan sosialisti. Ensimmäisen kerran väitteitä popularisoi jo Jonah Goldberg 1960-luvulla. Väitteet ovat tietenkin historiallisesti ontuvia: Hitler nousi valtaan ääriivasemmistoa vastustavien tuella²⁴⁶ ja Mussolini hylkäsi sosialismin jo ensimmäisen maailmansodan lopulla, ottaen tilalle populistisen nationalismin ja saavuttaen näin suosiota upseeristossa.²⁴⁷ Silti näillä väitteillä on yritetty Yhdysvalloissa mustamaalata niin vasemmistolaista demokraattia Bernie Sandersia, kuin koko sosialidemokraattista valtiojärjestelmää.²⁴⁸

Vennamo siis tarttui samanlaisiin argumentteihin kuin Goldberg ja yritti yhdistää lähihistorian suurimmat kauhukuvat vastustamaansa sosialismiin. Retorisena keinona tämä oli kategorioiden käyttöä: Hän asetti Hitlerin, Mussolinin ja Stalinin samaan kategoriaan, jossa henkilöiden menestyksen juuret olivat sosialismissa. Näistä johtajista syntyvät mie-

²⁴⁵ Vennamo, ”Omistusoikeus vaarassa” (uut.). SU 4.9.1973.

²⁴⁶ Granieri 2020, verkkartikkeli.

²⁴⁷ Clark 2005, 34.

²⁴⁸ Granieri 2020, verkkartikkeli.

likuvat ovat pääasiassa negatiivisia, diktatoriseen hirmuhallintoon liittyviä ja nämä mie-
likuvat Vennamo tahtoi asettaa yhteen sosialismin ja sen kautta hallituksen toimien
kanssa.

Syyskuun alussa Vennamo oli mukana Yleisradion pienoispärlamenttiohjelman nauhoi-
tuksissa. SDP:n kansanedustaja Ralf Friberg oli sanonut jotain, joka järkytti Vennamoa
syvästi. Kun Vennamo oli kysynyt, miksei hallitukselle riitä hintojen valvontaan valtalaki
vaan tarvitaan myös suojalait, niin Friberg oli vastannut, ettei ”valtalain nojalla voida
esimerkiksi sosialisoida asutuskeskuksissa maaomaisuutta”. *Suomen Uutisten* mielestä
tämä oli ratkaiseva vihje siitä, mikä oli suojalakien todellinen tavoite: niiden kytkeminen
EEC-sopimukseen oli juoni, jolla saataisiin kansalta riistettyä omaisuus. Fribergin sanat
myös todistivat, että SMP oli ollut aivan oikeassa suojalakeja vastustaessaan. Uutisessa
vielä epäiltiin, että radio voisi poistaa lähetyksessä tämän kohdan ja siksi asia oli tuotava
ilmi myös lehdessä.²⁴⁹ Pian myös päätoimittaja Enävaara syytti Yleisradion puolustele-
van valtapuolueita, ja hän korosti *Suomen Uutisten* merkitystä oman asian ajamiseksi,
koska kukaan muu ei tuntunut sitä rehellisesti tekevän.²⁵⁰ Näin Enävaara maalasi kuvaa
siitä, että oma viestintä oli kaikista luotettavinta ja kansan tulisi olla uskomatta Yleisra-
diota, koska sekin oli puolueellinen media.

Epäluottamus mediaa kohtaan oli tullut aiemminkin esille puolueen ulostuloissa, mutta
niissä oli lähinnä syytelty muiden puolueiden lehtiä. Nyt *SU* esitti, että Yleisradiokin pyrki
taistelemaan SMP:tä vastaan. Myös populistisen radikaalioikeiston suhde mediaan vai-
kuttaa olleen aikojen saatossa haastava. Puolueet kuten kansallinen rintama ja Sveitsin
kansanpuolue (Schweizerische Volkspartei, SVP) ovat historiansa aikana väittäneet pe-
rinteisten medioiden olevan vanhojen puolueiden välineitä taistella isänmaallisia voimia
vastaan ja vasemmistolaisen maailmankuvan sanansaattajia. Valtaan päästyään popu-
listisen radikaalioikeiston edustajat ovat syyttäneet heitä kritisoivaa mediaa petturuu-
desta ja epäisänmaallisuudesta.²⁵¹ Näille puolueille on syntynyt tukijoukkoja ”valtavirta-
median” ulkopuolella toimivissa medioissa. Näissä medioissa heidän kantojaan esite-

²⁴⁹ ”Friberg paljasti – Suojalait sosialisoinnin aseita” (uut.). *SU* 4.9.1973.

²⁵⁰ Enävaara ”Eduskunnan aloitus” *SU* 6.9.1973.

²⁵¹ Müdde 2007, 67.

tään vähemmän kriittisesti, ja näin populistisen radikaalioikeiston puolueet ovat kasvaneet negatiivisesta mediahuomiosta huolimatta, tai jopa sen ansiosta.²⁵² SMP:llä oli myös nähtävissä samanlaista tekniikkaa, jossa se toivoi pääsevänsä otsikoihin tekemällä kanteluita, ja puhumalla eduskunnassa mahdollisimman rajusti. Kun media kritisoi toimintaa, niin tapahtumat haluttiin selittää omassa julkaisussa parhain päin.

Suojalakien eduskuntakäsittelyssä Vennamo piti pitkän puheen, joka oli *Suomen Uutisten* mukaan myös eduskuntaryhmän yksimielisesti hyväksymä kannanotto. Siinä summattiin yhteen mitä suojalakeihin kuului ja miten niiden todelliset tarkoitukset olivat ”vallankaappaus”, ”kansan köyhdyttäminen” ja ”valtion ja suuren rahan rikastuttaminen.” Valtion rikastuttamista ei tehty kansan hyväksi, vaan rahojen jakamiseksi Afrikkaan ja rikkaille. Ylipäättään Vennamo piti silloista verotasoa jo riistona ja kauhulla katsoi kaikkia lisämaksuja.²⁵³

Ajatus siitä, että rahojen lähettämien Afrikan valtioille on pois omalta kansalta, on loogista jatkumoa Müdden teorialle taloudellisesta nativismista oman ryhmän etujen puolustamisena ulkoryhmien ylivaltaa vastaan.²⁵⁴ Müdden populistiseen radikaalioikeistoon laskemissa puolueissa kehitysavun leikkaaminen on ollut toiveena ainakin Itävallan vapauspuolueella, Kansallisen Rintamalla ja Alankomaiden vapauspuolueella. Yhteistä perusteluille on, että rahojen on nähty menevän hukkaan korruptoituneissa maissa ja käymällä kauppaa voitaisiin saada molemminpuolisia hyötyjä.²⁵⁵ SMP siis jo 1970-luvulla esitti kehitysapuun menevien rahojen olevan pois omalta kansalta ja sen talouspolitiikka sai tästä lisää nativistisia vivahteita.

Seuraavassa lehdessä *Suomen Uutisilla* oli tietoa perustuslakivaliokunnan istunnosta, jossa suojalakeja puitiin. Valiokuntaistunnossa asiantuntijoina olleiden Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliiton (MTK) ja Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestön (SAK) edustajat olivat suojalakien voimaan saamisen puolella. Tämän tilanteen *SU* näki niin, että hallitus ja liitot olivat keskenään juonineet suomalaisten pään menoksi. Kysyttäessä syitä tälle kannatukselle, joka tulisi maksamaan miljardeja, olivat edustajat myöntäneet,

²⁵² Norocel, Szabó & Bene 2017, 3766–3768.

²⁵³ Vennamo, ”Kansan vapaus ja yksityisomistusoikeus vaarassa” (uut.). *SU* 6.9.1973.

²⁵⁴ Müdde 2007, 18–19.

²⁵⁵ Chryssogelos 2011, 29–32.

että asia oli laajempi kuin pelkät lait. Tämä nähtiin *Suomen Uutisten* puolelta sen myöntämiseksi, että poliittisella pelillä oli ratkaistu asia näin ja ettei Suomi oikeasti sellaisia lakeja tarvitse.²⁵⁶ Näin *SU* liitti aiempaan narratiiviinsa eliitin rakentamasta petoksesta myös etujärjestöt, ja se koki SMP:n tulleen petetyksi. Lehden kanta oli, että ainakin etujärjestöjen olisi luullut tukevan taistelua suojalakeja vastaan.

Tässä lehdessä oli jälleen puoluesihteerin Leppäsen vuoro purkaa tuntojaan suojalaeista. Hänen mielestään suojalait tässä vaiheessa tuntuvat ylipäättään järjettömiltä, eihän vapaakauppasopimuksen vaikutuksia voitu nähdä ennen sen astumista voimaan. Siksi suojalait olivat hämäystä, joilla Suomi oltiin viemässä sosialismiin. Yksityinen omistusoikeus oltiin riistämässä ja veroja käännettiin tappiin, vaikka aiemmin oli luvattu alentaa. Leppäsen tekstissä korostui lisäverojen vastustaminen ja se, miten SMP:n äänestäminen oli ainoa tapa lopettaa veroilla riistäminen.²⁵⁷ Leppänen oletti siis, ettei vapaakauppasopimuksen vaikutuksiin olisi ollut mahdollista varautua ennen kuin se astui voimaan. Joko hän ei luottanut hallituksen asiantuntijoiden laskentataitoihin, tai sitten näki epävarmuuden korostamisen parhaana tapana ajaa puolueen agenda.

Yksittäisistä kansanedustajista Rainer Lemström otti myös kantaa suojalakiasiaan. Hän ensin kuvasi hallituksen talouspolitiikkaa hyvin samalla tavalla kuin Vennamo aiemmin ja sitten väitti tienneensä jo kymmenen vuotta aiemmin, että SDP oli pienyrittäjän ”verivihollinen”. Lemströmiä erityisesti vaivasi se, että viime vuosina yhä enemmän koneita oli tuotu Suomeen ulkomailta ja työpaikkoja samalla menetetty ulkomaille. Lisäksi hänen mielestään työvoiman liikkumista Suomen sisällä oli hankaloitettu liikaa autojen verotuksella ja hallituksen tavoite näytti olevan pienviljelijöiden ajaminen kotitiloiltaan vuokra-asuntoihin.²⁵⁸ Lemströmin tärkeimmät argumentit olivat toisaalta taloudellisen protektionismin puolesta, mutta myös alueellisen tasa-arvon puolesta. Ihmisten olisi pitänyt saada asua missä haluavat, eikä heidän työntekoaan tai töissä käyntiään tulisi valtion puolelta haitata. Jopa perinteisesti maaseutua puolustanut keskustapuolue toimii suojalakiasiaissa Lemströmin mielestä maaseutua vastaan.

²⁵⁶ ”Pakkolakien teatteri paljastui perustuslakivaliokunnassa – Kansan etu ei vaadi sosialistien peiteläkeja” (uut.). *SU* 8.9.1973.

²⁵⁷ Leppänen ”Pakkolaki hämäystä” *SU* 8.9.1973.

²⁵⁸ Lemström ”Suojalaeilla alistetaan suomalaista ihmistä ja yrittämisen vapautta” (uut.). *SU* 11.9.1973.

SMP:n vastustuksesta huolimatta syksyn suojalakipaketti läpäisi syyskuussa ensimmäisen käsittelyn. Vennamon purki jälleen tuntemuksiaan kolumnissaan. Hän kuvasi hallituksen toimintaa jälleen raamatullisesti kultaisen vasikan metaforalla. Se, että EEC-sopimuksella myytiin jälleen kansan oikeuksia, tyrmistytti Vennamoa ja hän kuvasi tätä ”pelin politiikaksi”. Tässä vaiheessa Vennamo kuitenkin toi esiin kantansa EEC-sopimuksen hyväksymisestä: vaikka sopimus oli huono, olisi vielä pahempi vaihtoehto, jos kaiken tämän jälkeen sitä ei koskaan hyväksyttäisi. ”- terveen järjen mukaan kahdesta pahasta on valittava pienempi paha.” Näin hän antoi tukensa sopimukselle, joskin halusi näyttää tekevänsä sen pitkin hampain ja syytti samalla muita puolueita tästä ikävästä tilanteesta.²⁵⁹ Pelin politiikka oli yksi Vennamon lentävistä lauseista, joka on edelleen mukana suomalaisen politiikan analyysissä.²⁶⁰ Hän käytti sitä yhteyksissä, jossa halusi osoittaa muiden poliitikkojen tekevän hämäryyksiä kansalta piilossa, esimerkiksi puhuessaan poliittisista lehmänkaupoista.

Muutkin kansanedustajat ottivat kantaa samassa täysistunnossa, toistellen aiempia argumenttejaan. J. Juhani Kortessalmi astui askeleen muita pidemmälle sanoen, että valtio antaa pian kansalaisen omistaa vain ”kamman ja peilin” ja että valtio pyrki tyhjentämään Pohjois- ja Itä-Suomen väkisin. Kortessalmi siis tahtoi esittää kansan menettävän kaiken suojalakien myötä. Kansanedustajien puheista ei tullut esiin kantoja vapaakauppasopimuksen puolesta tai vastaan.²⁶¹

Lait läpäisivät syyskuun 1973 lopulla myös toisen käsittelyn, ja kolmas käsittely oli tulossa pian. 5/6:n enemmistön saaminen vaikutti kuitenkin epätodennäköiseltä, koska SKDL ei vielääkään asettunut niiden taakse. Ei, vaikka SDP:n puolueeneuvoston kokouksessa puolueeneuvoston puheenjohtaja Johannes Koikkalainen sanoi Vennamon mukaan, että suojalait ovat ”- kertaheitolla niin mittava askel sosialistiseen suuntaan, että monet sosialistit ovat rohjenneet toivoa sellaista vain vallankumousunissaan.” SDP saattoi näin Vennamon mielestä naurettavaan valoon kokoomuksen suostumisen suojalakeihin, ja vain SKDL:n asettuminen suojalakeja vastaan oli estänyt kokoomusta jäämästä

²⁵⁹ V. Vennamo ”Kansa maksaa” SU 18.9.1973.

²⁶⁰ ”Neljän puolueen pelin politiikkaa” (pk.) *Suomenmaa*, 10.5.2019.

²⁶¹ ”Kansan kurilait hylättävä – Yrittämisen vapaus turvattava” (uut.). SU 18.9.1973.

historiaan pakkosocialismin rakentajina. Vennamo uskoi, että kokoomus oli aivan turhaan harrastanut kaupankäyntiä, koska ” –vapaakauppasopimus olisi tullut joka tapauksessa–”. Hänen käsityksensä vapaakauppasopimuksesta näytti tässä vaiheessa muuttuneen siihen suuntaan, että se oli ollut alusta lähtien väistämätön. Vennamo uskoi suojalakienkin lopulta menevän läpi, vaikka niissä oli ollut vaikeuksia.²⁶²

Ennen suojalakien kolmatta käsittelyä kokoomuksen eduskuntaryhmässä vaikutti syntyneen hajaannus. Puheenjohtaja Harri Holkerin takana oli joukko, joka koki kesällä luodun kompromissin riittäväksi. Raimo Ilaskiven ympärille puolestaan asettui joukko, joka halusi estää joidenkin suojalakien läpimenon. Tällöin kolmatta käsittelyä lykättiin, jotta kokoomus ehtisi koota rivinsä.²⁶³ Vennamo ei kuitenkaan kiitellyt Ilaskiven joukkiota mistään suoraselkäisyydestä tai toivonut heistä liittolaisia itselleen. Hänen mielestään Ilaskivi yritti pettää hallituksen henkilökohtaisen etunsa vuoksi. Ja kun hallitus lykkäsi EEC-sopimuksen hyväksymistä tämän takia, harrasti se ”puoluepoliittista peliä” kokoomuksen kukistamiseksi. Tätä peliä Vennamo piti rappiollisena ja erittäin haitallisena Suomelle. Hänen mielestään näiden puolueiden äänestäminen tulevissa vaaleissa olisi kansalta ”itsemurhapoliitiikka”.²⁶⁴

Aivan kuten SKDL:nkin tapauksessa oli Vennamo sitä mieltä, ettei suojalakeja vastustavien ulostulot voineet tapahtua oikeista syistä, vaan henkilökohtaisen hyödyn huijaukseksi. Vennamo ei nähnyt ympärillään mahdollisuutta luoda suojalakeja vastustavaa rintamaa, vaan pelkkiä poliittisia pelureita. On tietenkin ymmärrettävää, ettei Vennamo halunnut asettua selkeästi SKDL:n rinnalle missään olosuhteissa, kun samaan aikaan syytteli *Suomen Uutisissa* hallitusta Suomen viemisestä sosialismiin ja pelotteli sen olevan Suomen kansan vapauden loppu. Kokoomuksen kohdalla ongelma saattoi olla se, että kun puolueen puheenjohtaja kuitenkin seisoi aiemmin tehdyn sopimuksen takana, niin Vennamo ei halunnut tukea oppositiota puolueen sisällä, kuten SMP:n sisällä ollutta oli hänen mielestään ulkopuolelta tuettu. Joka tapauksessa Vennamo ei kunnostautunut liittolaisten hankkimisessa muista puolueista.

²⁶² V.Vennamo ”Mittava askel sosialismiin”, SU 22.9.1973.

²⁶³ Suomi 1998, 177–178.

²⁶⁴ V.Vennamo ”Ala-arvoista peliä”, SU 25.9.1973.

Lopulta aivan syyskuun lopulla suojalait pääsivät kolmanteen käsittelyyn, ja kävi kuten ennakko-asetelmat olivat antaneet ymmärtää. Lakeja ei hyväksytty 5/6:n enemmistöllä, koska SKDL ei ollut taipunut, mutta ne hyväksyttiin 2/3:n enemmistöllä odottamaan vaaleja ja seuraavan eduskunnan hyväksyntää. Hallitus kuitenkin järjesti niin, että vastaavat lait hyväksyttiin yksivuotisina, jotta sääntely alkaisi välittömästi vapaakauppasopimuksen astuessa voimaan.²⁶⁵ Eduskuntakäsittelyssä Vennamo esitti taas eduskuntaryhmän kannan, jossa kertasi tässäkin työssä esiin tulleet tapahtumien käänteet. Hän käytti vielä erikseen aikaa selventääkseen, miksi SMP äänesti SKDL:n rinnalla suojalakeja vastaan.

”Raamatussa on todettu, että paha voi palvella totuutta ja oikeutta. Tämä toteutuu kouriintuntuvasti täällä eduskunnassa ilmeisesti tänä päivänä. Pakkososialismin kannattajat SKDL:ssä äänestivät pakkososialismin kurilait yli vaalien”²⁶⁶

Vennamo siis jatkoi tässä raamatullista retoriikkaansa. Kansandemokraatit olivat Vennamon mukaan menetelleet näin, koska he tiesivät hallituksen saattavan lait kuitenkin voimaan toista kautta. Näin vehkeilemällä SKDL ei menettänyt kasvojaan asettumalla mitenkään vapaakauppasopimuksen taakse, mutta sai kuitenkin suojalait.²⁶⁷ Tämä oli Vennamon argumentti sille, että SMP oli ainoa puolue, joka vastusti suojalakeja rehellisistä syistä. Vennamo sentään kolumnissaan kutsui suojalakien siirtymistä yli vaalien ”torjuntavoitoksi” ja laski toivonsa tuleviin vaaleihin, joissa vain SMP:n merkittävä voitto voisi estää suojalakien täyden voimaantulon. Vennamo näki, että vapaakauppasopimuksen hyväksyminen oli nyt selviö.²⁶⁸ Retoriikassa oma saavutus siis liitettiin torjuntavoiton käsitteeseen, joka tuo mieleen Suomen kansalliset selviytymistarinat toisen maailmansodan ajalta, jolloin asiaan liittyvät mielikuvat ovat positiivisia.

Vennamo ei ollut väärässä pitäessään sopimuksen valmistumista varmana. Lokakuun 3. Kekkonen antoi valtuudet allekirjoittaa sopimus ja 5.10. se jo allekirjoitettiin.²⁶⁹ Sopimuksen tuli vielä kulkea eduskunnan läpi, joten puolueet pääsivät siitä vielä kerran keskustelemaan.

²⁶⁵ Suomi 1998, 180.

²⁶⁶ V.Vennamo, ”Kurilakien veroriisto toteutetaan” (kol.). SU 2.10.1973.

²⁶⁷ Ibid.

²⁶⁸ V.Vennamo ”Torjuntavoitto” (kol.) SU 2.10.1973.

²⁶⁹ Suomi 1998, 180–182.

Eduskuntakäsittely seurasi loka-marraskuun aikana. Sitä ennen Vennamo päivitteli vielä vapaakauppasopimuksen hintaa ja ihmetteli, miten muut puolueet ovat niin innolla olleet valmiit käymään kauppaa mistä tahansa. Hän epäili, että vapaakauppasopimuksesta olisi hyötyä vain korkeintaan muutaman vuoden, minkä jälkeen suojalait uhkasivat astua voimaan täydellä voimalla. Näin kokoomuksenkin toivomat viennin edut jäisivät lyhyeksi iloksi. Vennamo vähätteli suurteollisuuden tilaa väittäen, että viennin menetykset olisivat pahimmassakin tapauksessa 15 prosenttia. Toinen terävä kärki osoitti SKDL:n suuntaan, jonka Vennamo väitti valinneen kahdesta pahasta pahemman: ”Suomen irrottamisen lännestä”.²⁷⁰ Vennamo siis uskoi, että ilman vapaakauppasopimusta Suomi lähentyisi Neuvostoliittoa ja etääntyisi lännestä, mikä olisi ollut vielä pahempi tilanne kuin huonon sopimuksen hyväksyminen. Hänen mielestään 15 prosenttia ei ollut paljon, mutta todennäköisesti näissä 15 prosenttia menettävissä yritykset olisivat olleet eri mieltä. Hänen retoriikkansa oli varsin vähättelevää.

Vennamo tuntui myös hakevan jo mitä tahansa tukea suojalakien valmiiksi saattamista vastaan. Hallitus tukeutui Kekkosen pöytäkirjalausumaan, jossa hän piti suojalakeja tarpeellisena. Vennamon mukaan Kekkosen lausuma oli kuitenkin hänen puolellaan, koska siinä puhuttiin suuryritysten vaikutusvallan hillitsemisestä. Vennamon mielestä SMP oli täysin voimin kannattanut juuri tällaisia lakeja, ja hallitus puolestaan oli käyttänyt presidentin lausuntoa ajaakseen aivan erilaista politiikkaa, jossa tavoitteena oli sosialistinen yhteiskunta.²⁷¹ Vennamon mielestä tilanne oli siis selvästi erittäin vakava, kun hän oli valmis etsimään omalle toiminnalleen tukea Kekkosen auktoriteetista. Hän ei aiemmin tutkimusajankohtana ollut näyttänyt tukevan Kekkosta missään asiassa.

Ulkomaankauppaministeri Jussi Linnamo (SDP) sai tässä vaiheessa SMP:n raivon yllään. Hän esitti Vennamon mukaan, että suojalakien vastustaminen oli äärioikeistolaista politiikkaa. Tämä oli Vennamon mielestä törkeää valehtelua ja pettämistä. Hän yhdisti Linnamon sanat 1930-luvun tapahtumiin, jolloin hänen mielestään jokaista pienituloisia puolustanutta syytettiin kommunistiksi. Nyt samasta syystä oli alettu syyttää fasistiksi. Vennamon näkökulma oli aivan eri: hänen mielestään rikas eliitti ja sosialistit olivat ”–

²⁷⁰ V.Vennamo, ”Hernerokasta” (kol.). SU 4.10.1973.

²⁷¹ V.Vennamo, ”Jatkavat sitkeästi” (kol.). 9.10.1973.

lyöneet veljenkättä Suomen kansan pään yli kansan kurittamiseksi—”. Näin hän asemoi SMP:tä poliittiseen keskustaan, joka yritti suojella molemmilta ääripäiltä.²⁷²

Puoluesihteeri Leppänen oli täysin samaa mieltä ja ihmetteli, miten kansan puolustaminen sosialistiselta yhteiskunnalta oli äärioikeistolaisuutta. Lisäksi hän kauhisteli hallituksen hanketta saattaa suojalakeja voimaan mahdollisimman pian, kun ne jo kerran äänestettiin yli vaalien. Näin hallitus osoitti Leppäsen mielestä välinpitämättömyyttä kaikista Suomen lainsäädännön perusteista. Tässä yritettiin Leppäsen mielestä viedä kansalta viimeinenkin mahdollisuus vaikuttaa vaaleissa suojalakien voimaantumiseen.²⁷³

Aiemmassa tutkimuksessa 1970-luvun SMP:tä ei ole perinteisesti liitetty äärioikeistoon. Tämä saattaa johtua siitä, että puolueen perusti maalaisliitosta eronnut Vennamo. Ainoa tutkimuksissa esiintyvä argumentti, joka tätä tukisi on ollut, että 1970-luvulla se keräsi voimakkaimmin kannatusta samoilta alueilta kuin IKL 1930-luvulla²⁷⁴, mutta pitkän ajallisen eron takia tätä ei voi pitää vahvana argumenttina. Talouspoliittinen argumentti taas on Müdden mukaan riittämätön mittari oikeistolaisuuden määrittelyssä, koska populistisen radikaalioikeiston puolueet saattavat puolustaa hyvinvointivaltiota ja taloudellista protektionismia, kunhan ne palvelevat sen ihmisryhmän etua, jonka he ovat määritelleet omaksi kansaksi.²⁷⁵ Tätä Müdde nimittää nativistiseksi talouspolitiikaksi.²⁷⁶

Talouspoliittinen määritelmä ei toimi myöskään SMP:n kohdalla. Vaikka SMP:n eliitti vastusti ankarasti sosialismia ja verojenkorotuksia ja tuki erityisesti pienyrittäjiä, ei se aivan sovi yhteen samaan aikaan vaikuttaneiden uusliberalististen Tanskan ja Norjan edistyspuolueiden kanssa.²⁷⁷ Monopoliin ja ”suuren rahan” vastustaminen sosialismin rinnalla tuo esiin, että talouspoliittisella mittarilla SMP ei ollut äärioikealla, vaan enemmänkin jonkinlainen kolmannen tien puolue²⁷⁸. Taloudellinen protektionismi ja varautunut suhtautuminen vapaaseen kansainväliseen markkinatalouteen sopivat kyllä yhteen useiden 1980–1990-luvuilla vaikuttaneiden populistisen radikaalioikeiston liikkeiden

²⁷² V.Vennamo, ”Valhe ja petos aseena” (kol.). SU 16.10.1973.

²⁷³ Leppänen, ”Hallitus jatkaa kurilakien ujutusta” (kol.). SU 16.10.1973

²⁷⁴ Pekonen et al. 1999, 35–36, Kalliala 1999, 77–78.

²⁷⁵ Müdde 2007, 25–26.

²⁷⁶ Müdde 122–131.

²⁷⁷ Müdde 2007, 47.

²⁷⁸ Müdde 2007, 124.

kanssa,²⁷⁹ mutta 1970-luvun tilanteessa tällaista suhtautumista oli kuitenkin lähinnä SKDL:ssä ja osassa SDP:tä. Näiden puolueiden edustajat näyttävästi vastustivat vapaa-kauppasopimusta mielenosoituksin ja Helsingin Sanomissa julkaistun vetoimuksen ”EEC-vapaakauppasopimus on torjuttava” avulla.²⁸⁰ Koska historiateoksissa tai *Suomen Uutisissa* ei ole viitteitä, että SMP olisi ainakaan emopuolueen tasolla osallistunut tähän aktivismiin, voidaan päätellä, ettei protektionismi ollut keskeisin tekijä vapaakauppasopimuskysymyksessä. Tämän perusteella vaikuttaa, ettei SMP ollut talouspoliittisesti äärioikealla, eikä se myöskään sovi kovin hyvin Müdden populistisen radikaalioikeiston määritelmään, vaikka nativismia talouspolitiikassa esiintyikin.

EEC-sopimus tuotiin viimein eduskunnan keskusteltavaksi 23. lokakuuta 1973. Vennamon retoriikka oli hyvin samanlaista kuin aiemmin, ja hän kävikin läpi lähes kaikki tässä tutkimuksessa esitetyt argumentit sopimuksen ja sen tekijöiden heikkouksista. Yksi uusikin huomio hänellä oli: hän ei ymmärtänyt, miten päättäjät voivat luvata, että länsikauppa voitaisiin hylätä, jos Neuvostoliitto niin vaatisi. Hän pelkäsi, että tässä tilanteessa Suomi joutuisi ”kumartamaan ja syvään”, jotta pääsisi pälkähästä. Toisaalta Vennamo kiitteli sitä, että EEC-asiassa näytettiin poikenneen yleisestä Moskovaan kumartelun linjasta ja oltiin tekemässä itsenäistä ratkaisua. Hän ei toivonut paluuta vanhaan, jossa asioista peräännyttään Neuvostoliiton vastustuksen myötä ja uskoi, että asian hoito oli ollut ”terveellä pohjalla.”²⁸¹ Vennamo ei todennäköisesti olisi sanonut samalla tavalla, jos hänellä olisi ollut täysi käsitys siitä miten paljon sopimus oli jo lykkääntynyt nimenomaan Neuvostoliiton vastahankaisuuden vuoksi. Hän ei myöskään jostain syystä yhdistänyt poikkeuslakia Neuvostoliiton myötäilyyn, ilmeisesti koska ei uskonut tai tahtonut esittää sitä Neuvostoliittoa myötäilevänä ratkaisuna.

Muut kansanedustajat yhtyivät Vennamon syyttelyyn ja kritisoivat etenkin sopimuksen hidasta etenemistä ja siitä aiheutuneita vahinkoja.²⁸² SMP:n kansanedustajat näyttivät siis olevan yhtä mieltä siitä, että sopimuksen tulisi mennä läpi, tai itseasiassa sen olisi

---

²⁷⁹ Betz 1994, 108.

²⁸⁰ Suomi 1998, 171.

²⁸¹ V.Vennamo, ”Lännen kauppa välttämätön – Häpeämätön puoluepeli vahingoittanut maatamme” (kol.). SU 30.10.1973.

²⁸² ”Maan ja kansan etu tärkein” (uut.). SU 27.10.1973.

heidän mielestään pitänyt olla jo solmittu. Kun sitten marraskuun puolivälissä sopimuksesta päästiin äänestämään, äänesti ryhmä sopimuksen puolesta. Vapaakauppasopimus hyväksyttiin 16.11.1973 äänin 141-36, kun vastaan äänestivät vain SKDL:n edustajat.²⁸³

Keskeistä syksyn 1973 vaiheissa oli, että SMP:n kanta pysyi puoluekokouksesta lähtien siinä, että sopimuksen olisi pitänyt olla jo hyväksytty ja hallitus oli tehnyt virheitä sen kanssa viivytellessään. SMP:n suojalakien vastustus synnytti syytöksiä äärioikeistoon kuulumisesta, ja SMP:n puolelta hallituksen toiminta liitettiin äärioikeiston toimintaan. Retoriikka oli siis puolin ja toisin äärimmilleen viritettyä. Etenkin SMP:n talouspolitiikassa oli joitakin piirteitä, jotka sopivat populistisen radikaalioikeiston määritelmään, näistä merkittävimmin kommentit kehitysavusta ja mediasta. Sen sijaan sen toiminta sopi huonosti yhteen saman aikakauden muiden oikeistopopulististen liikkeiden kanssa. Vain verotuksen keventämisen vaatimukset olivat selkeä yhtymäkohta Tanskan ja Norjan edistyspuolueisiin.

3.3 ”Hallitus ottaa hyödyn itselleen”

Heti vapaakauppasopimuksen hyväksymisen jälkeen tuli kolme SMP:n kansanedustajaa suljetuksi pois eduskuntatyöstä kahdeksi viikoksi. Eduskuntatyötään saivat jatkaa normaalisti vain Pekka Vennamo ja Mikko Vainio. *SU* nosti erityiseksi syyksi viimeisten suojalakien valmiiksi saattamisen. Lehden mukaan SMP:n kansanedustajat piti saada pois tieltä ja eduskuntaan ”laiton tila”, jona aikana lait saataisiin voimaan. Lakien lähetekeskustelu käytiinkin tänä aikana ja Vainio otti eduskunnassa itselleen tehtäväksi niiden haukkumisen. Hänen käyttämänsä retoriikka olisi yhtä hyvin voinut tulla Vennamon suusta: ”kansalta otetaan raha pois ja sosialismin aatteiden mukaan pyritään rikastuttamaan valtiota.”²⁸⁴

Vennamo oli tilanteesta luonnollisesti tuohtunut. Hän kuvasi toimintaa ”terroriksi”. SMP oli hänen mielestään ollut vain totuuden ja oikeuden puolella ja siitä nyt rangaistiin. Hänen argumenttinsa pohjana oli valtiopäiväjärjestys, jonka hän näki olevan puolellaan. Sen mukaan kansanedustajalla oli vapaa puhe- ja arvosteluoikeus ja velvollisuus pysyä

²⁸³ Seppinen 2001, 596.

²⁸⁴ ”Pakkosocialismin suojalakeja juntataan läpi tynkäeduskunnassa” (uut.). *SU* 29.11.1973.

totuudessa, ja Vennamo koki toimineensa täysin sen mukaan.²⁸⁵ Seuraavassa lehdessä hän myös yhtyi väitteeseen, että suojalait olivat ulosheittojen syy. Hän näki SMP:n olevan vaa'ankieliasemassa tulevilla äänestyksissä ja siksi heidät oli poistettava eduskunnasta. Vennamo vetosi jälleen perustuslakiin ja piti puoluettaan ainoana, joka uskalsi puolustaa sitä.²⁸⁶ Myös toinen ulosheitetty kansanedustaja Rainer Lemström oli varma, että hänet oli heitetty ulos, jotta hallitus saisi ”tynkäeduskunnan” ja ”ryöstölait”, joilla hän tarkoitti suojalakeja. Lemströmin mielestä tapahtuvat toivat mieleen ”sorto- ja lapualaisuusien taantumuksen haamut”.²⁸⁷

Tynkäeduskunta oli historiallinen viittaus sisällissodan jälkeiseen eduskuntaan, josta puuttuivat SDP:n kansanedustajat.²⁸⁸ Lemström halusi siis retorisesti liittää SMP:n kansanedustajien ulosheitot muihin Suomen poliittisen historian synkkiin hetkiin ja saada muut puolueet näyttämään väärintekijöiltä. Kansanedustaja Vainio puolestaan vertasi ulosheittoja sodan aikaisiin kenttätuomioihin: syyttävällä osapuolella oli hänen mielestään riittämätön materiaali, jonka perusteella kuitenkin annettiin ankarin mahdollinen tuomio.²⁸⁹ Pekka Vennamokin otti käyttöön käsitteen tynkäeduskunta, vetosi isänsä tavoin valtiopäiväjärjestykseen ja perustuslakiin ja näki eduskunnan toiminnan kansan tahdon vastaisena ja kansan väheksymisenä.²⁹⁰ SMP:n kansanedustajat pitivät ulosheittoja vakavimman luokan poliittisina väärintekoina, verraten niitä Suomen historian synkimpiin tapahtumiin. Tämä on kategorisointia, jossa mielikuvat sotien kauhuista yritettiin liittää tämän päivän todellisuuteen ja erityisesti niin päin, että itse oltiin kärsivänä osapuolena.²⁹¹

Puoluesihteri Leppäsen mielestä muiden puolueiden kansanedustajien toiminta oli silkkaa mielivaltaa. Kansan ja kansanedustajien perusoikeuksia poljettiin ja erityisesti mieliteenvapautta rajoitettiin. Mielivalta levittäytyi ulosheittojen lisäksi perustuslain vastaisiin poikkeuslakiin ja suojalakeihin. Leppäsen antama kuva oli synkkä ja hän kuvasi

²⁸⁵ V. Vennamo, ”Terroria”, (kol.). SU 24.11.1973.

²⁸⁶ V. Vennamo, ”Paljastui”, (kol.). SU 27.11.1973.

²⁸⁷ Lemström, ”Eduskunnan todelliset arvonalentajat muualla” (uut.). SU 27.11.1973.

²⁸⁸ Vahtola 2003, 262.

²⁸⁹ Vainio, ”Totuuden puhumisesta rangaistaan – Kavalluksen syyllisiä suojellaan” (uut.). SU 1.12.1973.

²⁹⁰ P. Vennamo ”Tynkäeduskunta perustuslain vastainen – Totuuden puhuminen ei ole rangaistavaa” (uut.). SU 6.12.1973.

²⁹¹ Jokinen 2016, 285

ajan olevan vähissä: ”Kansan ryhdistäytymisen on tapahduttava nopeasti, jotta seuraavissa vaaleissa voidaan rappeutuneet vallanpitäjät vaihtaa terveisiin kansaa puolustaviin voimiin”.²⁹² Leppänen pyrki retoriikallaan kiireen ja suoranaisten hädän synnyttämiseen, ja hän yritti provosoida kansaa liikkeelle vaaleissa, aivan kuten Vennamokin aiemmin.

Kun puhutaan kansan ryhdistäytymisestä, niin samalla vihjataan, että kansa on jotenkin alistunut. Tässä kansan alistumisen ja kansallisen rappion retoriikassa voi piillä syyt muiden puolueiden äärioikeistosityöksi. Hitler keräsi vaaleissa suosiota nimenomaan puhumalla Saksan rappiosta ja siitä miten valta pitää ottaa pois Saksan pettäneeltä kommunistien ja juutalaisten klikiltä todelliselle Saksan kansalle.²⁹³ Vennamo tai Leppänen eivät kuitenkaan esittäneet, että kansan tulisi harjoittaa mitään ulkoparlamentaarista, vaan heidän vaatimansa ryhdistäytymisen olisi tullut tapahtua edustuksellisen demokration keinoin.

Konkreettisena esimerkkinä ryhdistäytymisestä he pitivät Tanskan joulukuun 1973 vaaleja. Vaaleissa oikeistopopulistinen Mogens Glistrupin johtama edistyspuolue (Fremskridtspartiet) saavutti hurjan voiton, napaten 15,9 % prosenttia äänistä ja 28 paikkaa, nousten ensimmäisissä vaaleissaan maan toiseksi suurimmaksi puolueeksi.²⁹⁴ *SU* riemuitsi otsikossaan, että ”kansa ryhdistäytyi Tanskassa”. Uutisessa kerrottiin Tanskan vanhojen puolueiden harjoittaneen samanlaista talouspoliittista linjaa kuin Suomen viimeisimmät hallitukset ja saaneen nyt maksaa siitä.²⁹⁵ Eduskuntaryhmän kannanotossa edistyspuoluetta tituleerattiin jopa ”Tanskan SMP:ksi”²⁹⁶, ja Vennamo kutsui heitä ”Tanskan vennamolaisiksi.”²⁹⁷ Vennamon mielestä Tanskan kansa oli samassa tilanteessa kuin Suomen kansa nyt, mutta se oli päättänyt irtautua niin monopolisoivasta kuin pakkososialismiin johtavasta kehityksestä heittämällä ”rappiopoliitikkojen kahleet harteiltaan.”²⁹⁸

²⁹² Leppänen, ”Alistummeko mielivaltaan” (kol.), *SU* 18.12.1973.

²⁹³ Eberhard 2005, 140.

²⁹⁴ Inter-Parliamentary Union (IPU), PARLINE vaalitulostietokanto.

²⁹⁵ ”Kansa ryhdistäytyi Tanskassa – Vanhoille puolueille murskatappio eduskuntavaaleissa” (uut.). *SU* 6.12.1973.

²⁹⁶ V. Vennamo, ”Kansa ryhdistäytyi” (kol.). *SU* 8.12.1973.

²⁹⁷ V. Vennamo, ”Paljastavaa” (kol.). *SU* 11.12.1973.

²⁹⁸ V. Vennamo, ”Kansa ryhdistäytyi” (kol.). *SU* 8.12.1973.

Puoluesihteeri Leppänen oli aivan samoilla linjoilla ja näki Tanskan erinomaisena esimerkkinä Suomelle.²⁹⁹ Edistyspuolue oli Euroopan oikeistopopulististen puolueiden historiassa selkeä pioneeri. Se syntyi protestina verotusta vastaan³⁰⁰, eikä täten kantanut taakkaa natsiyhteyksistä kuten kansallinen rintama³⁰¹ ja Itävallan vapauspuolue³⁰². SMP:n eliitti itse näki Glistrupin puolueen aatteellisesti läheisenä, mikä liittäisi SMP:n selkeästi Euroopan oikeistopopulististen puolueiden ensiaskeliin, vaikka edistyspuolue vannoikin voimakkaammin uusliberalistisen talouspolitiikan nimeen. Onkin kyseenalaistettava tunsiko SMP:n johto todella edistyspuolueen poliittisen ohjelman, vai pyrkivätkö SMP:läiset vain ratsastamaan tanskalaisten menestyksellä.

Ulosheittojen aikana ei kuitenkaan ehditty viedä suojalakeja äänestykseen, vaan ne tuotiin uudelleen eduskuntaan vasta aivan joulun alla. SMP:n eduskuntaryhmä yritti vielä kaivaa lisää ammuksia suojalakeja vastaan. Pekka Vennamo kyseli, miksei hallitus ollut kuluneen vuoden aikana yrittänytkään hillitä hintojen nousua, vaikka valtalaki oli ollut koko ajan käytettävissä. Tämä oli peruste sille, ettei hallitukselle voinut antaa enempää valtuuksia talouselämän säätelyyn. Vainio taas esitti hallituspuolueiden kenttäosastojen olevan suojalakeja vastaan, mitä hän piti surkuhupaisana, kun eduskuntaryhmät toimivat aivan päinvastoin.³⁰³ Muiden puolueiden kenttäkin luettiin siis kuuluvaksi oman linjan puolustajiin ja vain niiden eduskuntaryhmiä pidettiin rappioituneena eliittinä. Vainio näki kansan viisauden ulottuvan kilpailevien puolueiden sisällekkin, mutta ei niiden huipuille.

SU kritisoi myös sitä, miten hallitus yritti juuri kun vapaakauppasopimus oli alentamassa autojen ja moottoripyörien hintoja asettaa niiden tuonnille lisäveron. Uutisessa otettiin kantaa niiden puolesta, jotka tarvitsivat autoa työssäkäyntiin ja maalattiin sellainen kuva, että hallitus konkreettisesti riisti vapaakauppasopimuksella saadut edut kansalta.³⁰⁴ Sama ilmiö tuotiin esiin, kun vuodenvaihteessa käsiteltiin polttonesteiden valmisteveroa. Tämäkin projekti oli tullien alennuksista saatavan hyödyn anastamista valtiolle. Erityisen raskauttavaa asiassa oli, että keskustapuolueen eduskuntaryhmän sisältä

²⁹⁹ Leppänen, ”Herääkö Suomen kansa” (kol.). SU 8.12.1973.

³⁰⁰ Jokisalo 2016, 103–104.

³⁰¹ Jokisalo 2016, 71–72.

³⁰² Jokisalo 2016, 79–80.

³⁰³ ”Veroriistoa kiihdytetään – Suojalakeja juntataan pakolla läpi” (uut.). SU 18.12.1973.

³⁰⁴ ”Hallitus mitätöi EEC-tullialennukset – Autoille ja moottoripyörille lisää veroa” (uut.). SU 18.12.1973.

oli samana päivänä vaadittu kyseisen veron alennusta ja sitten vaatijat olivat kuitenkin äänestäneet veronkorotuksen puolesta. *SU* piti keskustapuolueen toimintaa kaksilla kor-teilla pelaamisena ja suorastaan ”poliittisena skandaalina”.³⁰⁵

Lisäksi Vennamo syytti hallitusta valtiopäiväjärjestyksen rikkomisesta. Ensin 27.12. laki ei mennyt läpi eduskunnassa, mutta seuraavana päivänä se otettiin uuteen käsittelyyn ja se menikin läpi. Vennamon mielestä laki tarvittiin yksinomaan siksi, että muuten EEC-sopimus olisi alentanut hintoja ja valtion piti päästä keräämään se etu itselleen. Vennamo esitti korjauksiksi, että verojen nostojen sijaan tehtäisiin aivan muita toimia. Hänen mielestään polttoaineveroja olisi pitänyt laskea, Nesteen monopolin ei olisi pitänyt sallia kerätä suuria voittoja ja olisi tullut selvittää, miten hinnannousut tulevaisuudessa ehkäistään. Kansanedustaja Lemström vaati, että polttoaineesta tehtäisiin saman hin-taista koko maassa. Näitä ehdotuksia ei kuitenkaan hyväksytty.³⁰⁶ Tämä nähtiin osoituk-sena siitä, että hallitus todella tieteen tahtoon riisti kansaa polttoaineen hinnalla.

Puoluesihteri Leppänenkin oli hallituksen menosta tyrmistynyt. Hintojen laskun esty-misen lisäksi hän uskoi, että ne tuotteet joiden hinta nousee EEC-sopimuksen myötä tu-levat kyllä täysimääräisesti kansan maksettaviksi. Näin hallitus Leppäsen mukaan antaa EEC-sopimuksesta huonon kuvan ja hyödyttää sopimusta vastustanutta SKDL:ää. Leppä-nen myös ennakoi öljykriisin jo muutenkin nostavan tuontitavaroiden hintoja, jolloin oli erityisen raskauttavaa, että valtio vielä riisti veroilla.³⁰⁷ Leppäsen mielestä samoista la-eista äänestäminen uudestaan ja uudestaan, vaikka osa niistä oli jo kerran äänestetty yli-vaalien, oli merkki siitä, ettei perustuslakia enää noudatettu. ”Mikähän vaalit on yön aikana pidetty”.³⁰⁸ Tässä kohtaa Leppäsen argumentit eivät vaikuta erityisen populistisilta, koska ainakin lain hylkäämisen toisessa käsittelyssä pitäisi tarkoittaa kyseisen lain raukeamista.³⁰⁹ Vaikka tätä tilannetta voisikin kiertää jotenkin, on sellainen toiminta helppo esittää kansan pettämisenä ja demokratian halveksimisena, jota Leppänen ja SMP mielellään tekivät.

³⁰⁵ ”Paljastavaa kaksinaamaisuutta eduskunnassa – Kepun Karpola ”hyppy-heikkinä” samana päivänä” (uut.). *SU* 29.12.1973.

³⁰⁶ ”EEC:n tullialennukset valtion pussiin – Nestemäisille polttoaineille säilytettiin raskas lisävero” (uut.). *SU* 3.1.1974.

³⁰⁷ Leppänen, ”Valtio riistää EEC-edut” (kol.), *SU* 3.1.1974.

³⁰⁸ Leppänen, ”Taistelu kurilakeja vastaan” (kol.). *SU* 10.1.1974.

³⁰⁹ Eduskunnan työjärjestys 1999.

Aivan vuoden 1974 alussa hallitus pyrki tuomaan uuden suojalakinipun kolmanteen käsittelyynsä. Koska lakinipussa oli taas perustuslain säätämisyjärjestystä vaativia lakeja, vaati niiden välitön aikaan saaminen 5/6:n enemmistön eduskunnassa.³¹⁰ *Suomen Uutisissa* oli jo aiemmin ollut ennakkointia, että nyt kun EEC-sopimus oli voimassa, ei SKDL enää vastustaisi suojalakeja. Tammikuun ensimmäisellä viikolla SKDL:n puolue-elimet todella asettuivat suojalakien taa. *SU* julisti kansan kärsineen tappion ja ennusti surkeita taloudellisia näkymiä.³¹¹ Vennamo näki SKDL:n toiminnan häpeällisenä. Hän kuvasi SKDL:n näin siirtyneen kokoomuksen rinnalle.³¹² Näin SMP:n eliitin syksyiset puheet heistä ainoina todellisina suojalakien vastustajina saatiin näyttämään oikeutetuilta ja kaikki muut puolueet kategorisoitua kansan vastustajiksi.

Ennen lakien päättymistä äänestyksiin koitti kuitenkin uusien ulosheittojen aika. Vennamo ja Lemström saivat jälleen kahden viikon työskentelykiellot, ja syyksi *SU* esitti taas suojalakien käsittelyn.³¹³ Seuraavassa lehdessä kielenkäyttö koveni edellisiin ulosheittoihin verrattuna, kun lehti otsikoi: ”Suomi siirtyy fasismiin.” Ulosheittot olivat *Suomen Uutisille* todiste siitä, että eduskunta ei enää edustanut kansaa, eikä Suomi ollut enää kansanvaltainen maa. *Suomen Uutisten* arvion mukaan muut puolueet eivät edes uskaltaneet asettaa SMP:n edustajien tapauksia oikeudenkäynteihin, vaikka kansanedustajat itse niin pyysivät, koska silloin heidän omat rikkeensä paljastuisivat. Suomi oli lehden mukaan siirtymässä ”kovaa vauhtia terroriin”.³¹⁴ SMP:n eduskuntaryhmällä oli siis jälleen vakaa luotto siihen, että oikeuslaitos asettuisi heitä tukevaksi auktoriteetiksi, jos asiaa vain reilusti käsiteltäisiin oikeusteitse.

Vennamon henkilökohtainen mielipidekin oli, että tällä menettelyllä ”eduskuntavaalit mitätöidään”. Hänen uskonsa suomalaisen demokratian selviämiseen oli loppu:

”Ajojahti eduskunnassa vain kiihtyy viimeistenkin kansanvallan rippeiden murtamiseksi ja eduskunnan saamiseksi kokonaisuudessaan keskitetyn

³¹⁰ ”Hallitus diktatuurilinjalla – Pakkososialistinen Suomi tavoitteena” (art.). *SU* 3.1.1974.

³¹¹ ”SKDL hyväksyi suojalait – Kaupan käynti päättyi kansan tappioon” (uut.). *SU* 5.1.1974.

³¹² V. Vennamo ”SKDL:n häpeä” (kol.). *SU* 10.1.1974.

³¹³ ”Ajojahti jatkuu – Vennamo ja Lemström jälleen rangaistavina (uut.). *SU* 8.1.1974.

³¹⁴ ”Suomi siirtyy fasismiin” (uut.). *SU* 10.1.1974.

vallan rautarenkaan nöyräksi käskyläiseksi. Tämän jälkeen kansan asema on toivoton.”³¹⁵

Vennamon mielestä syy tälle toiminnalle oli, että muut puolueet pelkäsivät SMP:n voittoa seuraavissa vaaleissa. Hän toi esiin ehdotuksen, että eduskunta säätäisi uuden lain, jolla kansanedustajan voisi erottaa pysyvästi eduskunnasta. Vennamon mielestä tämä ei ollut kansanvaltaisessa maassa mahdollista, jolloin se olisi ollut askel diktatuuriin. Hänen mielestään ei ollut muiden kansanedustajien, vaan ainoastaan äänestäjien tehtävä päättää kuka sai olla kansanedustaja.³¹⁶ Jälleen Vennamo argumentoi, että vain kansalla oli tarvittava viisaus tässä asiassa.

Päätoimittaja Enävaara eritteli vielä tarkemmin eduskunnan puhemiesneuvoston syytöskirjelmää. Hänen mielestään sen sisältö sai ulosheitot näyttämään laittomilta. Vaikka työskentelykieltojen syynä eivät olleet mielipiteet vaan ilmaisutapa, niin hänestä mistään asiakirjoista ei käynyt ilmi ne sanat, joilla oli loukattu. Enävaara olisi tahtonut, että puhemiesneuvosto olisi osoittanut tarkalleen missä kohtaa kansanedustajat olivat sanoineet väärin ja tarjonnut vaihtoehtoisia ilmaisutapoja. Hän selvästi uskoi, että todellinen syy työskentelykielloille olivat väärät mielipiteet. Enävaaran mielestä SMP:n kansanedustajat eivät vaikuttaneet eduskunnan arvovaltaan läheskään niin paljoa kuin jatkuvasti poissaolevat, juovuksissa eduskuntaan saapuvat ja väärinkäytöksiä suojelevat edustajat tekivät.³¹⁷

Eduskuntaryhmässä suhtautuminen työskentelykieltoihin oli taistelutahtoa uhkuva. Rainer Lemström vannoi aikovansa jatkaa työtään kiellosta huolimatta. Hänen mielestään syytöskirjelmä oli valheita täynnä ja hän itse oli esittänyt vain totuuksia. J. Juhani Kortesalmi puolestaan ihmetteli, miksi eduskunnassa sai esiintyä alkoholin vaikutuksen alaisena, mutta ”totuuden puhumisesta” rangaistiin. Pekka Vennamo vaati puolueetonta tuomioistuinta käsittelemään asiaa.³¹⁸ Voi olla, ettei mikään tuomioistuin olisi voinut edes käsitellä tapausta, jos muut puolueet hoitivat työskentelykieltojen antamisen kaikkien säädösten mukaisesti. Joka tapauksessa oikeuslaitoksen auktoriteetti vetoaminen

³¹⁵ V.Vennamo, ”Eduskuntavaalit mitätöidään” (kol). SU 10.1.1974.

³¹⁶ Ibid.

³¹⁷ Enävaara, ”Eduskunnan ulosheitot” (kol.). SU 10.1.1974.

³¹⁸ ”Totuus tapettu – ajojahti armoton. Kansanvalta massaamme kuollut” (uut.). SU 10.1.1974.

oli voimakas retorinen keino ja oli aina vain parempi, jos saatiin näyttämään siltä, että muut puolueet eivät suostuneet viemään asiaa puolueettomaan käsittelyyn.

Lemströmin uhosta huolimatta SMP:n eduskuntaryhmällä näytti olevan epä tietoisuutta siitä, miten työskentelykieltoihin tulisi suhtautua. Vennamo ja Lemström halusivat tehdä tapauksista nimenomaan ”ulosheittoja”, kun he eivät suostuneet poistumaan eduskunnasta ennen kuin vahtimestarit tulivat heitä poistamaan. *Suomen Uutisten* mukaan vahtimestarit ”uhkasivat väkivallalla”. Lehti kysyy uutisen yhteydessä lukijoiltaan, mikä heistä olisi ollut paras tapa toimia työskentelykiellon iskiessä. Lehden mielestä eduskunnassa yritettiin estää kansan tahdon toteutuminen ja se halusi tietää, oliko lukijoiden mielestä tässä tapauksessa vain nöyrästi alistuttava vai pyrittävä hoitamaan kansanedustajan tointa kaikesta huolimatta.³¹⁹ Tämä menettelytapa sopii hyvin populistipuolueen työkalupakkiin, kun perimmäisenä ajatuksena on oikean vastauksen olevan aina kansalla. *SU* toimi tässä viestinnän kanavana hieman nykyisten sosiaalisen median alustojen tapaan. Työskentelykieltojen esittäminen ulosheittoina oli taas selkeä retorinen keino, jolla tapahtumaan saatiin liitettyä kielteisiä mielikuvia.

Suojalakien suhteen *Suomen Uutisilla* oli esittää 10.1. puolueen kannalta hyviäkin uutisia. Osa suojalaeista saatiin lykättyä jälleen näillä näkymin yli vaalien, juuri ennen ulosheittoja. Tuonnille ei tullutkaan 25 prosentin ylimääräistä veroa, eikä yrittäjille ja rakentajille asetettu lisäveroja. *SU* otti täyden kunnian tapauksista SMP:lle: päätökset tehtiin ”SMP:n esityksestä”. Tässä vaiheessa lehti esitti, että koska SMP:n kansanedustajien äänet olivat äänestyksissä ratkaisevia, tuli niistä rangaistukseksi työskentelykieltoa. Esimerkiksi tuontiverolaki ratkesi yhden ainoan äänen enemmistöllä, ja tämä oli *Suomen Uutisille* selvä todiste työskentelykiellon merkityksellisyydestä.³²⁰ SMP onnistui siis maksimoimaan pienen eduskuntaryhmänsä merkityksen ainakin omassa retoriikassaan.

SMP:n eduskuntaryhmä piti puhemies V.J. Sukselaisen määräämää ja vahtimestareiden suorittamaa ulosheittoa laittomana toimenpiteenä ja jatkoi sen kutsumista fasismiksi. *SU* uutisoi 15.1., että Vennamo ja Lemström olivat jättäneet tilanteesta tutkintapyynn-

³¹⁹ ”Kysymys lukijoille – Mitä olisi tehtävä?” (ilm.). *SU* 10.1.1974.

³²⁰ ”SMP taisteli kolme veroriistolakia yli vaalien” (uut.). *SU* 10.1.1974.

nön. Uutinen oli kuitenkin skeptinen toimenpiteen vaikutuksista, koska poliisi ja Helsingin syyttäjät olivat lehden mukaan alistuneet hallituksen komentoon.³²¹ Lehti halusi esittää, että tämä ”poliittinen ajojahti” ei rajoittunut vain eduskuntaan, vaan koko yhteiskunta yritti lyödä SMP:n alas. Vennamo perusteli fasismisyytöksiään sillä, että laissa oli ankarat rangaistukset niille, jotka estivät kansanedustajaa tekemästä työtään. Hänen mielestään vain SMP:n kohdalla tästä poikettiin ja siitä tuli tekijät saada vastuuseen. Vennamon mukaan ”vastakkain on kansanvalta ja fasismi. Vastakkain on perustuslaki ja mielivalta”.³²²

Suojalakien osalta aiempi pieni voittokin valui lopulta hiekkaan. Tammikuun 15. hallitus onnistui saamaan läpi viimeisen merkittävän suojalain, jo aiemmin yritetyn 25 prosentin lisäveron autojen ja moottoripyörien tuonnille. SU syytti tilanteesta ”tynkäeduskuntaa”, sekä SKYP:n ja kristillisten petollisuutta.³²³ Vennamo kuvasi, että SKYP esitti olevansa Suomen puolella, mutta todellisuudessa teki mitä vain K-linja käski. Vaikka tuontivero oli jo äänestetty yli vaalien, ei SKYP:tä haitannut, että seuraavana päivänä hallitus antoi saman lain uudestaan ja heitti samalla SMP:n edustajat ulos. Ratkaisevassa äänestyksessä SKYP vielä pelasi niin, että kahdeksan kansanedustajaa myöhästyi äänestyksestä, mitä Vennamo piti vain temppuna pakoilla vastuuta. Tämän suojalain hyväksyi siis ”kaappauksella aikaansaatu tynkäeduskunta”.³²⁴ Ylipäättään Vennamo kuvasi tilannetta ”onnistuneeksi kaappaukseksi”, jossa kaikki muut puolueet olivat pettäneet kansan ja antaneet hallitukselle mahdollisuuden kuristaa kansa kuiviin. Vennamo ennusti: ”pula-aika toteutetaan. Kansanedustajien ja puolueiden petoksen vuoksi kansalla ovat edessään kovat ja ankeat ajat.”³²⁵

Tammikuun 1974 lopussa Vennamo veti ylipäättään yhteen edellisten vuosien politiikan suuntaa ja katsoi tulevaisuuteen huolestuneena:

”Kaikki keskittyy, myös raha ja omaisuus. Kylmyys ja välinpitämättömyys laajenevat ja yleinen turvattomuus jäytää nimenomaan asutuskeskuksissa

³²¹ ”Sukselainen laittomana poliisina – Fasismi purkautui eduskunnassa väkivaltaan” (uut.). SU 15.1.1974.

³²² V.Vennamo, ”Fasismia eduskunnassa” (kol.). SU 15.1.1974.

³²³ ”Raskas tuontivero voimaan: Skyp ja kristilliset pettivät” (uut.). SU 17.1.1974.

³²⁴ V.Vennamo, ”Ala-arvoista temppuilua” (kol.). 19.1.1974.

³²⁵ V.Vennamo, ”Kaappaus onnistui” (kol.). 19.1.1974.

kansamme elinjuuria. Tämä on rahan mahdin ja keskitetyn vallan sosialismin mahdin kasvun seurausta.”

Juuri näistä syistä suojalakien varmistuminen huolestutti Vennamo. Hän uskoi niiden pahentavan tilannetta entisestään, olivathan ne hänen kielellään ”sosialistisen yhteiskunnan perustuslakeja”. Vaalien yli oli sentään saatu rakentamisen lisävero ja yrittäjien lisämaksut. Vennamo kuitenkin pelkäsi, että vanhoja puolueita äänestämällä nämä lait astuisivat voimaan heti vaalien jälkeen. Siksi kansan olisi huomattava uhka ja luotettava SMP:hen.³²⁶

Koko SMP:n eduskuntaryhmän suhtautuminen vapaakauppasopimukseen muuttui siis vuoden 1973 aikana positiiviseksi, mutta suojalakeja pidettiin aivan kamalana hintana sille. Ei kuitenkaan enää puhuttu siitä, että suojalakien takia sopimus pitäisi hylätä, vaan siihen piti suostua pitkin hampain, koska vaihtoehto olisi ollut Suomen etääntyminen lännestä. Muutos aiemmin erittäin kielteisten Leppäsen ja Vennamon kannoissa tapahtui joskus kesän 1973 aikana. He toki edelleen epäilivät, olivatko poikkeuslaki ja suojalait pelkkää hämäystä ja jääkö vapaakauppasopimus tulematta. Argumentointi kääntyi kuitenkin vapaakauppasopimuksen hyötyjen ja haittojen punnitsemisesta siihen, miksei vapaakauppasopimusta ollut jo solmittu.

Suojalakien käsittelyssä, kuten kaikessa aiemmassakin tämän tutkimuksen sisällössä, paistoi joka käänteessä esiin SMP:n antielitismi, joka kohdistui oikeastaan kaikkiin muihin puolueisiin, mutta myös mediaan, etujärjestöihin ja oikeuslaitokseen. Kaikki kotimaiset toimijat koettiin olevan puoluetta vastaan. Ymmärtävät kannat Neuvostoliittoa kohtaan eivät tässä vaiheessa sinällään kadonneet, mutta silti puolue pelkäsi paljon Suomen muuttumista sosialistiseksi yhteiskunnaksi. Suojalakien idea, kotimaisen talouden suojaaminen vapaakauppasopimuksen tuomilta muutoksilta, hyväksyttiin täysin. Sen sijaan suojalakien toteutusta pidettiin täysin vääränä: kaikki verojen ja maksujen korotukset esitettiin hallituksen suorittamana kansan riistona.

Poliittinen retoriikka oli suojalakivaiheessa kaikista kovimmillaan. Fasismisyytöksiä esitettiin puolin ja toisin, joskaan perusteet niille eivät olleet kovin vahvoja. SMP:n edusta-

---

³²⁶ V.Vennamo, ”Vaara uhkaa” (kol.). 24.1.1974.

jat syyttivät hallitusta diktatuurista ja esittivät suomalaisen demokratian tulleen päätökseensä. Kun SMP:n kansanedustajia heitettiin eduskunnasta ulos puheittensa takia, oli sekin heidän mielestään vain poliittista ajojahtia. SMP:n retoriikassa oli joitakin populistisen radikaalioikeiston määritelmään sopivia osia. Euroopan integraatio nähtiin joissain puheenvuoroissa pienen Suomen uhkana, oikeuslaitosta pidettiin puolueellisena ja valtavirtamediaa epäreiluna puolueelle. Nämä seikat tulivat kuitenkin Euroopan oikeistopopulistisissa puolueissa esiin vasta 1980-luvulta alkaen. Oman aikansa oikeistopopulisteista SMP:stä on helppo vetää yhtäläisyyksiä Tanskan edistyspuolueeseen, koska puolueen eliitti itse ihannoi Glistrupin puolueen menestystä talven 1973 vaaleissa. SMP ei kuitenkaan ollut uusliberalistinen. SMP:n retoriikan päähuomio oli kotimaisten herrojen syyttämisessä valtansa väärinkäytöstä, kotimaisen pienyrittäjän ja viljelijän suojelemissa ja Suomen poliittisen aseman säilyttämisessä suhteessa länteen ja Neuvostoliittoon. Näistä argumenteista vain eliittien syyttelyä voi pitää oikeistopopulistisena kantana.

Loppulause

Tässä tutkimuksessa selvitettiin, miten SMP:n puolue-eliitin kannat EEC-vapaakauppasopimuksesta ja siihen liittyneistä laeista esitettiin puolueen lehdessä *Suomen Uutiset*. Yleisen suhtautumisen ja retoriikan lisäksi tarkasteltiin myös, miten puolueen käyttämä retoriikka sopi yhteen Cas Müdden määritelmään populistisesta radikaalioikeistosta. Tärkeimmät vapaakauppasopimukseen liittyvistä laeista olivat presidentti Kekkonen valinta poikkeuslailla 1973 ja vuosien 1973–1974 aikana säädetyt suojalait. SMP vastusti kaikkia niitä, käyttäen hyvin värikästä retoriikkaa.

Lehdessä esiintyneet kannat kulkivat aina hyvin johdonmukaisesti johonkin suuntaan. Aluksi vapaakauppasopimusta vastustettiin selkeästi, mutta neuvottelujen edetessä suhtautuminen muuttui positiivisemmaksi. Pääasiallinen syy tälle oli se mahdollisuus, että Suomi joutuisi etäämmäs vanhoista Länsi-Euroopan kauppakumppaneista. Kielteisiä kantoja esittivät erityisesti kansanedustaja Veikko Vennamo ja puoluesihteerin Urpo Leppänen, ja suhtautuminen alkoi muuttua positiivisemmaksi kansanedustaja Pentti Antilan analysoitua sopimusta lehdessä tarkemmin. Puolue asettui samaa profiilia edustavien ihmisten tueksi (pienyrittäjät, automatisaation myötä vaille työtä jääneet), kuin Itävallan vapauspuolue ja kansallinen rintama, joka oli selkeä yhteys oikeistopopulismiin.

SMP vastusti lopulta raivoisasti ja yhteen ääneen poikkeuslakia, mutta tämän asian ollessa vasta aluillaan puolue hajosi kahtia. Suurin osa eduskuntaryhmästä, 12 kansanedustajaa, siirtyivät tukemaan poikkeuslakia. Vennamo jatkoi taistelua viiden muun kansanedustajan kanssa, jotka selvästi olivat lähellä hänen linjaansa. Poikkeuslakiasiassa ei ollut vahvoja yhteyksiä oikeistopopulismiin, koska syytökset siitä, että kansan ei anneta äänestää, olivat lopulta totta. SMP:n eliitti ei näyttänyt uskovan Kekkonen korvaamattomuuteen EEC-asian ja Suomen puolueettomuuspolitiikan hoidossa. Tämä saattoi johtua yleisestä kekkosvastaisuudesta ja poliittisesta taktikoinnista, tai siitä, ettei Kekkonen ja Neuvostoliiton johdon välisistä keskusteluista ollut Zavidovon vuotoa lukuun ottamatta paljoa tietoa. Ajan poliittinen ilmapiiri näyttää nykypäivän perspektiivistä toisaalta hyvin suomettuneelta ja toisaalta Kekkonen henkilön ympärille kiertyneeltä, kun SMP:tä syytettiin äärioikeistolaiseksi sen perusteella, että se vaati presidentinvaalin järjestämistä normaalisti.

Suojalakien käsittelyssä retoriikka koveni äärimmilleen. Etenkin Vennamo ja Leppänen käyttivät paljon äärimmäisiä ilmaisuja, joissa julistettiin suomalaisen poliittisen järjestelmän kuolemaa. Kansaa yritettiin kannustaa toimintaan puheilla sosialistisesta diktatuurista. Suojalakeihin yritettiin liittää mahdollisimman negatiivisia mielikuvia, ja ne haluttiin myös uudelleen määritellä kiristyslaeiksi, kurilaeiksi ja niin edelleen. Kansanedustajien kovat puheet johtivat lopulta työskentelykieltoihin eduskunnassa. Suoalakikäsitteilyn alkuvaiheessa linja muuttui vapaakauppasopimuksen vastaiseksi, koska poikkeuslain ja suojalakien yhteisvaikutus nähtiin negatiivisemmaksi kuin sopimuksen hylkäämisen vaikutus.

Lopulta lehdessä esitettiin kansan vihollisiksi oikeastaan koko maan eliitti: Kekkonen, muut puolueet, etujärjestöt, Suomen Pankki ja YLE. Antielitismi oli erittäin keskeistä puolueen retoriikalle ja sopii Müdden määritelmään populistisesta radikaalioikeistosta. Retoriikkaan kuului myös usein kategorisointia ja metaforia. Esimerkiksi suojalakeihin haluttiin yhdistää mielikuvia orjuudesta ja ulosheitot haluttiin esittää samanlaisina toimina kuin sodanaikaiset kenttätuomiot. Vennamo esitti usein raamatullisia metaforia, ja näin hänen retoriikassaan oli sävyjä amerikkalaisesta populismista. Jokin kuitenkin muuttui suoalakikäsitteilyn aikana, ja puoluesihteerin Leppänen alkoikin kesällä 1973 moittia hallitusta sopimuksen kanssa viivyttelystä. Tämä oli lehdessä yleinen linja käsitteilyn loppuajan: hallituksen syyttely viivyttelystä. Tämä selitettiin sillä, että kahdesta pahasta piti valita vähemmän paha: ilman vapaakauppasopimusta Suomi olisi etääntynyt lännestä ja lähentynyt Neuvostoliiton kanssa, joka ei ollut SMP:n tavoitteena.

SMP:n eliitin kosiskelema äänestäjäkunta, verotuksen vastaisuus ja suhde valtavirtamediaan heijastelivat oman aikansa oikeistopopulistisia liikkeitä Euroopassa. SMP:n puolue-eliitti jopa aktiivisesti halusi liittää Tanskan edistyspuolueen omaksi aatteelliseksi vastineekseen. Saman aikakauden oikeistopopulistisissa liikkeissä esiintyi kuitenkin uusliberalismia ja sitä ei ollut kovin vahvasti nähtävillä SMP:n retoriikassa. Enemmän puolueen retoriikka oli protektionistista ja nativistista, jotka ovat tulleet keskeisiksi populistisen radikaalioikeiston retoriikassa vasta 1980-luvulta lähtien. Näin SMP:n talouspolitiikka sopisi Müdden määritelmään populistisesta radikaalioikeistosta, mutta talouspolitiikassa esiintyvä nativismi ei näyttäytynyt niin voimakkaalta, että se vielä riittäisi liittä-

mään puolueen vahvasti Müdden määritelmään. Talouspoliittinen linja vaikutti jopa jossain määrin ristiriitaiselta: SMP:n eliitti vaati suomalaisen talouden suojelemista kansainväliseltä markkinataloudelta, mutta esitti hallituksen protektionistiset suojalait silti askelina sosialistiseen yhteiskuntaan. Talouspolitiikkaa kuvaakin hyvin ”kolmannen tien” käsite, jossa molempia ääripäitä vältettiin.

Suomen Uutisissa esiintyi jonkin verran pelkoja Suomen jäämisestä yhtyneessä Euroopassa periferiaan, mutta vallan ei vielä nähty pahasti valuvan Brysseliin pelkän vapaakauppasopimuksen myötä. Paljon tärkeämpiä kysymyksiä olivat, miten vapaakauppasopimuksen hyödyt ja haitat saatiin jaettua oikeudenmukaisesti ja miten se vaikutti Suomen puolueettomuuspolitiikkaan. Näin SMP:ssä nativismi jäi sen verran vähäiseksi, ettei se sovi Müdden määritelmään populistisesta radikaalioikeistosta. Koska SMP 1990-luvulla vastusti Suomen liittymistä Euroopan Unioniin, olisi selkeä jatkotutkimuksen aihe tutkia millaista retoriikkaa silloin käytettiin, olivatko samat toimijat mukana ajamassa puolueen linjaa silloinkin ja miltä 1990-luvun SMP:n linjat näyttivät verrattuna sen ajan oikeistopopulistisiin liikkeisiin.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

I Painamattomat lähteet

ARCHIVE OF EUROPEAN INTEGRATION (AEI)

Komission presidentti Sicco Mansholtin puhe yhteisön tilasta laajenemisen aikana 1.2.1973. <http://aei.pitt.edu/13914/> (luettu 13.4.2020).

II Painetut lähteet

1. Lähde- ja asiakirjajulkaisut

PERUSSUOMALAISET RP

PS:n EU-vaaliohjelma 2019 https://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2019/04/Eu_vaaliohjelma_PS_2019.pdf (luettu 13.4.2020).

VALTIOPÄIVÄT

Laki eduskunnan työjärjestyksestä 17.12.1999/40. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000040> (luettu 13.4.2020).

Valtiopäiväasiakirjat 1973: Pöytäkirjat I. Saatavissa https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/eduskunta-asiakirja-original-documents-prod/suomi/1973/PTK_1973_1.pdf (luettu 13.4.2020).

2. Sanoma- ja aikakauslehdistö

Pientalonpoika 1.2.1961-8.4.1961.

Suomen Uutiset 1.12.1971-31.1.1974.

Deutsche Welle 21.5.2019.

“Austria's far-right FPÖ party under scrutiny for ties to Russia.”

<https://www.dw.com/en/austrias-far-right-fp%C3%B6-party-under-scrutiny-for-ties-to-russia/a-48822539>

Suomenmaa 10.5.2019.

”Neljän puolueen pelin politiikkaa.”

<https://www.suomenmaa.fi/paakirjoitus/neljan-puolueen-pelin-politiikka-6.23.500469.eddad1d710>

III Sanakirjat ja hakuteokset

Suomen lehdistön historia 7 1988. *Savonlinna-Övermarks Tidning*. Päätoimittaja Päiviö Tommila. Kustannuskiila.

Pääjohtajakunta – valtion virastojen ja laitosten johtomuuttuvassa valtionhallinnossa 1955-2005: pääjohtajamatrikkeli 1917-2005. Päätoimittaja Jussi Nuorteva. Suomen kirjallisuuden seura.

IV Tutkimuskirjallisuus

Betz, Hans-Georg 1994: *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. Macmillan.

Chrysogelos, Angelos-Stylianos 2011: *Old Ghosts in New Sheets, European Populist Parties and Foreign Policy*. Centre for European Studies.

Clark, Martin 2014. *Mussolini*. Uudistettu painos, ensimmäinen painos 2005. Routledge.

Eberhard, Kolb 2005: *The Weimar Republic*. Ensimmäinen saksankielinen laitos *Die Weimarer Republik* ilmestyi 1984. Vuonna 2002 ilmestyneestä laitoksesta Englanniksi kääntänyt P.S. Falla ja R.J. Park. Routledge.

Etzioni, Amitai 2004: *How Patriotic is the Patriot Act?: Freedom Versus Security in the Age of Terrorism*, Routledge.

Geary, Michael J. 2012: The EU’s Nobel Peace Prize: Better late than never. EURACTIV.com 15.10.2012 <https://www.euractiv.com/section/future-eu/opinion/the-eu-s-nobel-peace-prize-better-late-than-never/> (luettu 13.4.2020).

Granieri, Ronald J. 2020: "The right needs to stop falsely claiming that the Nazis were socialists". *The Washington Post* 5.2.2020 <https://www.washingtonpost.com/outlook/2020/02/05/right-needs-stop-falsely-claiming-that-nazis-were-socialists/> (Luettu 13.4.2020).

Häikiö, Martti 1993: *Presidentin valinta: Miten valtionpäämiehet on Suomessa valittu, millaisiin poikkeusmenettelyihin valinnoissa on turvauduttu ja miksi presidentin toimikautta jatkettiin kokonaan ilman vaalia vuonna 1973*. WSOY.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi; Suoninen Eero 2016: "Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyyttiset käsitteet". Arja Jokinen, Kirsi Juhila, Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi*, s. 21–42. Vastapaino.

Jokinen, Arja 2016: "Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen." Arja Jokinen, Kirsi Juhila, Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi*, s. 273–299. Vastapaino.

Jokisalo, Jouko 2016: *Euroopan radikaali oikeisto*. Into.

Juncos, Ana E. & Pérez-Solórzano Borragán, Nieves: "Enlargement". Toimittaneet Michelle Cini & Nieves Pérez-Solórzano Borragán, *European Union Politics*, s. 11–29. Oxford University Press.

Kallenautio, Jorma 2005: *Suomi kylmän rauhan maailmassa: Suomen ulkopoliittikka Porkkalan palautuksesta 1955 Euroopan unionin jäsenyyteen 1995*. Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kalliola, Mari 1999: "Traditions of the radical right in the Finnish political culture". Toimittanut Kyösti Pekonen, *The new radical right in Finland*, s. 61–83. Valtiotieteellinen yhdistys.

Keski-Rauska, Riku 2015: *Yksinäinen Ehrnrooth: Georg C. Ehrnrooth YYA-Suomen purituksessa*.

Mikkilä, Timo 2008: *Sitkeää tekoa: Maakansa-Suomenmaa poliittisilla lehtimarkkinoilla 1908–2008*. Suomenmaan kustannus.

Müdde, Cas 2007: *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge University Press.

- Norocel, Ov Cristian; Szabó, Gabriella; Bene, Márton 2017: "Integration or Isolation? Mapping Out the Position of Radical Right Media in the Public Sphere", *International Journal of Communication* (11) 2017, 3764–3788.
- Nousiainen, Jaakko 1998, *Suomen poliittinen järjestelmä*. Kymmenes laitos, ensimmäinen laitos 1959. WSOY.
- Palonen, Emilia & Saresma, Tuija 2017: "Perussuomalaiset ja populistinen retoriikka". Emilia Palonen & Tuija Saresma (toim.), *Jätkät & jytkyt: Perussuomalaiset ja populismin retoriikka*, s. 12–37.
- Parkkinen, Laura 2005: "Kyllä kansa tietää" – Veikko Vennamon poliittinen retoriikka. *Kielikello* (1) 2005. <https://www.kielikello.fi/-/kylla-kansa-tietaa-veikko-vennamon-poliittinen-retoriikka>. (Luettu 16.4.2020).
- Pekonen, Kyösti; Hynynen, Pertti, Kalliala, Mari 1999: "The new radical right taking shape in Finland". Toimittanut Kyösti Pekonen, *The new radical right in Finland*, s. 31–60. Valtiotieteellinen yhdistys.
- Phinnemore, David 2016: "The European Union: Establishment and Development". Toimittaneet Michelle Cini & Nieves Pérez-Solórzano Borragán, *European Union Politics*, s. 11–29. Oxford University Press.
- Ristola, Laura 2009: "Kyse on vain kaupallisesta sopimuksesta": Keskustapuolueen tie kohti EEC-vapaakauppasopimusta. Poliittisen historian pro gradu -tutkielman tiivistelmä. Poimittu Helsingin Yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan opinnäytetiivistelmätietokannasta: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/16264> (luettu.13.4.2020).
- Seppinen, Jukka 2001: *Mahdottomasta mahdollinen: Suomen tie Euroopan unioniin*. Ajatus.
- Suomi, Juhani 1996: *Taistelu puolueettomuudesta: Urho Kekkonen 1968–1972*. Otava.
- Suomi, Juhani 1998: *Liennytyksen akanvirrassa: Urho Kekkonen 1972–1976*. Otava.

- Swire, Briony; Berinsky, J. Adam; Lewandowsky, Stephan; Ecker, Ullrich K.H. 2017. *Processing political misinformation: comprehending the Trump phenomenon*. Royal Society open science.
- Taggart, Paul 1995: "New populist parties in Western Europe", *West European Politics* 1 (18) 1995, s. 34–51.
- Tikkala, Hannu 2013: *Sydänkohtausvaalit: SMP:n vuoden 1970 vaaliretoriikka ja oulu-laislehtien suhtautuminen nousevaan populistipuolueeseen*. Historian pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos, ensimmäinen laitos 2002. Tammi.
- Vahtola, Jouko 2003: *Suomen historia jääkaudesta Euroopan unioniin*. Suuri Suomalainen Kirjakerho Oy.
- Vasilopoulou, Sofia 2011: "European Integration and the Radical Right: Three Patterns of Opposition", *Government and Opposition*, 2 (46) 2011, s 223–244.
- Virtanen, Aarni 2018: Vennamo: Mies ja hänen puolueensa, Art House.
- Vuorio, Kaija 2009: *Sanoma, lähettäjä, kulttuuri: lehdistöhistorian tutkimustraditiot Suomessa ja median rakennemuutos*. Jyväskylä University Printing House.
- Werner-Müller, Jan 2017: *Mitä on populismi?* Englanninkielinen laitos *What is Populism?* ilmestyi 2016. Vuonna 2016 ilmestyneestä laitoksesta suomentanut Tapani Kilpeläinen. Eurooppalaisen filosofian seura ry.
- Wiener, Antje & Diez, Thomas 2009: "Introducing the Mosaic of Integration theory", *European integration theory*. Toimittaneet Antje Wiener ja Thomas Diez. Toinen laitos, ensimmäinen laitos 2004. Oxford University Press.
- Williams Rhys H. & Alexander, Susan M. 1994: "Religious Rhetoric in American Populism: Civil Religion as Movement Ideology", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 1 (33) 1994, s. 1–15.